

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของชุมชน
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Diversity and the Use of Local Plants in Community's Home Garden at Wang Nam
Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

นามผู้วิจัย นางสาวพริษา อุ้นเดช

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ลิลลี่ กาวิตุะ, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พยัคดิพล ฌรงควนนะ, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์เรืองไร โตกฤษณะ, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของชุมชน
อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Diversity and the Use of Local Plants in Community's Home Garden
at Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

โดย

นางสาวพริยา อุ่นเดช

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

พ.ศ. 2552

พริษา อุ่นเดช 2552: ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของ
ชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดิน
และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน) สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์ลลิตี กาวีตะ, Ph.D. 109 หน้า

การศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของชุมชน อำเภอ
วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความหลากหลายของชนิดพืชท้องถิ่น รูปแบบ
การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณสวนบ้าน ลักษณะการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้ง
เพื่อศึกษาคุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชท้องถิ่น ในพื้นที่ศึกษาสองหมู่บ้านคือ บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำ
เขียว และบ้านวังศิลา ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยเน้นศึกษาความหลากหลาย
ของพืชบริเวณสวนบ้าน ด้วยวิธีการสำรวจชนิดพืชท้องถิ่น การสัมภาษณ์ถึงการใช้ประโยชน์และภูมิปัญญา
และใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 80
ครัวเรือน และศึกษารูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นโดยสำรวจพื้นที่บริเวณสวนบ้านและจัดทำแผนผังการปลูก
พืชบริเวณสวนบ้าน รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้าน และคุณค่า
ทางเศรษฐกิจ จากประชากรตัวอย่าง 8 ครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า พืชท้องถิ่นที่ปลูกในพื้นที่สวนบ้านของทั้งสองหมู่บ้านมีจำนวน 74 วงศ์ 169
สกุล 198 ชนิด แบ่งเป็น พืชอาหาร 126 ชนิด สมุนไพร 32 ชนิด พืชประดับ 46 ชนิด พืชใช้เนื้อไม้ 10 ชนิด
และพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ 24 ชนิด มีรูปแบบการปลูกแบบผสมผสาน โดยปลูกไม้ยืนต้นผสมกับไม้ล้มลุก
และพืชสวนครัว นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่ปลูกพืชท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เป็นการลด
รายจ่าย 1,655 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีบางส่วนปลูกเพื่อจำหน่าย โดยพบว่าประชากรมีรายได้จากการ
จำหน่ายพืชท้องถิ่นเฉลี่ยประมาณ 3,132.59 บาท/ครัวเรือน/ปี อีกทั้งมีค่าใช้จ่ายพืชผัก 19.41 บาท/ครัวเรือน/
วัน ส่วนการใช้ภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น พบว่าร้อยละ 51.25 ไม่มีความรู้ด้านภูมิปัญญา
ดังนั้นจึงควรที่จะส่งเสริมด้านการปลูกพืชท้องถิ่นไว้บริโภคเองภายในครัวเรือน เพื่อเป็นการลดรายจ่าย
และให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น โดยเฉพาะพืชสมุนไพร

Luriya Oundech 2009: Diversity and the Use of Local Plants in Community's Home Garden at Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Lily Kaveeta, Ph.D. 109 pages.

The study on diversity and the use of local plant in home garden of Wang Nam Khiao district, Nakhon Ratchasima province was aimed to investigate the species diversity of the local plants, pattern of land use in home garden, daily life use, indigenous and economic value assessment of local plant in two studies sites, Klong Sai and Wang Si La villages. This study was emphasized on the local plant diversity in home garden by using direct survey on the species, interview on the utilization and indigenous, questionnaire for evaluation of socio-economics status from 80 household samples. The study on the pattern of land use in home garden by survey area and sketch map of local plants. And depth interview on the utilization and economic evaluate from 8 household samples.

The results showed that there were 74 families, 169 genus and 198 species of local plants that dividing into 126 edible species, 32 herbs, 46 ornaments, 10 woody plants and 24 others. The pattern of plant was blended, such as perennials, crops and vegetables. In addition, it was found that majority of the households grew the local plants mainly for households use to decrease their expenses about 1,655 bath per household per annum. It was also found that households earned the average income from local plants sold was about 3,132.59 bath per household per annum. While the cost of vegetable consumption was about 19.41 bath per household per day. Fifty one percents of the non-indigenous of local plant use was also observed. Thus, loan provider should support local plant grow for their household use to decrease their expenses and train about the use of local plant such as herbs is specific.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากความกรุณาของผู้มีพระคุณหลายท่าน ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ลิไล กาวิตะ ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พยัคติพล ณรงค์ชนะ กรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิตักันตกุล ประธานการสอบ ดร.วันชัย วัฒนันท์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัชนิ โพรธแทน ที่ให้คำปรึกษาแนะนำและให้ความช่วยเหลือเสมอมา รวมถึงนักศึกษาคณะวนศาสตร์ และเพื่อนๆ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน

ขอขอบคุณชาวบ้านตำบลวังน้ำเขียว และตำบลวังหมี อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลงานวิจัย ตลอดจนหน่วยงานต่างๆ ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ประโยชน์ที่ได้จากวิทยานิพนธ์นี้ ขอมอบแด่ครอบครัวผู้วิจัย ซึ่งคอยให้กำลังใจข้าพเจ้าเสมอมา และขอมอบให้ผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดจนประชาชนที่สนใจในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

พริยา อุ่นเดช

เมษายน 2552

สารบัญ

หน้า

สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(3)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	3
การตรวจเอกสาร	5
อุปกรณ์และวิธีการ	13
อุปกรณ์	13
วิธีการ	13
ผลและวิจารณ์	17
สรุปและข้อเสนอแนะ	52
สรุป	52
ข้อเสนอแนะ	53
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	55
ภาคผนวก	60
ภาคผนวก ก ตารางแสดงความหลากหลายของพืชท้องถิ่นของบ้านคลองทราย และบ้านวังศิลา	61
ภาคผนวก ข ตารางแสดงจำนวนบ้านที่พบพืชแต่ละชนิดและลักษณะ การใช้ประโยชน์	78
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์การประเมินผลสภาพเศรษฐกิจ สังคม และศึกษา ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชท้องถิ่น	91
ภาคผนวก ง พืชสมุนไพรที่พบในบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่าง บ้านคลองทรายและบ้านวังศิลา	97
ประวัติการศึกษา และการทำงาน	109

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ของบ้านคลองทราย และบ้านวังศิลา จากการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน	23
2	แสดงชนิดพืชที่พบมากที่สุด 5 อันดับแรกในแต่ละประเภท และการใช้ ประโยชน์	26
3	แสดงจำนวนชนิด ความหนาแน่น และพืชที่พบมากของกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง	39
4	พืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านที่สร้างรายได้แก่ชาวบ้าน	50
5	ปริมาณการใช้ และมูลค่าพืชอาหาร 20 อันดับแรกจากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง	51
 ตารางผนวกที่		
ก1	แสดงความหลากหลายของพืชท้องถิ่นของบ้านคลองทรายและบ้านวังศิลา	62
ข1	แสดงจำนวนบ้านที่พบพืชแต่ละชนิดและลักษณะการใช้ประโยชน์	79

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา บ้านคลองทราย อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา	18
2	แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา บ้านวังศิลา อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา	19
3	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายพู ชัยชม บ้านคลองทราย	31
4	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายวิรัตน์ ทองใส บ้านคลองทราย	32
5	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายวิลาศ สมัยมั่นคง บ้านคลองทราย	33
6	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายสุนันท์ คงกระสันต์ บ้านคลองทราย	34
7	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายเลิศธนา ทศราช บ้านวังศิลา	35
8	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนางแดงอ่อน เพ็งประดิษฐ์บ้านวังศิลา	36
9	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายวิชาญ จำปา บ้านวังศิลา	37
10	รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของนายสงวน จำปา บ้านวังศิลา	38

ภาพผนวกที่

ง1	กระชาย (<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.)	98
ง2	กระชายดำ (<i>Kaempferia parviflora</i> Wall. ex Baker)	98
ง3	กะเพรา (<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.)	98
ง4	กานพลู (<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M. Perry)	99

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
ง5	กำลังกระบือ (<i>Excoecaria cochinchinensis</i> Lour.var.cochinchinensis)	99
ง6	เกล็ดปลาหมอ (<i>Phyllodium elegans</i> (Lour.) Desv.)	99
ง7	ขมิ้น (<i>Curcuma longa</i> L.)	100
ง8	ข่า (<i>Languas galanga</i> Sw.)	100
ง9	ขิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe)	100
ง10	ดีปลี (<i>Piper chaba</i> Hunt)	101
ง11	ตะไคร้ (<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf)	101
ง12	เตย (<i>Pandanus kaidus</i> Kurz)	101
ง13	เถาเอ็นอ่อน (<i>Cryptolepis buehneri</i> Roem. & Schult.)	102
ง14	ทองพันชั่ง (<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz)	102
ง15	เพี้ยายม่อม (<i>Clerodendrum petasite</i> (Lour.) S.Moore)	102
ง16	บอระเพ็ด (<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson)	103
ง17	บัวบก (<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.)	103
ง18	ปลาไหลเผือก (<i>Eurycoma longifolia</i> Jack)	103
ง19	ไพล (<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.)	104
ง20	มะเดื่อชุมพร (<i>Ficus racemosa</i> L.)	104
ง21	มะนาว (<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle)	104
ง22	ยอ (<i>Morinda citrifolia</i> L.)	105
ง23	รางจืด (<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.)	105
ง24	ว่านชักมดลูก (<i>Curcuma comosa</i> Roxb.)	105
ง25	ว่านน้ำ (<i>Acorus calamus</i> L.)	106
ง26	ว่านหอมแดง (<i>Eleutherine americana</i> (Aubl.) Merr.)	106
ง27	ว่านหางจระเข้ (<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.)	106
ง28	สะเดา (<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.var.siamensis Valeton)	107
ง29	สุรามะริด (<i>Cinnamomum subavenium</i> Miq.)	107
ง30	หนุมานประสานกาย (<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.)	107

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
ง31	เหงือกปลาหมอ (<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl)	108
ง32	โหระพา (<i>Ocimum basilicum</i> L.)	108

ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของชุมชน อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

Diversity and the Use of Local Plants in Community's Home Garden at Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province

คำนำ

ในขณะที่โลกาภิวัตน์มีผลกระทบทางบวกต่อวิถีชีวิตคนไทยโดยภาพรวม แต่โลกาภิวัตน์ก็มีผลเสียที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนกลุ่มต่างๆ กล่าวคือ การที่ประชาชนตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ซึ่งมีผลต่อกลุ่มเกษตรกรและชาวบ้านทั่วไปคือ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ จากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการผลิต มาเป็นการผลิตสินค้าเฉพาะอย่างเพื่อขายนั้น ได้ทำลายการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อลดลงของพันธุ์พืชท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การผลิตที่ใช้เทคโนโลยีการเกษตรแบบต่างๆ ทำให้เกษตรกรมีความตระหนักเรื่องระบบนิเวศตามธรรมชาติ น้อยลง และขาดความเชื่อมโยงของอิทธิพลธรรมชาติที่มีต่อการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน ส่งผลให้เกิดการเสื่อมโทรมของดิน แหล่งน้ำ และพันธุ์พืชท้องถิ่น และส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศ และตาม พ.ร.บ. คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์ที่จะให้เกษตรกรและชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์พืชได้รับความคุ้มครองที่เป็นธรรม และมีข้อกำหนดในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืช (บัณฑิต และคณะ, 2549)

พื้นที่บริเวณอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เคยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรมากแห่งหนึ่ง มีผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ และสภาพอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพรรณไม้ที่หลากหลาย มีน้ำตกที่สวยงาม แต่เนื่องจากมีผู้คนเข้ามาอาศัยในอำเภอวังน้ำเขียวมากขึ้น จึงทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น แต่เป็นไปในทางที่เสื่อมถอยลง มีการทำเกษตรในพื้นที่มากขึ้น เน้นการปลูกพืชเพื่อการค้า และพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาก เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และสารเคมีต่างๆ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง เกษตรกรไม่เห็นความสำคัญของพันธุ์พืชท้องถิ่น แต่มุ่งเน้นปลูกพืชที่มีผลประโยชน์ทางการค้ามากกว่า และยังส่งผลให้การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณสวนบ้านลดน้อยลง ซึ่งบริเวณสวนบ้านนี้มีความสำคัญต่อการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น ใช้ในการปลูกพืชท้องถิ่นไว้ใช้ประโยชน์ แต่เนื่องจากการให้ความสำคัญกับ

การปลูกพืชเศรษฐกิจมากกว่า ดังนั้นจึงขาดความตระหนักในการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้าน จึงด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้าน รวมทั้งศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านในการนำพืชท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น ซึ่งจะสร้างความยั่งยืนให้กับระบบนิเวศ และยังเป็นการรักษาองค์ความรู้ด้านพืชท้องถิ่นให้คงอยู่และเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นต่อไป โดยเลือกพื้นที่ศึกษา คือหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว และหมู่บ้านวังศิลา ตำบลวังหมี เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านมีผู้นำด้านการอนุรักษ์พืชท้องถิ่น และมีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอวังน้ำเขียว แต่มีสภาพพื้นที่ต่างกัน ดังนั้น จึงต้องการศึกษาความแตกต่างด้านชนิดพันธุ์พืชท้องถิ่นของทั้งสองหมู่บ้าน

การศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการในพื้นที่บริเวณสวนบ้านนั้น เนื่องจากบริเวณสวนบ้านเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ใกล้ตัวชาวบ้านมากที่สุด และเป็นแหล่งที่ถูกใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันมากที่สุด การปลูกพืชท้องถิ่นไว้ใช้ประโยชน์ในบริเวณสวนบ้าน สามารถลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในแง่ของการลดค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น รวมถึง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อจับจ่ายสินค้าต่างๆ ตามแหล่งที่อยู่ไกลจากตัวบ้าน เพราะสามารถหาใช้ประโยชน์ได้จากแหล่งใกล้ตัว คือบริเวณสวนบ้านของตนเอง และการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นจากสวนบ้านของตนเอง มีความสะดวก ปลอดภัย เนื่องจากมีการปลูกตลอดจนบำรุงรักษาด้วยตนเอง โดยที่ส่วนใหญ่ไม่ใช้สารเคมี จึงมีความปลอดภัยในการบริโภค ดังนั้น การปลูกพืชท้องถิ่นไว้ใช้ประโยชน์บริเวณสวนบ้านจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทำให้พึ่งพาตนเองได้ และเป็นการฟื้นฟูรักษาพันธุ์พืชท้องถิ่นให้คงอยู่ในระบบนิเวศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของชนิดพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้าน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณสวนบ้าน ลักษณะการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาคุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้าน

นิยามศัพท์

พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น หมายถึง พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ในประเทศไทย (อรวรรณ, 2543)

พืชท้องถิ่น หมายถึง พืชที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ดั้งเดิม หรือเป็นพืชนำเข้าจากต่างถิ่น แต่สามารถปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่นนั้นได้แล้ว หรือเป็นพืชที่ปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น มะขาม กัลยารวมจนถึงพืชสมุนไพร และพืชผักสวนครัวต่างๆ

บริเวณสวนบ้าน หมายถึง บริเวณรอบตัวบ้านที่มีขอบเขตไม่ไกลจากตัวบ้าน ซึ่งบริเวณนี้ใช้ประโยชน์ทำกิจกรรมหรือปลูกพืชที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ เช่น การใช้พืชที่บริเวณสวนบ้านนี้ในการปลูกพืชสวนครัว เป็นต้น

ความหลากหลายพืชท้องถิ่น หมายถึง ความมากน้อยของจำนวนชนิดพืชท้องถิ่น ในท้องถิ่นนั้นๆ โดยพิจารณาจากจำนวนชนิดของพืช

พืชอาหาร หมายถึง พืชที่ใช้ประโยชน์ในการบริโภคโดยตรง เช่น ผักบุ้ง ตำลึง หรือเป็นพืชอาหารชนิดที่เป็นเครื่องปรุงรสในการประกอบอาหาร เช่น พริกชี้ฟ้า พริกไทย เป็นต้น

พืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่ไม่รุนแรงมาก โดยพืชสมุนไพรจะมีสรรพคุณทางยาที่ช่วยบรรเทาอาการของโรคต่างๆได้โดยตรง หรือใช้เป็นส่วนผสมของยาสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ

พืชประดับตกแต่ง หมายถึง พืชที่ปลูกเพื่อความบันเทิงใจ อาจมีความสวยงาม หรือปลูกเพื่อให้ร่มเงา เป็นพืชที่ใช้ปลูกประดับตกแต่งบริเวณบ้านให้ดูสดชื่นสวยงาม

พืชใช้เนื้อไม้ หมายถึง พืชที่ใช้ลำต้น กิ่งก้าน ในการปลูกสร้างหรือใช้ทำประโยชน์อื่นๆ เช่น ใช้ลำต้นของต้นสักในการทำเสาบ้าน เป็นต้น

การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น หมายถึง การนำพืชท้องถิ่นมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการไม่ว่าจะเป็นการใช้ในด้านปัจจัย 4 หรือ ใช้เป็นปัจจัยเสริมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต หรือการใช้เพื่อเศรษฐกิจของครอบครัว

การถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง การบอกวิชาความรู้ให้คนหรือกลุ่มเป้าหมายเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ เป็นการสอนเกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว หรือเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัว

การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เหมาะสม และเกิดการสูญเสียน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่ามากที่สุด ซึ่งจะได้อำนวยประโยชน์ในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อไป

การตรวจเอกสาร

1. ความสำคัญและการอนุรักษ์พืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้าน

การเกษตรสมัยใหม่ มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาจัดการกับการผลิต ไม่ว่าจะเป็น การใช้สารเคมี เครื่องมือเครื่องจักรการเกษตร หรือแม้กระทั่งรูปแบบการปลูกโดยเน้นพืชเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีพฤติกรรมบริโภคที่เปลี่ยนไปเป็นบริโภคนิยมสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นผลที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ โดยทำให้เกิดผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น ทำให้การพัฒนาพันธุ์พืชของชุมชน ที่สืบทอดกันมายาวนานลดน้อยลง พันธุ์พืชพื้นเมืองสูญหาย (นิพนธ์ และคณะ, 2545) แต่เนื่องจากยังมีพื้นที่ที่ยังคงมีพันธุ์พืชที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์นอกเหนือจากพืชเกษตรหลักที่ปลูกอยู่ คือพืชท้องถิ่น โดยจะปลูกบริเวณพื้นที่สวนบ้าน พืชดั้งเดิมของท้องถิ่น มีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยา และมีความเหมาะสม กับสภาพภูมิอากาศมากกว่าพืชที่นำเข้ามาจากที่อื่นๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษา และให้ความสำคัญกับพืชท้องถิ่น เพื่อให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาการปลูกพืชท้องถิ่น ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

การใช้พืชท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เด่นชัดในชีวิตประจำวันของคนไทย แต่ละภูมิภาค และกลุ่มชน จะเห็นได้จากตลาดตอนเช้าและตอนเย็นในทุกๆหมู่บ้าน และในเมือง จะปรากฏให้เห็นถึงการรวบรวมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่หาмаใหม่ๆ การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาคและกลุ่มชนนั้น จะใช้ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการแพทย์แบบดั้งเดิมของไทยซึ่งยังคงเหลืออยู่ โดยเทคนิคต่างๆได้เปลี่ยนแปลงจากการต้มสมุนไพรสดและพืชแห้ง เป็นการนวด และการบำบัดโรคโดยการอบไอน้ำ และด้านศาสนาโดยที่พระพุทธศาสนาเป็นจุดรวมความเชื่อต่างๆ ใช้พืชเป็นตัวแทนให้เห็นถึงความเชื่อเหล่านั้น เช่น ดอกกระดังงา ซึ่งทำจากต้นสักและสลักเป็นลวดลายต่างๆ ชาวล้านนาใช้ในพิธีกรรมต่างๆในศาสนา(Picheansoonthon and Virapongse, 2006)

อรุณรักษ์ (2542) กล่าวว่า การปลูกพืชเศรษฐกิจไว้เป็นรายได้หลัก และปลูกพืชผักไว้กินไว้ใช้นั้น ก็เพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตในครัวเรือน ด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ถ้าหากเกษตรกรผลิตสินค้าทางการเกษตรเพื่อส่งขายเพียงอย่างเดียว เกษตรกรรายย่อยที่มีรายได้น้อยอาจมีผลกระทบหากมีการขาดทุน เนื่องจากการพลิกผันของราคาการเกษตร การผลิตแบบเดิมซึ่งเกษตรกรประกอบมานานก็คือ การทำการเกษตรหลายอย่างเข้าด้วยกัน แต่ละอย่างใช้ประโยชน์เกื้อกูลกันโดยธรรมชาติ เป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพที่ไม่จำเป็นต้องซื้อตลอดเวลา แต่เดิมชาวบ้าน

สามารถพึ่งพาอาหารจากสวน หรือไร่ของตน มีผักพื้นบ้านที่ขึ้นได้ง่าย ปลูกไปกับไม้ผล หรือ ยาสมุนไพร ดังนั้น สังคมไทยควรพัฒนาในการผลิตทางเกษตรกรรมพึ่งตนเอง โดยพึ่งพาอาหาร ยารักษาโรค จากเรือกสวนไร่นา ควบคู่กับการผลิตเพื่อการค้า

Shiva (2007) ได้ให้ความสำคัญของการปลูกพืชบริเวณสวนบ้านว่า เป็นที่มาของรายได้ ในครอบครัวมากกว่า 20 % และยังเป็นที่มาของอาหารการกินในบ้านถึง 40 % ในประเทศไนจีเรีย สำหรับประเทศไทย มีพันธุ์พืชที่ปลูกบริเวณสวนบ้านมากกว่า 230 ชนิด ต่อครัวเรือน ซึ่งจะ เกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านอาหารของสมาชิกในครอบครัว

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมของ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับนิเวศหนึ่งที่มีการสืบทอดและพัฒนาเป็นเวลานานับร้อย นับพันปี มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลง พัฒนาไปตามบริบททางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย (กัลยาณี, 2547)

พืชท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับมนุษย์มาช้านานจนเกิดเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนา ประยุกต์ เปลี่ยนแปลง และ สืบทอดกันมาจากคนหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

พันธุ์พืชในธรรมชาติ เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมนุษย์เกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านปัจจัย 4 ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

การนำพืชผักพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์นั้น แสดงถึงว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่ศึกษาและเข้าใจ ธรรมชาติของพืชผักได้อย่างแท้จริง และยังมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่าง คุ่มค่า (สถาบันแพทยแผนไทย, 2542)

อุษา (2550) ได้ให้คำนิยามภูมิปัญญา หมายถึง ผลการวิจัยตามระบบของชุมชนที่ได้ นำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรม และศึกษาความ หลากหลายทางชีวภาพกับความรู้ภูมิปัญญา พบว่าชาวบ้านมีความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืช เช่น

การกำจัดสารพิษออกจากกลอย ก่อนนำมารับประทาน และการปลูกพืชต่างๆ เพื่อสังเกตหรือเป็นตัวบ่งบอกถึงสภาพภูมิอากาศ เช่น คันทอง (Xylia xylocarp (Roxb.) Taub.) ถ้าปีใดคันทอง ออกผลหมากและหมากแตกอ้า ชาวบ้านจะทราบทันทีว่าปีนั้นจะมีฝนมาก ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากพืชที่เกิดจากภูมิปัญญา ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมา

ประเทศไทยในอดีตมีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน พืชพื้นบ้านหลายชนิดจึงมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในแง่ต่างๆ เพื่อใช้ภายในประเทศ และทดแทนการนำเข้าสินค้าบางชนิดจากต่างประเทศ (ยิ่งยง และคณะ, 2548) และเกษตรกรชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพืชมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยใช้พืชเป็นปัจจัยในการยังชีพ เป็นอาหาร ยารักษาโรค และใช้สอยอื่นๆ ตัวอย่างเช่น พืชสมุนไพรที่ปลูกตามพื้นที่เกษตร เกษตรกรนำมาเป็นยารักษาโรคต่างๆ ที่ไม่รุนแรงมากนัก พืชยืนต้น ไม้ผล เกษตรกรใช้ประโยชน์โดยนำเป็นอาหาร หรือใช้ส่วนต่างๆ ของพืชเหล่านั้นเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า อาหาร และยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากพืช ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องเรียนรู้ และลองผิดลองถูกเพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ โดยเริ่มจากการศึกษาเรียนรู้จากพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวที่สุด เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มุ่งเน้นความมั่นคงทางด้านอาหาร และยารักษาโรคหรือยาสมุนไพร ภูมิปัญญาเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป เพื่อรักษาองค์ความรู้ไว้ และให้เกิดการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

3. พืชผักพื้นเมืองที่พบในประเทศไทย

กรมวิชาการเกษตร (2548) กล่าวว่า ไม้พืชมงคลของไทยที่ใช้เป็นอาหารได้เป็นจำนวนมาก แต่คนไทยรู้จักและนิยมบริโภคอยู่เพียงไม่กี่ชนิด และหลายชนิดก็เป็นพืชที่มีแหล่งกำเนิดและนำเข้ามาในต่างประเทศ เช่น กระหล่ำปลี กระหล่ำดอก ผักคะน้า ผักกาดขาวปลี ผักกวางตุ้ง ผักกาดหัว มะเขือเทศ เป็นต้น พืชผักพื้นเมืองจึงรู้จักกันในหมู่ประชาชนในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกล จึงมีการศึกษาและรวบรวมพืชพื้นเมืองไว้มากกว่า 300 ชนิด และตัวอย่างของพืชผักพื้นบ้าน เช่น จมูกปลาหลด (*Sarcostemma secamone* (L.) Bennet) ใช้ประโยชน์โดยการนำยอด ใบ ดอก รับประทานกับลาบ หรือน้ำพริก เป็นผักเคียง สรรพคุณทางสมุนไพร คือ ทั้งลำต้นทำยาแก้ปวด ยารักษาบาดแผล รากแก้พิษร้อน ผักเสี้ยน (*Cleome gynandra* L.) ใช้ส่วนของยอด ใบ ต้น ดอก จมูกน้ำพริก มีสรรพคุณทางสมุนไพร คือ ราก แก้โรคผอมแห้งในสตรี แก้วัณโรค ขับพยาธิตัวกลม

แก้ลมพิษ แก้อาเจียน ตันขับหนอง ทำให้หนองแห้ง ใบขับเสมหะ ดอก ผล เมล็ดใช้ฆ่าพยาธิ ฮ้วน (*Dregea volubilis* (L.f.) Hook.f.) ดอก ยอด ใบอ่อน แกงกับผักหวาน แกงใส่มะเขือ ลวกจิ้ม น้ำพริก รับประทานสดกับส้มตำ สรรพคุณทางสมุนไพร ราก กระทุ้งพิษ แก้ฝักภายใน ขับปัสสาวะ แก้พิษไข้ กลุ่มน้ำ (*Crateva magna* (Lour.) DC.) นำยอดมานึ่ง หรือนำมาดองรับประทานกับน้ำพริก สรรพคุณทางสมุนไพร คือ ส่วนของราก เป็นยาบำรุงร่างกาย ขับหนอง เปลือกไม้ เป็นยาระงับพิษที่ผิวหนัง แก้ไข้ ขับน้ำดี ขับนิ่ว แก่นไม้เป็นยาเจริญอาหาร ยาระบาย ขับพยาธิ ดอกใช้เป็นยาแก้เจ็บคอ ส่วนผลใช้แก้ไข้ ตำลึง (*Coccinia grandis* (L.) Voigt) ใช้ใบ ยอด มาต้มจืด ผัด ผลนำมาแกงคั่ว สรรพคุณทางสมุนไพร คือ รากใช้แก้ดวงตาเป็นฝ้า แก้โรคตา ลดความอ้วน ตันใช้กำจัดกลิ่นตัว ใบขยี้ทาแก้คัน หรือใช้พอกรักษาโรคผิวหนัง ใบมีน้ำย่อยชื่อ Amylase มีคุณสมบัติย่อยแป้ง แก้ท้องอืดเพื่อมีวิตามิน A ยอดแก้โรคหืด ถั่วแปบ (*Lablab purpureus* (L.) Sweet) ฝักอ่อนแกงแค ผัดน้ำมัน นึ่งจิ้ม น้ำพริก ทั้งต้นปลูกเป็นพืชอาหารสัตว์ หรือทำปุ๋ยพืชสด สรรพคุณทางสมุนไพร คือ ใช้ฝักบำรุงร่างกาย แก้อ่อนเพลีย เมล็ดแก้โรคตา แก้เสมหะ แก้ไข้ บำรุงร่างกาย บำรุงสายตา เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีพืชในวงศ์ ZINGIBERACEAE ที่มีความสำคัญและมีการใช้ประโยชน์มากในครัวของคนไทย โดยใช้ในการประกอบอาหารต่างๆ เช่น ต้มข่าไก่ จะมีข่าเป็นส่วนผสมสำคัญ และยังเป็นตัวยาใช้บำรุงร่างกาย ช่วยให้เจริญอาหาร และช่วยบำบัดโรคไขข้อ ลดอาการไข้ (Larsen and Larsen, 2006)

สนั่น และคณะ (2005) ศึกษาเรื่อง การรวบรวมและฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับพืชผักท้องถิ่น ภูมิศึกษาย่านนอกเขต ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีพืชผักที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 42 ชนิดที่ได้จากการสำรวจ เช่น กระถิน ขมิ้น ตูน ผักไผ่ มะอึก คอได้ หญ้าเอ็นยืด เป็นต้น ราษฎรบ้านนอกได้มีการบริโภค และใช้ประโยชน์จากพืชผักท้องถิ่นที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยการเก็บหาในพื้นที่ตามธรรมชาติ มาเป็นอาหารและสมุนไพร

อรชร (2537) ได้วิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิพืชผักท้องถิ่นและกลวิธีการปรุงอาหารของชาวอีสาน ผลการวิจัยพบว่า พืชผักที่ชาวบ้านนำมาบริโภคมีจำนวน 99 ชนิด แบ่งเป็น พืชน้ำ 10 ชนิด พืชบก 89 ชนิด พืชเหล่านี้มีบริโภคทั้งปี 57 ชนิด ที่เหลือมีตามฤดูกาล ตัวอย่างพืชผักที่พบ เช่น ผักหวานบ้าน ผักคั่ว ผักหนาม ผักชีลาว เป็นต้นสำหรับการนำมาประกอบอาหารนั้น ชาวบ้านจะเก็บพืชผักมาประกอบรวมกับเนื้อสัตว์ แล้วทำให้สุก และนอกจากนี้ยังมีวิธีการนอมอาหารโดยใช้

เทคโนโลยีชาวบ้าน เช่น การนำมามากแห้ง และวิธีหมักตามธรรมชาติ สรุปโดยรวมว่า อาหารที่บริโภคในชีวิตประจำวัน ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่หาง่าย มาประกอบเป็นอาหารต่างๆ

เกศศิณี และคณะ (2543) ได้วิจัยเรื่องศักยภาพในการด้านสารอนุมูลอิสระของสารสกัดจากผักพื้นบ้านไทย โดยรวบรวมผักพื้นบ้านจำนวน 83 ชนิด จากตลาดในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 55.9 ของผักพื้นบ้านไทยอยู่ในกลุ่มที่มีศักยภาพสูงมาก โดยมีสารออกฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระมากกว่า 100 กรัม ของสาร BHA เปรียบเทียบในผักสด 100 กรัม เช่น เห็ดตีนแฮด ยอดมะม่วงหิมพานต์ ยอดมะปราง ผักฮ้วน ดอกผักเชียงดา กระโดนน้ำ ดอกฟักทอง หววกกล้วย ผักก้านตง เล็บรอก มะแว้ง ส้มเฒ่า เป็นต้น

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมบัติ และคณะ (2543) ศึกษาเรื่องสถานภาพสมุนไพรในภาคอีสาน การรวมกลุ่มของชุมชนต่างๆ ในการผลิตและการแปรรูปสมุนไพรในภาคอีสาน รวมทั้งการเรียนรู้จากกลุ่มของตนเอง จากการรวบรวมแหล่งผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ในกลุ่มสมุนไพรผาง แคมพูและอื่นๆ ในพื้นที่ภาคอีสาน จำนวน 19 จังหวัด พบว่า ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเหล่านี้ สามารถสร้างรายได้รวม 7,133,520 – 9,510,050 บาท ต่อเดือน มีการสร้างความรู้ความเข้าใจในสาระสำคัญของพืช ที่ใช้ในการรักษาแต่ละตำหรับ รวมทั้งการใช้ยาสมุนไพรแทนยาแผนปัจจุบัน และการปรุงยาสมุนไพร ตลอดจนมีการจัดระบบการเก็บรักษาที่ถูกต้องเพื่อให้ "หมอชา" บุคคลที่มีความสำคัญของท้องถิ่น และ "ตำรับยา พื้นบ้าน" ภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคอีสาน สามารถรักษาและสืบทอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้อยู่ในสังคมไทยต่อไปได้

นิวัติ (2545) ศึกษาเกี่ยวกับระบบวนเกษตรแบบสวนรอบบ้านโดยรวบรวมพันธุ์พืชท้องถิ่นหรือเป็นพืชที่ปรับตัวเข้ากับท้องถิ่นดีแล้ว และปลูกพันธุ์พืชที่มีการใช้ประโยชน์ในหลายลักษณะ ทั้งอาหาร สมุนไพร ไม้ในพิธีกรรม ไม้ใช้สอย ไม้ผล เครื่องหอม ไม้ประดับ พืชตามความเชื่อของคนไทย และขยายพันธุ์พืชที่รวบรวมไว้ ได้รวบรวมพันธุ์พืชในแปลงปลูกจำนวน 102 ชนิด เช่น สัก มะม่วง มะเขือพวง มะแว้งต้น หญ้าปักกิ่ง ไคร้หอม ไม้ไผ่สีสุก มะกรูด ฯลฯ บางพืชในที่นี่ได้ขยายพันธุ์เพื่อปลูกในลักษณะเพื่อจำหน่ายในชุมชนเนื่องจากเป็นพืชที่มีการใช้ประโยชน์ด้านอาหารอยู่เป็นประจำ พืชเหล่านี้ เช่น ผักฮ้วน เชียงดา และผักปลัง เป็นต้น

ภานุมาศ และคณะ (2548) ศึกษาชนิดพันธุ์ไม้จากป่าที่ชุมชนปกากะญอนำมาปลูกในบริเวณบ้าน และศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปลูกพันธุ์ไม้จากป่าในบริเวณบ้าน เพื่อค้นหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนปกากะญอ ในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเพื่ออาหารท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่าในบริเวณบ้านของชุมชนปกากะญอ ได้ปลูกพันธุ์ไม้ที่นำมาจากป่า 3 ประเภท ได้แก่ พืชอาหาร 37 ชนิด พืชประดับ 7 ชนิด และพืชสมุนไพร 5 ชนิด พืชอาหารที่นิยมปลูกมากที่สุด ได้แก่ มะกอกป่า (*Spondias pinnata*) โดยปลูกประมาณร้อยละ 62.5 ของครัวเรือนทั้งหมด พืชสมุนไพรที่ปลูกมากที่สุด ได้แก่ ว่านชักมดลูก (*Curcuma comosa*) โดยปลูกประมาณร้อยละ 43.75 ซึ่งมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับรู้จากคนภายในครอบครัวภายในหมู่บ้าน มีการเรียนรู้ และการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นวิถีชีวิตในปัจจุบัน ต่อการปลูก การใช้ประโยชน์ และการขยายพันธุ์ ที่ปลูกในบริเวณบ้าน

ยศ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นความสำคัญของพืชอาหารและยา ระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร และระบบการแพทย์พื้นบ้าน ความเชื่อ พิธีกรรม พบว่า ความสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช (ม.ป.ป.) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านพืชอาหารของชาวลีซอ พบว่า พืชอาหารป่ามีส่วนช่วยสร้างความมั่นคงต่อการดำรงชีวิต ทั้งทางด้านคุณค่าทางโภชนาการ เกสัชโภชนาการ ประหยักรายจ่าย และความยั่งยืนทางด้านการมีอาหารที่ปลอดภัย ยกตัวอย่างพืช เช่น มะกอก ผักขม และมะเขือพวง เป็นต้น

ปิ่นแก้ว (2539) ได้ศึกษาภูมิปัญญาของชนเผ่ากะเหรี่ยง และนิเวศวิทยาในพื้นที่ทุ่งใหญ่นเรศวร สรุปได้ว่า ระบบความรู้ทางธรรมชาติของชนเผ่าสามารถสืบทอดได้ เนื่องมาจากเงื่อนไขของระบบการผลิตแบบยังชีพของชุมชน อันเป็นระบบการผลิตที่ได้ ทำให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งตนเองได้ในทุกๆด้าน และด้วยเหตุนี้ระดับของการพึ่งพาธรรมชาติจึงมีความหลากหลายและซับซ้อนมาก ระบบความรู้ดั้งเดิมเหล่านี้มีคุณค่ายิ่งในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ภัทรพร (2545) ได้ศึกษาความหลากหลายของพืชและพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าบุงชีหลง ผลการศึกษาพบจำนวน 52 วงศ์ 106 สกุล 125 ชนิด จำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ได้ 5 กลุ่ม คือ พืชอาหาร พืชที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย พืชที่เป็นเครื่องนุ่งห่มและสีย้อม พืชสมุนไพร พืชที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และพืชที่ใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ซึ่งตัวอย่างของการใช้ประโยชน์ เช่น เอื้องหมายนา นำหัวและต้นอ่อนมาต้มรับประทาน และใช้เป็นยาสมุนไพรรักษาโรคตาขโมยในเด็ก และต้นตะโกนา นำผลสุกมาใช้ย้อมสีเห็บปลา เป็นต้น

วรรณธิกา (2549) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านกับความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนเผ่ามูเซอ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีความหลากหลายของพืชอาหารป่าที่ชาวมูเซอบริโภครวม 32 วงศ์ 50 สกุล 58 ชนิด โดยจำแนกเป็น พืชกินใบ พืชกินดอก พืชกินผล พืชกินส่วนอื่นๆ เช่น หัว เปลือก หน่อ และเห็ด พืชอาหารป่าและพืชสมุนไพรเหล่านี้ยังมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้ 3,764 บาท/ครัวเรือน/ปี และประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อพืชอาหารเพื่อบริโภคได้ประมาณ 3,576 บาท/ครัวเรือน/ปี ตัวอย่างของพืชอาหารที่พบ เช่น กาสะลองคำ มะกายคัต สัมปปี ปุ่มเป้ง เป็นต้น

สุวัณ (2543) ศึกษาเรื่องการจัดการความหลากหลายของพืชพื้นบ้านเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน กรณีศึกษา อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีพืชผักพื้นบ้านที่ชาวบ้านยังคงปลูก และใช้ประโยชน์ในการปรุงเป็นอาหารและยา จำนวน 74 ชนิด เช่น ผักแปม ผักเผ็ด ผักหนอก ผักหละ เป็นต้น และมีรูปแบบการจัดการปลูกพืชผักพื้นบ้านแบบเกษตรผสมผสาน และแบบวนเกษตร โดยปลูกไว้รอบบริเวณบ้าน และแนวรั้วบ้าน ผลจากการปลูกพืชผักพื้นบ้านโดยไม่ใช้สารเคมีนั้น ทำให้ลดการเจ็บป่วยจากสารพิษ และลดต้นทุนการผลิตผักพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังทำให้มีรายได้จากการขายผลผลิต และลดค่าใช้จ่ายในการบริโภคในครอบครัว

จิณนา และดวงใจ (2550) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของราษฎรท้องถิ่นที่ป่าบ้านช่องแคบ ตาหมักคี ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ราษฎรมีการใช้ประโยชน์จากพืช 149 ชนิด 60 วงศ์ จำแนกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ พืชอาหาร 64 ชนิด สมุนไพร 120 ชนิด ไม้ท่อนหรือไม้ก่อสร้าง 5 ชนิด ไม้พุ่มและถ่าน 4 ชนิด และใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ 12 ชนิด สรุปได้ว่าราษฎรนำพืชไปใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพรมากที่สุด รองลงมาเป็นพืชอาหาร ซึ่งราษฎรส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืช และจากการศึกษาลักษณะทางนิเวศเชิงปริมาณของ

พรรณพืช พบว่า มะตูมมีค่าดัชนีความสำคัญและความหนาแน่นสัมพัทธ์สูงสุด แสดงว่า มะตูมเป็นไม้เด่นในป่าแห่งนี้ ซึ่งราษฎรนำผลมาบริโภค และนำลำต้น ราก ผล มาแปรรูปเป็นสมุนไพร

ถาวร (2550) ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืช บริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลู ตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ราษฎรมีการใช้ประโยชน์จากป่าในรูปของการเก็บของป่ามากที่สุด มีความหลากหลายของชนิดพรรณ 89 ชนิด 69 สกุล 32 วงศ์ และมีการนำพืชพรรณที่หาได้มาใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพร 9 ชนิด คือ มะกระทับโรง โด่ไม่รู้ล้ม อ้อยสามสวน ตะไคร้ต้น พญาท้าวเอว หนอนตายยาก แหน่งหอม โสมพันราก และแก่นงูเห่า ด้านอาหาร 5 ชนิด คือ ผักหวาน บุกลใหญ่ ผักกูด ผักหนาม และหน่อไม้ ด้านการใช้ประโยชน์จากไม้ มี 4 ชนิด คือ ไม้แดง ประดู่ เต็ง และรัง ซึ่งยังมีการใช้ประโยชน์น้อย และราษฎรต้องการที่จะให้มีการจัดการและการใช้ประโยชน์จากป่าแห่งนี้ให้มากขึ้น

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน 1: 50,000 ของพื้นที่ทำการศึกษา
2. แบบสัมภาษณ์
3. เครื่องมือสำหรับเก็บตัวอย่างพืช (ถุงพลาสติก, ช้อนปลูก, มีด ฯลฯ)
4. คู่มือการสำรวจพรรณไม้
5. กล้องถ่ายรูป
6. เครื่องคอมพิวเตอร์
7. เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

วิธีการ

1. การรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน

รวบรวมและศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน อาชีพ รายได้ การศึกษา การสาธารณสุข ในตำบลวังหมี และตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว โดยรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

2. การกำหนดเป้าหมายประชากร

ประชากรเป้าหมาย คือ ประชากรในครัวเรือนของบ้านวังศิลา ตำบลวังหมี และบ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านนี้มีผู้นำทางด้านการอนุรักษ์พืชท้องถิ่น และมีลักษณะพื้นที่หมู่บ้านแตกต่างกัน

3. การคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง

คัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จากประชากรเป้าหมาย 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังศิลา และบ้านคลองทราย ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว

ของกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัวละ 1 คน โดยเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือตัวแทนครอบครัว และกำหนดจำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดของแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 80 ครัวเรือน โดยเลือกที่บ้านวังศิลา 24 ครัวเรือน และบ้านคลองทราย 56 ครัวเรือน เพื่อศึกษาจำนวนชนิด และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน รายได้จากพืชท้องถิ่น รวมถึงขนาดพื้นที่สวนบ้าน และสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 8 ตัวอย่าง จากประชากร 80 ตัวอย่างข้างต้น เพื่อศึกษารูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่น การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น และคุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชท้องถิ่น

4. ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม

ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น รายได้ รายจ่าย หนี้สิน เพศ อายุ อาชีพหลัก อาชีพรองของครอบครัว การศึกษา ระยะเวลาที่อาศัย จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน ข้อมูลการเจ็บป่วย และการรักษา การรวมกลุ่ม เป็นต้น

5. การศึกษาความหลากหลายและรูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่น

5.1 ศึกษาความหลากหลายของพืชท้องถิ่นเบื้องต้น โดย สังเกตการณ์พื้นที่บริเวณสวนบ้าน (Home garden) ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 80 ครัวเรือน เพื่อสำรวจชนิด ขนาดของพื้นที่สวนบ้าน และสัมภาษณ์ตัวแทนครัวเรือน ถึงปริมาณการใช้ประโยชน์ในครอบครัวหรือจำหน่าย พร้อมทั้งเก็บตัวอย่างพืช และนำมาเปรียบเทียบ หรือตรวจเอกลักษณ์พรรณไม้จากหอพรรณไม้ กรมป่าไม้ พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร และเอกสาร ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม, 2544) และ Flora of Thailand (Santisuk and Lasen, 1999) และจำแนกชนิดพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์ และศึกษาลักษณะทางนิเวศวิทยาบางประการของพืชท้องถิ่น คือความถี่ที่พบของพืชแต่ละชนิด ในพื้นที่ที่ไม่เท่ากันโดยประยุกต์ใช้วิธีการของอุทิส (2541) ซึ่งมีสูตรคำนวณดังนี้

ความถี่ (Frequency, F) ในการพบชนิดพืชนั้น

$$F = \frac{\text{จำนวนแปลงตัวอย่างที่ชนิดพืชนั้นปรากฏ} \times 100}{\text{จำนวนแปลงตัวอย่างทั้งหมดที่ทำการสำรวจ}}$$

5.2 ศึกษาความหนาแน่นของพืช จากโดยเลือกครัวเรือนที่สำรวจ จำนวน 8 ครัวเรือนที่มีการปลูกพืชท้องถิ่นมาก คือ ตั้งแต่ 25 ชนิดขึ้นไป และเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ด้านพืชท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง 8 ครัวเรือนนี้ได้จากการสุ่มแบบเจาะจงจากกลุ่มตัวอย่าง 80 ตัวอย่างที่คัดเลือกเพื่อสัมภาษณ์สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเลือกจากหมู่บ้านคลองทราย จำนวน 4 ครัวเรือน และหมู่บ้านวังศิลา จำนวน 4 ครัวเรือน โดยมีสูตรคำนวณดังนี้

$$D = \frac{\text{จำนวนต้นไม้ทั้งหมดในทุกชนิดพันธุ์ที่พบในแปลงตัวอย่าง}}{\text{พื้นที่แปลงตัวอย่างที่สำรวจ}}$$

5.3 ศึกษาความหลากหลายด้านชนิด โดยเทียบจำนวนชนิดกับพื้นที่แปลงตัวอย่าง จำนวน 8 ตัวอย่างข้างต้น ในการศึกษาความหลากหลายนี้ เป็นการประยุกต์ใช้สูตรการคำนวณ โดยพื้นที่แปลงจำนวน 8 ตัวอย่างนี้ เป็นพื้นที่ที่ไม่เท่ากัน ซึ่งมีสูตรการคำนวณดังนี้

$$\text{ความหลากหลาย} = \frac{\text{จำนวนชนิดพืชทั้งหมดที่พบในแปลงตัวอย่าง}}{\text{พื้นที่แปลงตัวอย่างที่สำรวจ}}$$

5.4 ศึกษารูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่น โดยสำรวจพื้นที่บริเวณสวนบ้านอย่างละเอียดกับกลุ่มตัวอย่างคัดเลือก 8 ครัวเรือนข้างต้น พร้อมทั้งจดบันทึกชนิดพันธุ์ และจัดทำแผนผังแสดงขอบเขตพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัยและตำแหน่งของพันธุ์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่าง

6. ศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น

ศึกษาการใช้ประโยชน์ วิธีการ ภูมิปัญญา และการถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการถ่ายทอดจากใครสู่ใคร วิธีการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น วิถีชีวิต ตลอดจนการอนุรักษ์และรักษา โดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง 80 ครัวเรือน และศึกษาเชิงลึกถึงการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นจากกลุ่มตัวอย่าง 8 ครัวเรือนข้างต้น

7. ศึกษาคุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชท้องถิ่น

ศึกษาคุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชท้องถิ่นที่ปลูกบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่าง 80 ตัวอย่าง ซึ่งสัมภาษณ์ถึงรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายพืชท้องถิ่น พร้อมทั้งสำรวจราคาของพืชท้องถิ่นแต่ละชนิด และศึกษากลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง โดยสัมภาษณ์ถึงปริมาณการใช้ประโยชน์ของแต่ละพืช เพื่อแสดงถึงการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

8. การวิเคราะห์ข้อมูล

8.1 จำแนกชนิดพืช ตามการใช้ประโยชน์ โดยนำตัวอย่างพืชมาเปรียบเทียบ หรือตรวจเอกลักษณ์พรรณไม้จากหอพรรณไม้ กรมป่าไม้ พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร และเอกสารพรรณไม้

8.2 คำนวณค่าความถี่ของพืชแต่ละชนิด ค่าความหนาแน่นของพืช และความหลากหลายด้านชนิดพืช

8.3 วิเคราะห์ลักษณะการใช้ประโยชน์ วิธีการใช้ประโยชน์ และภูมิปัญญา จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยนำการจดบันทึกที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเรียบเรียง สรุป และเปรียบเทียบกับงานศึกษาวิจัยอื่นๆ

8.4 ประมวลผล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการใช้หลักสถิติเบื้องต้น

ผลและวิจารณ์

1. ลักษณะของพื้นที่ศึกษา

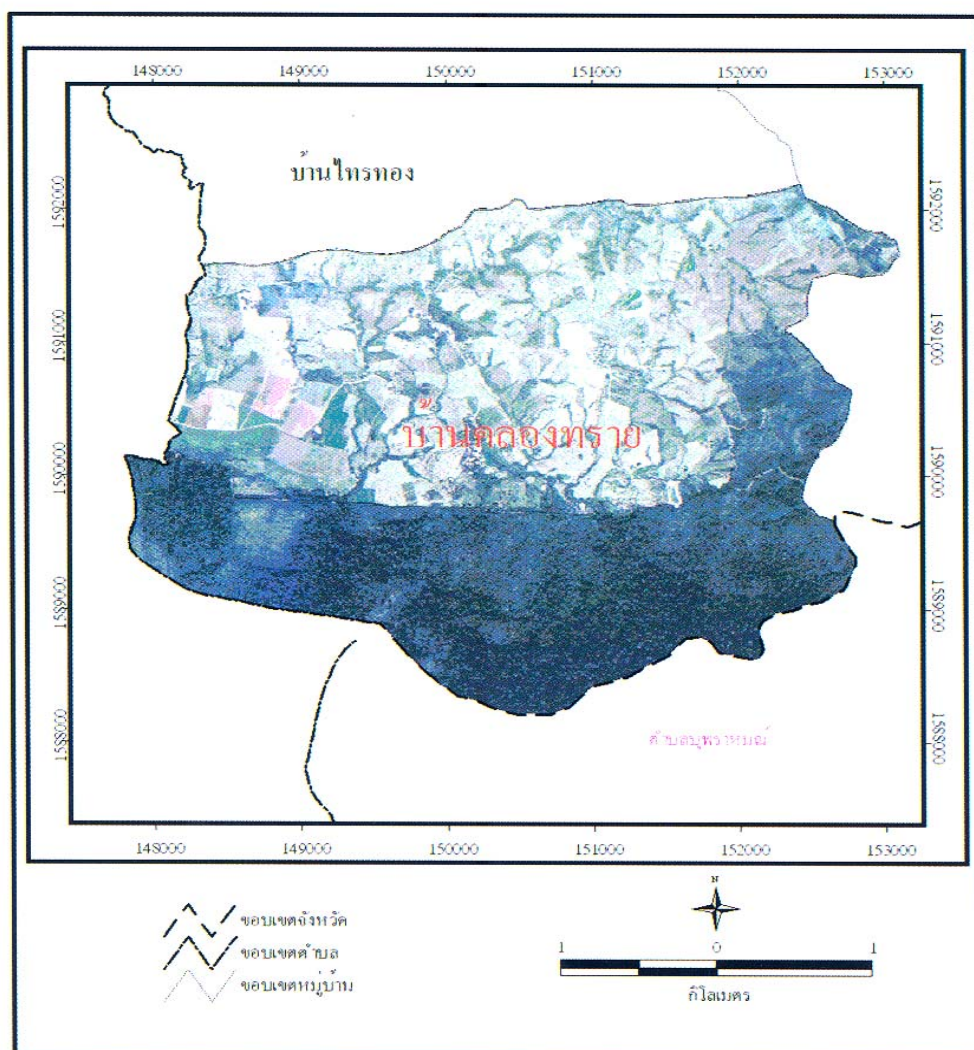
1.1 ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอวังน้ำเขียวเป็นอำเภอที่อยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 14 องศา 17 ลิปดาเหนือ ถึง 14 องศา 43 ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 101 องศา 35 ลิปดาตะวันออก ถึง 102 องศา 50 ลิปดาตะวันออก โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 1,129.9 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นภูเขาสลับที่ราบสูงเป็นลอนคลื่น ตลอดพื้นที่ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (อำเภอวังน้ำเขียว, 2549)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอปักธงชัย และอำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอปากช่องจังหวัดนครราชสีมา

บ้านคลองทรายตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลวังน้ำเขียว สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นสลับกับพื้นที่ราบเนินเขา โดยมีความสูงเฉลี่ยประมาณ 200 – 700 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารสำคัญหลายสาย เช่น ลำน้ำลำตะครอง ลำน้ำลำพระเพลิง ดังภาพที่ 1 (ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม, 2548)

บ้านวังศิลา ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลวังหมี มีสภาพพื้นที่ภูเขาลาดชันสลับกับเนินเขาและที่ราบสูง โดยมีความสูงเฉลี่ย 200 – 800 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีภูเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาเพชร เขาสามยอด และเขากำแพง ดังภาพที่ 2 (ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม, 2548)

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา บ้านคลองทราย อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม (2548)

1.3 การปกครอง

ตำบลวังน้ำเขียวแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 19 หมู่บ้าน และมี 1 เทศบาลตำบล บ้านคลองทรายอยู่ในเขตการปกครองหมู่ที่ 8 โดยแบ่งหมู่บ้านเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มหยาดน้ำค้าง กลุ่มคลองทรายพัฒนา และกลุ่มมะค่างาม มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมู่บ้านจำนวน 112 ครัวเรือน

ตำบลวังหมี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 21 หมู่บ้าน บ้านวังศิลาอยู่ในเขตการปกครองหมู่ที่ 19 แบ่งการปกครองหมู่บ้าน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนเรศวร และกลุ่มคลองเกียกมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมู่บ้านจำนวน 48 ครัวเรือน

2. การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม

2.1 ประวัติหมู่บ้าน

ตำบลวังน้ำเขียว กระทรวงมหาดไทย ประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2538 ประกอบด้วยหมู่บ้าน 19 หมู่บ้าน บ้านคลองทรายตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 ของตำบลวังน้ำเขียว ปกครองโดยนายหลงมา สอนนอก เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ตำบลวังหมี กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศแต่งตั้งตำบลวังหมี โดยแยกออกมาจากตำบลตะขบ อำเภอวังน้ำเขียว เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2523 มีหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 21 หมู่บ้าน บ้านวังศิลา หมู่ที่ 19 แยกตัวออกมาจากบ้านวังหมี ตำบลวังหมี ในปี พ.ศ. 2545 โดยมีนายไชยทัศน์ อัมพิสัย เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ราษฎรของทั้งสองหมู่บ้านอพยพมาจากที่ต่างๆ เช่น อพยพมาจาก อำเภอปักธงชัย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา บางรายอพยพมาจาก จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง เช่น จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

2.2 ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชากรตัวอย่าง

การเก็บข้อมูลจากประชากรตัวอย่างโดยการสุ่มร้อยละ 50 ของครัวเรือนบ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 67.9 และยังพบผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 17.9 (ตารางที่ 1)

ด้านการประกอบอาชีพ ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 57.1 โดยทำอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ และประกอบอาชีพภาคการเกษตรเป็นอาชีพหลักร้อยละ 42.9 โดยผู้ที่ประกอบอาชีพภาคการเกษตรมีระบบเกษตรแบ่งเป็น การปลูกพืชเชิงเดี่ยวร้อยละ 37.5 ปลูกพืชผสมผสานร้อยละ 62.5 ตามลำดับ พืชที่ปลูกในระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ส่วนการปลูกพืชผสมผสาน จะปลูกข้าวโพดร่วมกับมันสำปะหลังและไม้ผลชนิดต่างๆ ในพื้นที่เดียวกัน (ตารางที่ 1)

ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 99,804.11 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งเป็นรายได้จากภาคการเกษตร 73,671.08 บาท/ครัวเรือน/ปี นอกภาคการเกษตร 57,264 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีรายได้จากภาคการเกษตรหรือนอกภาคการเกษตรเพียงด้านเดียว และรวมถึงผู้ประกอบอาชีพทั้งสองด้านซึ่งจะมีรายได้ทั้งภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร มีรายจ่ายเฉลี่ย 78,920.89 บาท/ครัวเรือน/ปี แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบอาชีพตั้งแต่ 320-950,000 บาท/ปี ค่าอาหาร 1800-72,000 บาท/ปี ค่าเล่าเรียน 300-216,000 บาท/ปี ค่ารักษาพยาบาล 30-2,400 บาท/ปี และค่าใช้จ่ายอื่น 360-39,000 บาท/ปี ด้านภาวะหนี้สิน มีจำนวนผู้มีหนี้สินคิดเป็นร้อยละ 69.6 ไม่มีหนี้สินร้อยละ 30.4 โดยมีวัตถุประสงค์ในการกู้เพื่อการลงทุนและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่กู้จากแหล่งเงินกู้ในระบบ เช่น ธกส. กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ในด้านการรวมกลุ่ม มีการรวมกลุ่มต่างๆมากกว่า 2 กลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มฌาปนกิจจะมีสมาชิกกลุ่มมากที่สุด (ตารางที่ 1)

ด้านสุขภาพอนามัย เมื่อเจ็บป่วยจะมีการรักษาต่างๆ เช่น ปล่อยให้หายเอง ซื้อยามาทานหรือรักษาเอง ใช้ยาสมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้าน รักษาที่สถานีนามัยหรือโรงพยาบาล และวิธีอื่นๆ โดยมีการรักษามากกว่า 1 วิธี โดยไม่ใช้ยาสมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ การรักษาที่โรงพยาบาลเพียงแห่งเดียว ร้อยละ 17.9 (ตารางที่ 1)

จากการเก็บข้อมูลโดยการสุ่มร้อยละ 50 ของครัวเรือนบ้านวังศิลา ตำบลวังหมี่ อำเภอ
วังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับ
ประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 54.2 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 29.1 (ตารางที่ 1)

ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรเป็นอาชีพหลักคิดเป็น
ร้อยละ 54.2 โดยมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด และประกอบอาชีพภาคการเกษตรร้อยละ 45.8 โดย
ผู้ที่ประกอบอาชีพภาคการเกษตรมีระบบเกษตรแบ่งเป็น การปลูกพืชเชิงเดี่ยวร้อยละ 18.2 ปลูกพืช
ผสมผสานร้อยละ 81.8 พืชที่ปลูกในระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ ข้าวโพด มันสำปะหลัง
มะม่วง การปลูกพืชแบบผสมผสานมีการปลูกพืชไม้ผลชนิดต่างๆ ปะปนกัน เช่น ปลูกมะไฟร่วมกับ
กล้วย และชมพู เป็นต้น (ตารางที่ 1)

ประชากรตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 149,445.80 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งเป็นรายได้จากภาค
การเกษตร 118,050 บาท/ครัวเรือน/ปี นอกภาคการเกษตร 14,100 บาท/ครัวเรือน/ปี มีรายจ่ายเฉลี่ย
82,543.18 บาท/ครัวเรือน/ปี แบ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุนในการประกอบอาชีพตั้งแต่ 2,000-
200,000 บาท/ปี ค่าอาหาร 3,600-73,000 บาท/ปี ค่าเล่าเรียน 2,000-25,000 บาท/ปี ค่ารักษาพยาบาล
500-12,000 บาท/ปี และค่าใช้จ่ายอื่น 1,200-109,500 บาท/ปี ด้านภาวะหนี้สิน มีจำนวนผู้มีหนี้สิน
คิดเป็นร้อยละ 70.8 ไม่มีหนี้สินร้อยละ 29.2 โดยมีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อการลงทุนและใช้จ่ายใน
ชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่กู้จากแหล่งเงินกู้ในระบบ โดยเฉพาะกู้จากกองทุนหมู่บ้าน ในด้านการ
รวมกลุ่ม มีการรวมกลุ่มต่างๆมากกว่า 2 กลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มฌาปนกิจจะมีสมาชิกกลุ่มมากที่สุด
(ตารางที่ 1)

ด้านสุขภาพอนามัย เมื่อเจ็บป่วยจะมีการรักษาต่างๆ ซึ่งส่วนมีการรักษามากกว่า 1 วิธี
โดยไม่ใช้ยาสมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้านมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมาคือ รักษาที่
โรงพยาบาล และสถานอนามัย ส่วนการใช้ยาสมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้านร่วมกับวิธีอื่นๆ
คิดเป็นร้อยละ 16.7 (ตารางที่ 1)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ของทั้งสองหมู่บ้าน สามารถ
สรุปได้ดังตารางที่ 1 และแสดงให้เห็นทราบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพอยู่นอกภาค
การเกษตร ซึ่งได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป ค่าขาย รับราชการ และอื่นๆ ส่วนการทำเกษตรกรรมนั้น
ทั้งสองหมู่บ้านนี้มีการทำเกษตรแบบปลูกพืชผสมผสานคิดเป็นร้อยละ 62.5 และ 81.8 อย่างไรก็ตาม

เมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งอำเภอวังน้ำเขียว มีรายงานว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ยังมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (อำเภอวังน้ำเขียว, 2549) ประชากรตัวอย่างยังไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่าโดยมีอายุระหว่าง 41 – 60 ปี มากที่สุด คือร้อยละ 46.3 ซึ่งมีการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ประชากรส่วนใหญ่มีสภาพเศรษฐกิจฝืดเคือง และมีหนี้สินเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับหมู่บ้านคลองสะทอน ตำบลวังหมี โดยมีรายงานว่า ประชากรมีหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมลงทุนประกอบอาชีพ (เรืองโร และคณะ, 2545) ส่วนด้านการรักษาสุขภาพนั้น ส่วนใหญ่ใช้บริการของหน่วยงานกระทรวงสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย แต่มีน้อยรายที่จะใช้ความรู้ด้านสมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้านมาใช้นำบำบัดรักษา เนื่องจากการใช้วิธีการรักษาโดยใช้สมุนไพรนี้ ทำให้ซ้ำ หลายขั้นตอน และใช้ระยะเวลาในการรักษานาน จึงไม่นิยมเท่าที่ควร

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ของบ้านคลองทราย และบ้านวังศิลา จากการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	บ้านคลองทราย	บ้านวังศิลา
1. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ	17.9	12.5
ประถมศึกษา ร้อยละ	67.9	54.2
มัธยมศึกษา ร้อยละ	9.0	29.1
อนุปริญญาขึ้นไป ร้อยละ	5.2	4.2
2. อาชีพ		
นอกภาคการเกษตร ร้อยละ	57.1	54.2
ภาคการเกษตร ร้อยละ	42.9	45.8
3. ระบบเกษตร		
ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ร้อยละ	37.5	18.2
เกษตรผสมผสาน ร้อยละ	62.5	81.8
4. รายได้เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
ภาคการเกษตร (บาท/ครัวเรือน/ปี)	99,804.11	149,445.80
นอกภาคการเกษตร (บาท/ครัวเรือน/ปี)	73,671.08	118,050.00
นอกภาคการเกษตร (บาท/ครัวเรือน/ปี)	57,264.00	82,543.18
5. รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)		
ค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบอาชีพ (บาท/ปี)	78,920.89	84,140.83
ค่าใช้จ่ายในการลงทุนประกอบอาชีพ (บาท/ปี)	320-950,000	2,000-200,000
ค่าอาหาร (บาท/ปี)	1,800-72,000	3,600-73,000
ค่าเล่าเรียน (บาท/ปี)	300-216,000	2,000-25,000
ค่ารักษาพยาบาล (บาท/ปี)	30-2,400	500-12,000

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	บ้านคลองทราย	บ้านวังศิลา
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (บาท/ปี)	360-39,000	1,200-109,500
6. ภาวะหนี้สิน		
มี ร้อยละ	69.6	70.8
ไม่มี ร้อยละ	30.4	29.2
7. การรวมกลุ่ม	รวมกลุ่มมากกว่า 2	รวมกลุ่มมากกว่า 2
(กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มสหกรณ์การเกษตร, กลุ่มฌาปนกิจ, กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน, กลุ่มพืชสมุนไพร, อื่นๆ)	กลุ่มโดยเฉพาะกลุ่ม ฌาปนกิจ	กลุ่มโดยเฉพาะกลุ่ม ฌาปนกิจ
8. สุขภาพอนามัย – การรักษา	มีการรักษามากกว่า 1	มีการรักษามากกว่า 1
(ปล่อยให้หายเอง, ซื้อยามารักษาเอง, รักษาที่โรงพยาบาล, สถานีอนามัย, ใช้ยาสมุนไพร, อื่นๆ)	วิธี โดยไม่ใช้ สมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้าน	1 วิธี โดยไม่ใช้ สมุนไพรหรือการรักษาพื้นบ้าน

3. ความหลากหลายของพืชท้องถิ่น

จากการศึกษาความหลากหลายของพืชท้องถิ่น ในพื้นที่สวนบ้านของประชากรตัวอย่างของหมู่บ้านวังศิลา ตำบลวังหมี และหมู่บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จำนวน 80 ครัวเรือน ซึ่งประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร พบว่า ในบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่าง มีจำนวนพืชท้องถิ่นรวมทั้งสิ้น 74 วงศ์ 169 สกุล 198 ชนิด (ภาคผนวก ก) แบ่งเป็นพืชอาหาร 126 ชนิด พืชสมุนไพร 32 ชนิด พืชประดับตกแต่ง 46 ชนิด พืชใช้เนื้อไม้ 10 ชนิด และพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ 24 ชนิด โดยพบที่หมู่บ้านคลองทราย 165 ชนิด และพบที่หมู่บ้านวังศิลา 130 ชนิด

สำหรับพืชอาหารที่พบเช่น เผือก (*Colocasia esculenta* (L.) Schott) มันเถื่อน (*Dioscorea pentaphylla* L.) และพืชอาหารที่เป็นผักพื้นบ้านที่พบ เช่น ผักปลัง (*Basella rubra* L.) ผักหนาม (*Lasia spinosa* (L.) Thwaites) สลิด (*Tolosa minor* Craib) เสม็ด (*Melaleuca quinquenervia* (Cav.) S.T.Blake) เป็นต้น พืชอาหารที่เป็นเครื่องปรุง เช่น พริกขี้หนู (*Capsicum frutescens* L.var.frutescens) พริกไทย (*Piper nigrum* L.) และพืชอาหารที่เป็นผลไม้ เช่น น้อยหน่า (*Annona squamosa* L.) ละมุด (*Manilkara kauki* (L.) Dubard) และชมพู่มะเหมี่ยว (*Syzygium malaccense* (L.) Merr. & L.M.Perry) เป็นต้น

พืชสมุนไพรที่พบ เช่น เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* L.) เก๊กปรางหม้อ (*Phyllodium elegans* (Lour.) Desv.) ดีปลี (*Piper chaba* Hunt) เถาเอ็นอ่อน (*Cryptolepis buchmanii* Roem. & Schult.) และทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz) เป็นต้น

พืชประดับตกแต่ง เช่น บัวตอง (*Tithonia diversifolia* (Hemsl.) A.Gray) ป๊อบ (*Millingtonia hortensis* L.f.) ราชพฤกษ์ (*Cassia fistula* L.) ลีลาวดี (*Plumeria rubra* L.) โมกบ้าน (*Wrightia religiosa* Benth. ex Kurz) มหาหงส์ (*Hedychium coronarium* J.König) จันทน์ผาหรือจันทน์แดง (*Dracaena loureiri* Gagnep.) มะลิลา (*Jasminum sambac* (L.) Aiton) คาหला (*Etlingera elatior* (Jack) R.M.Sm.) และเข็มแดง (*Ixora lobbii* King & Gamble) เป็นต้น

พืชใช้เนื้อไม้ เช่น กฤษณา (*Aquilaria cassia* Pirre ex Lec.) ตะเคียนทอง (*Hopea odorata* Roxb.) ประดู่บ้าน (*Pterocarpus indicus* Willd.) ไม้รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble) และ มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa* (Kurz) Craib)

พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ เช่น มะพร้าว (*Cocos nucifera* L.var.nucifera) ละหุ่ง (*Ricinus communis* L.) สนัขดำ (*Jatropha curcas* L.) สะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss.var.siamensis Valetton) พง (*Neyraudia reynaudiana* (Kunth) H.Keng ex Hitchc.) และฝ้าย (*Gossypium herbaceum* L.) เป็นต้น

นอกจากนี้ พืชที่พบมากในสวนหลังบ้านของประชากรทั้งสองหมู่บ้าน ได้แก่ มะม่วง ตะไคร้ ข่า โดยมีความถี่ร้อยละ 73.75, 70 และ 68.75 ตามลำดับ (ตารางภาคผนวก ข)

มะม่วง (*Mangifera indica* L.) มีความถี่ ร้อยละ 73.75 ซึ่งนิยมปลูกเนื่องจากเป็นพืชที่คนส่วนใหญ่ชอบรับประทาน และมีการใช้ประโยชน์จากมะม่วงได้หลายลักษณะ คือ สามารถรับประทานได้ทั้งผลดิบและผลสุก ยังสามารถนำผลดิบที่มีรสเปรี้ยวไปปรุงอาหาร เช่น คำน้ำพริก ใส่ในอาหารประเภทยาได้ และใช้ใบอ่อนเป็นผักจิ้ม น้ำพริก มะม่วงที่ชาวบ้านปลูก มีหลายชนิด พันธุ์ ที่นิยมปลูกกันมาก ได้แก่ พันธุ์เขียวเสวย พันธุ์ฟ้าลั่น พันธุ์น้ำดอกไม้ เป็นต้น โดยปลูกตามแนวรั้วบ้าน และบางส่วนปลูกเป็นสวนผลไม้ร่วมกับไม้ยืนต้นชนิดอื่นๆ

ตะไคร้ (*Cymbopogon citratus* Stapf) โดยมีความถี่ ร้อยละ 70 ตะไคร้เป็นพืชสวนครัวที่ปลูกกันมากโดยนำไปใช้ประโยชน์ในการปรุงอาหาร เช่น นำไปตำผสมเป็นเครื่องแกง ใส่เป็นส่วนประกอบของอาหารต้มยำ ยำประเภทต่างๆ และเป็นยาสมุนไพรบำบัดโรคท้องอืดท้องเฟ้อ โดยนำลำต้นมาทุบให้แตกต้มน้ำดื่ม ลักษณะการปลูกจะปลูกในบริเวณบ้านร่วมกับพืชล้มลุกอื่นๆ โดยนำต้นตะไคร้มาปักชำไว้ 4 – 5 ต้น จากนั้นตะไคร้จะเจริญเติบโตและแตกกอจนกลายเป็นกอใหญ่ขึ้น และสามารถนำต้นตะไคร้จากกอนี้ไปขยายพันธุ์ต่อได้

พืชอีกชนิดหนึ่งที่พบมากเป็นอันดับที่สาม คือ ข่า (*Alpinia galanga* Sw.) โดยมีความถี่ ร้อยละ 68.75 ชาวบ้านนิยมปลูกข่าเป็นพืชสวนครัว โดยปลูกเป็นกอร่วมกับพืชสวนครัวอื่นๆ และบางส่วนปลูกหลายกอ ซึ่งใช้พื้นที่เป็นบริเวณกว้าง และมีการนำข่าไปใช้ประโยชน์ในการนำมาปรุงอาหาร เช่น ใช้ส่วนหัวตำผสมเครื่องแกง นำมาใส่ต้มยำ ต้มข่าไก่ และใช้ดอกข่าลวกจิ้มน้ำพริก นอกจากนี้ยังใช้ข่าเป็นยาสมุนไพรในการรักษาโรคทางเดินอาหาร อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกแน่น โดยรับประทานหัวสด หรือ นำหัวสดมาฝานบางๆ ต้มน้ำดื่ม

และจากการจัดอันดับพืชที่พบมากที่สุดในแต่ละประเภท จำนวน 5 อันดับแรก พืชที่ใช้ประโยชน์เป็นอาหารที่มากที่สุดได้แก่ มะม่วง ตะไคร้ ข่า กะเพรา และมะพร้าว พืชที่ใช้ประโยชน์เป็นสมุนไพรที่พบมากที่สุดคือ ตะไคร้ ข่า กะเพรา ขมิ้น และขมิ้น พืชที่ใช้ในการประดับตกแต่งที่มากที่สุดได้แก่ หนุมาน ราชพฤกษ์ โป๊ยเซียน ชบา และเฟื่องฟ้า พืชที่ใช้เนื้อไม้ที่พบมากที่สุดคือ กฤษณา ไม้แดง สัก ประดู่บ้าน และไม้รวก พืชที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ที่พบมากที่สุด ได้แก่ มะพร้าว กัลยาร ขมิ้น มะกรูด และไพล (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงชนิดพืชที่พบมากที่สุด 5 อันดับแรกในแต่ละประเภท และการใช้ประโยชน์

ชนิดพืช	ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
พืชอาหาร		
มะม่วง	73.75	รับประทานผลสุก และผลดิบ ยอดอ่อนใช้เป็นผักเครื่องเคียง
ตะไคร้	70.00	ลำต้นโขลกทำเครื่องแกง และเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร เช่น ต้มยำ
ข่า	68.75	ดอกลวกจิ้มน้ำพริก นำหัวมาทำเครื่องแกง ใส่ในต้มยำ
กะเพรา	67.50	นำใบมาประกอบอาหาร เช่น ผัดกะเพรา หรือใส่แกง
มะพร้าว	62.50	นำผลมาคั้นกะทิประกอบอาหาร น้ำมะพร้าวดื่มได้

ได้ดีในทุกพื้นที่ ทนต่อสภาพภูมิอากาศ และหมู่บ้านทั้งสองแห่งอยู่ใกล้เมือง การคมนาคมสะดวก จึงทำให้พืชสวนบ้านส่วนใหญ่เป็นผลไม้ และเครื่องปรุงอาหาร

บ้านคลองทรายและบ้านวังศิลา มีชนิดพืชที่เหมือนกันจำนวน 97 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นพืชอาหาร และพืชที่ทั้งสองหมู่บ้านนิยมปลูกมาก ได้แก่ กลั้วย (*Musa sapientum* L.) กะเพรา (*Ocimum tenuiflorum* L.) ข่า (*Alpinia galanga* Sw.) แคบ้าน (*Sesbania grandiflora* (L.) Desv.) ตะไคร้ (*Cymbopogon citratus* Stapf) ชะอม (*Acacia pennata* (L.) Willd. subsp. *Insuavis* (Lace) I.C.Nielsen) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) มะพร้าว (*Cocos nucifera* L. var. *nucifera*) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า พืชที่ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านนิยมปลูกเหมือนกันนั้น ส่วนใหญ่เป็นพืชอาหารที่ใช้ประโยชน์บ่อยที่สุด และเป็นพืชที่เจริญเติบโตง่าย สะดวกในการดูแล และส่วนใหญ่ปลูกเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน

ส่วนพืชที่ทั้งสองหมู่บ้านปลูกค่อนข้างน้อย เช่น กระเทียม (*Allium sativum* L.) เนื่องจากกระเทียม เจริญเติบโตได้ดีเฉพาะในช่วงฤดูหนาว และมีขั้นตอนการปฏิบัติมาก ชาวบ้านจึงนิยมซื้อบริโภคมากกว่าปลูกในสวนบ้าน กระเทียมนั้น นำมาประกอบอาหารโดยทำเป็นเครื่องเทศ ใส่ผัดให้มีกลิ่นหอม หรือนำไปผสมเป็นเครื่องแกง อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ เถย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) สาเหตุที่มีการปลูกน้อย เพราะชาวบ้านใช้พืชชนิดนี้ไม่บ่อย และในปริมาณที่น้อย หากมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์ เช่น การทำชุบหน่อไม้ ต้องใส่น้ำคั้นเถย่านางก็จะขจากเพื่อนบ้านที่ปลูก เป็นการพึ่งพาอาศัยกัน

ทั้งสองหมู่บ้านยังพบพืชท้องถิ่นที่มีการปลูกแตกต่างกัน เช่น มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) และมะนาว (*Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle) บ้านที่ปลูกพืชสองชนิดนี้มากคือ บ้านคลองทราย แต่มีการปลูกน้อยที่บ้านวังศิลา สาเหตุที่ทั้งสองหมู่บ้านนี้มีการปลูกที่แตกต่างกัน เนื่องจากบ้านวังศิลา มีการคมนาคมที่สะดวกกว่าบ้านคลองทราย มีถนนหลักตัดผ่านหมู่บ้าน ทำให้สามารถออกไปซื้อสินค้ามาบริโภคได้สะดวกกว่า และชาวบ้านส่วนใหญ่ของบ้านวังศิลา มีอาชีพรับจ้าง โดยที่ออกทำงานตั้งแต่เช้าจนถึงเย็น จึงไม่มีเวลาดูแลสวนบ้านเท่าที่ควร ดังนั้น การซื้อบริโภคจึงสะดวกที่สุด แต่บ้านคลองทราย ยังมีการปลูกพืชเหล่านี้อยู่ เนื่องจากมีความตระหนักถึงการลดค่าใช้จ่าย จึงปลูกไว้บริโภคเอง

นอกจากนี้ยังพบผักพื้นบ้านที่ทั้งสองหมู่บ้านปลูกในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน เช่น กระถิน (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) คำลิง (*Coccinia grandis* (L.) Voigt) มะรุม (*Moringa oleifera* Lam.) ขอ (*Morinda citrifolia* L.) เป็นต้น และผักพื้นบ้านที่ทั้งสองหมู่บ้านปลูกแตกต่างกัน เช่น ผักหวานบ้าน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) โดยที่หมู่บ้านคลองทรายนิยมปลูกผักหวานบ้านมากกว่าบ้านวังศิลา เนื่องจาก บ้านคลองทรายมีการสนับสนุนและส่งเสริมการปลูกผักหวานบ้านจากหน่วยงานของรัฐ ทำให้ชาวบ้านของหมู่บ้านนี้ปลูกผักหวานบ้านกันมาก สำหรับผักพื้นบ้านที่ทั้งสองหมู่บ้านพบน้อย เช่น มะอึก (*Solanum stramonifolium* Jacq.) เนื่องจากมะอึกใช้ประโยชน์ได้น้อย คือนำผลสุกมาใส่น้ำพริกให้รสเปรี้ยวได้เพียงอย่างเดียว ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้มะนาวแทน ดังนั้น จึงไม่นิยมปลูกมะอึก อีกตัวอย่างหนึ่งคือ เครื่องห่า (*Toddalia asiatica* (L.) Lam.) ใช้ส่วนของยอดอ่อนจิ้มน้ำพริก หรือใช้เป็นผักเครื่องเคียง เครื่องห่าเป็นผักพื้นบ้านชนิดหนึ่งซึ่งไม่ค่อยพบมากนัก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่รู้จักพืชชนิดนี้ และไม่รู้จักวิธีการใช้ประโยชน์ หรือเข้าใจว่าเป็นวัชพืชที่ไม่มีประโยชน์ จึงไม่มีผู้นิยมปลูก

จากการศึกษา พบว่า พืชที่มีความสำคัญทางด้านการอนุรักษ์ หรือเป็นพืชหายาก ซึ่งได้แก่ จันทน์ผา (*Dracaena loureiri* Gagnep.) ซึ่งโดยปกติแล้ว จันทน์ผา จะขึ้นอยู่ในบริเวณป่าตามหินผา แต่ปัจจุบัน ได้มีการนำจันทน์ผามาปลูกเป็นไม้ประดับในบริเวณบ้านกันมากขึ้น เป็นการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่าในบริเวณบ้าน และยังพบ มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa* (Kurz) Craib) ซึ่งมีรายงานว่า เป็นพืชใกล้สูญพันธุ์ จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ไว้ โดยการรักษาปัจจัยสิ่งแวดล้อม ให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพรรณไม้ ตลอดจนการศึกษาด้านการขยายพันธุ์ และด้านนิเวศวิทยา ของพืชชนิดนี้ด้วย (ฉัตรชัย, 2549) นอกจากนี้ยังพบกฤษณา (*Aquilaria cassia* Pirre ex Lec.) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น ใช้น้ำมันในการสกัดน้ำมัน และเป็นพืชที่ปลูกเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือนในอนาคต โดยพบว่าการปลูกผสมกับพืชยืนต้นอื่นๆ หรือปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน บางครัวเรือนปลูกเป็นแถวร่วมกับพืชล้มลุกชนิดอื่น

4. รูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณสวนบ้าน

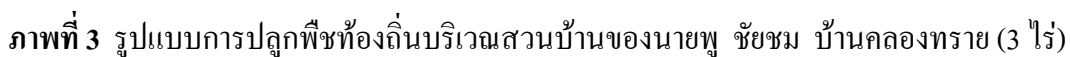
จากการศึกษารูปแบบการใช้ที่ดินในขอบเขตของพื้นที่บ้านซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน – พฤษภาคม 2550 มีการใช้ประโยชน์ในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัย บางรายใช้พื้นที่ในการปลูกโรงเรือนร่วมด้วย ส่วนพื้นที่ที่เหลือ ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชเป็นส่วนใหญ่ และจากการศึกษาบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่าง 80 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มที่มีขนาดของสวนบ้านตั้งแต่

0.01 - 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 72.5 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด กลุ่มที่มีขนาดของสวนบ้านตั้งแต่ 1.01 – 2 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.5 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และกลุ่มที่มีขนาดสวนบ้านตั้งแต่ 2.01 ไร่ ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 15 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

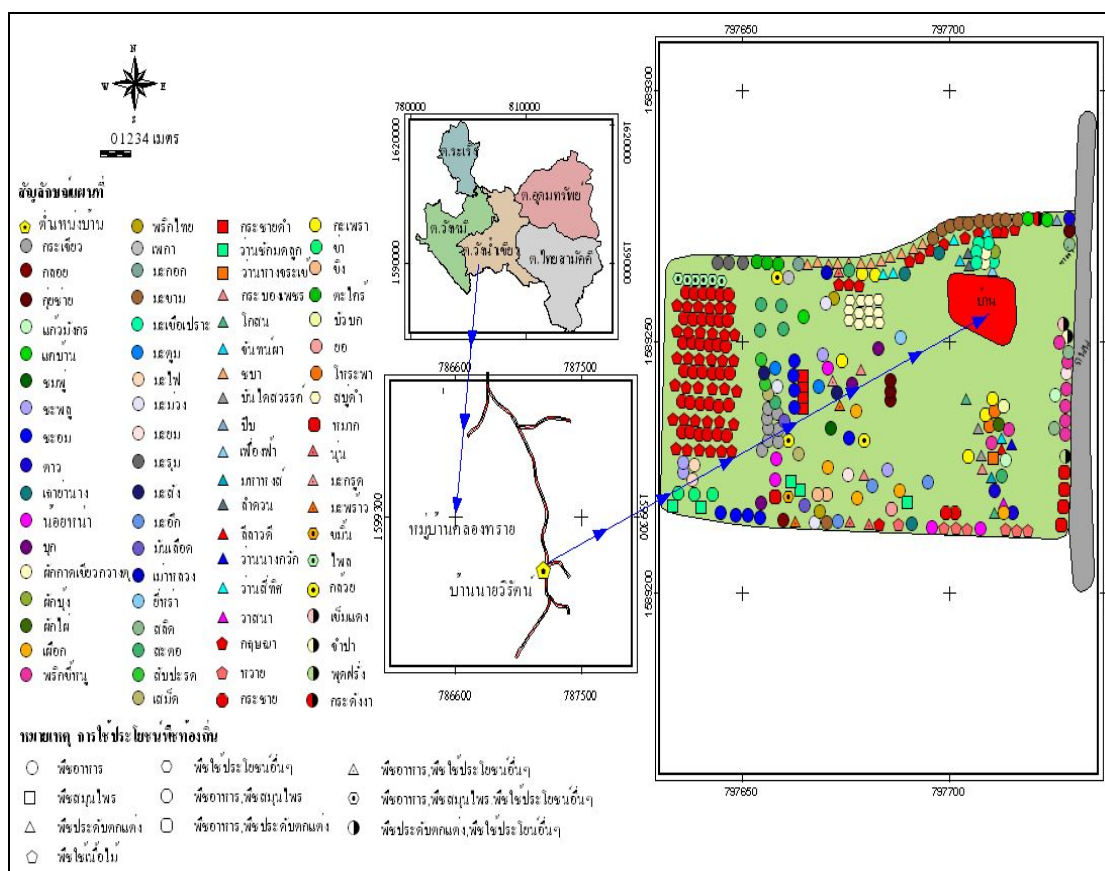
บ้านคลองทราย พบกลุ่มที่มีขนาดของสวนบ้านตั้งแต่ 0.01 - 1 ไร่ มากที่สุด บ้านที่ปลูกพืช น้อยที่สุดมีจำนวนพืช 6 ชนิด เช่น กะเพรา มะม่วง ข่า มะขาม กล้าย เป็นต้น และบ้านที่มีจำนวน ชนิดมากที่สุด พบจำนวน 74 ชนิด คือบ้านนายวิรัตน์ ทองใส

สวนบ้านวังศิลา มีขนาดของสวนบ้านตั้งแต่ 0.01 - 1 ไร่ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.3 ของ จำนวนตัวอย่างบ้านวังศิลาทั้งหมด ซึ่งบ้านที่พบพืชท้องถิ่นน้อยที่สุด คือ 10 ชนิด เช่น กล้าย กะเพรา แคบ้าน ตะไคร้ เพกา มะพร้าว เป็นต้น และบ้านที่พบจำนวนชนิดพืชท้องถิ่นมากที่สุด คือ 74 ชนิด คือบ้านนายสงวน จำปา

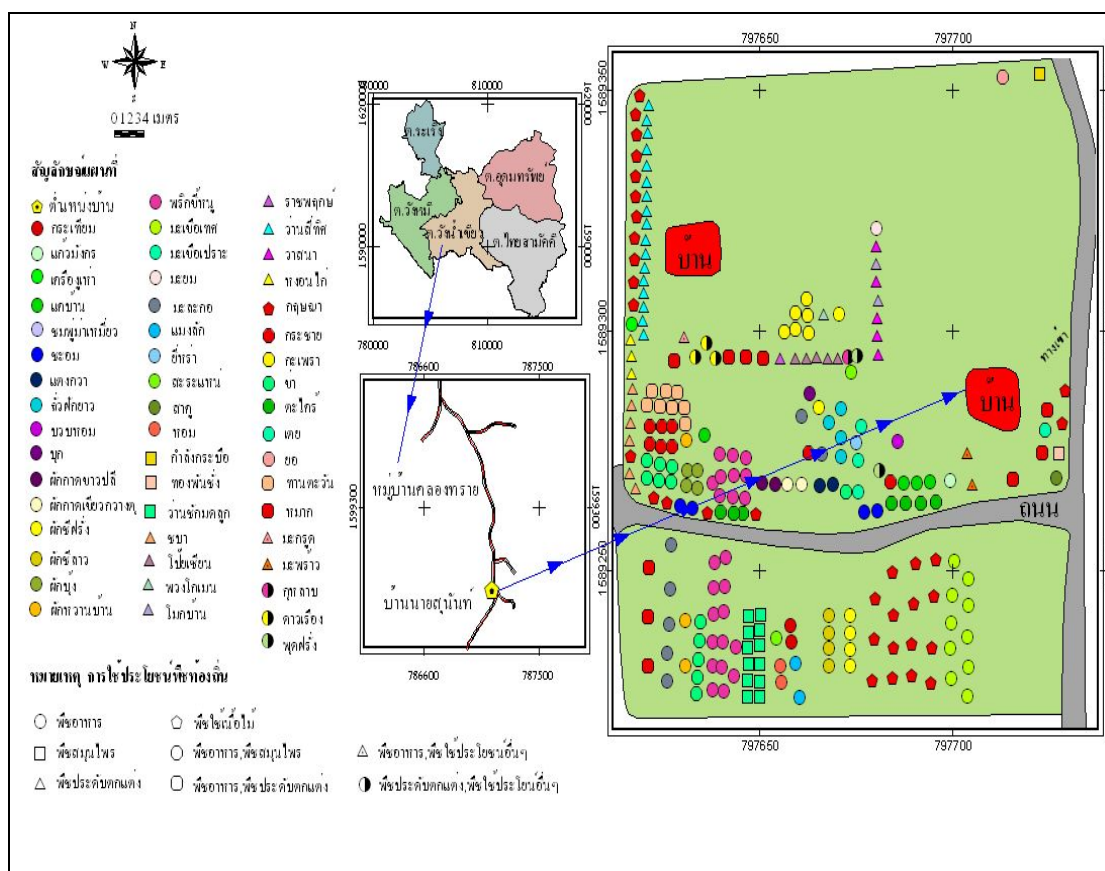
จากการศึกษารูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นของทั้งสองหมู่บ้าน จากกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง ได้แก่ นายพู ชัยชม นายวิรัตน์ ทองใส นายวิลาศ สมัยมั่นคง นายสุนันท์ คงกระสัน นายเลิศรนา ทศราช นางแดงอ่อน เพ็งประดิษฐ์ นายวิชาญ จำปา และนายสงวน จำปา ได้แผนที่การปลูกพืช ท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านดังภาพที่ 3 - 10

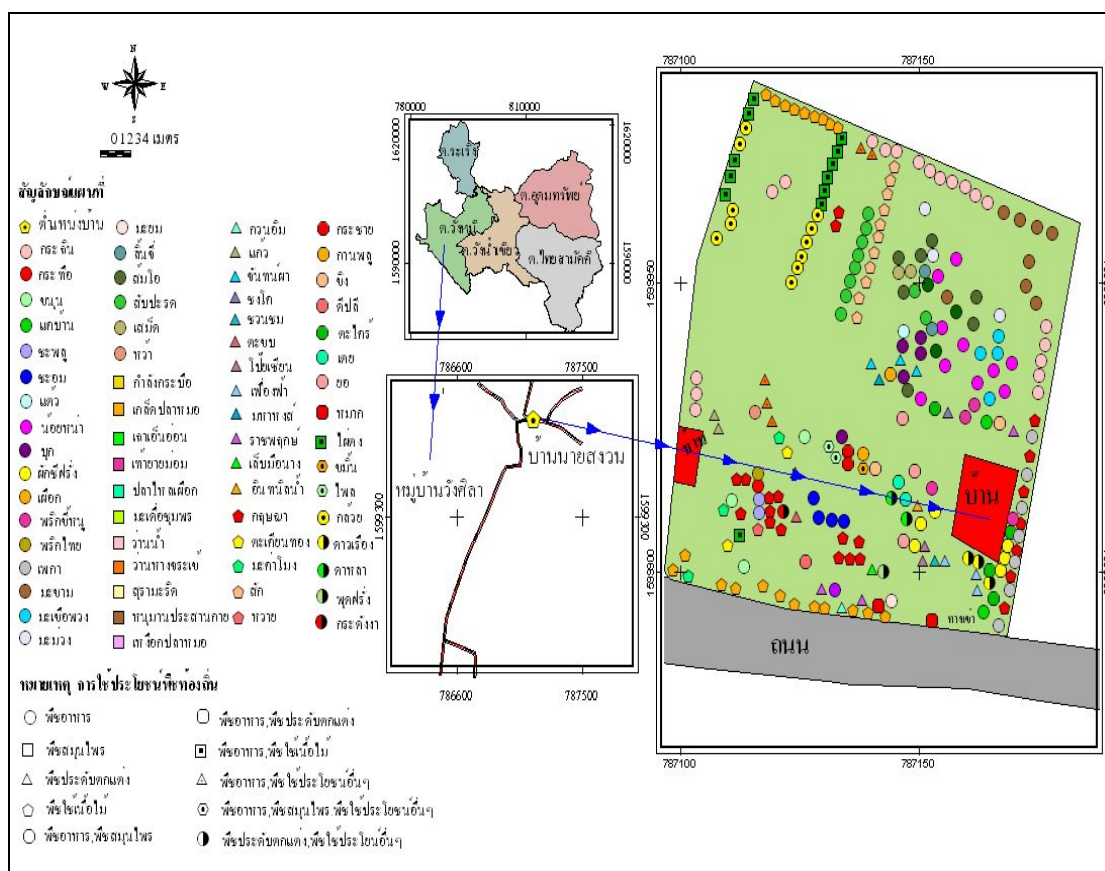
นายพู ชัยชม บ้านคลองทราย มีพื้นที่ครอบครองบริเวณบ้าน 3 ไร่ ขนาดของตัวบ้าน 0.3 ไร่ มีจำนวนในครัวเรือน 2 คน บริเวณสวนบ้านปลูกพืช 53 ชนิด มีการปลูกไผ่รวก ชะอม และขบา เป็นแนวรั้ว ปลูกถั่วแดง ถั่วปี เป็นแถว ปลูกข่าและขมิ้น โดยปลูกเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีตำแหน่งที่ต่างกัน ส่วนพืชสวนครัวอื่นๆ เช่น มะเขือเปราะ พริกขี้หนู กระเพรา จะปลูกบริเวณใกล้ตัวบ้าน เพื่อสะดวกในการใช้สอย โดยปลูกมากบริเวณหน้าบ้าน และยังพบไม้ผล เช่น มังคุด มะเฟือง ลองกอง กระจายทั่วไปในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เช่น เฟื่องฟ้า เทียนหยด ดิดแนวขอบตัวบ้าน เพื่อตกแต่งให้ดูสวยงาม พืชที่ปลูกนี้ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในครัวเรือน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 4 รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของนายวิรัตน์ ทองใส บ้านคลองทราย (2.5ไร่)

ภาพที่ 6 รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของนายสุนันท์ คงกระสันต์ บ้านคลองทราย (0.75 ไร่)

ภาพที่ 10 รูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของนายสงวน จำปา บ้านวังศิลา (2.95 ไร่)

นายสงวน จำปา บ้านวังศิลา มีพื้นที่ครอบครองบริเวณบ้าน 2.95 ไร่ ขนาดของตัวบ้าน 0.49 ไร่ มีจำนวนในครัวเรือน 2 คน ซึ่งประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยรับราชการบริเวณสวนบ้านพบพืช 74 ชนิด ซึ่งปลูกไม้ยืนต้นเช่น กระจิน ประดู่บ้าน เพกา กฤษณา และกล้วย เป็นแนวรั้วบ้าน ปลูกสัก สับปะรด ฝรั่ง และกล้วย เป็นแถวตรงจากด้านหลังของบ้าน เพื่อเป็นการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ หรือจัดขอบเขตการใช้พื้นที่ และยังปลูกพืชอาหาร พืชสมุนไพร และพืชใช้ประโยชน์ต่างๆ ประปนกัน พืชผัก เช่น แต้ว มะเขือพวง สะเพย เสม็ด ชะอม เป็นต้น พืชที่เป็นผลไม้ เช่น ชมพู่ ส้มโอ ลิ้นจี่ เป็นต้น ซึ่งปลูกรวมกับพืชสมุนไพร เช่น ว่านหอมแดง ว่านน้ำเต้า ยายม่อม เป็นต้น พบพืชประดับตกแต่ง เช่น มหาหงส์ ดาหลา อินทนิลน้ำ ซึ่งปลูกไว้ใกล้ตัวบ้าน เป็นการตกแต่งบ้านให้ดูสวยงาม พืชที่พบเหล่านี้ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการบริโภคเป็นส่วนใหญ่และบางส่วนนำไปจำหน่ายได้ เช่น กล้วย ฝรั่ง ขมิ้น เป็นต้น (ภาพที่ 10)

จากการศึกษารูปแบบการปลูกพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 ตัวอย่าง พบว่า มีการปลูกพืชท้องถิ่นแบบผสมผสาน โดยปลูกไม้ยืนต้นผสมกับไม้ล้มลุก ซึ่งมีรูปแบบการปลูกที่คล้ายคลึงกับการปลูกพืชในบริเวณสวนบ้านในเขตอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยที่มีการปลูกไม้ผลยืนต้นผสมกับไม้พื้นล่าง พืชผักสวนครัว และสมุนไพร เป็นการปลูกแบบไม่เป็นแถวซึ่งเป็นการทำสวนที่มีรูปแบบดั้งเดิม และมีรูปแบบการปลูกใหม่ คือ การปลูกเป็นกลุ่มและเป็นแถวบ้าง ซึ่งเป็นรูปแบบการปลูกแบบวนเกษตร (สมคิด, 2544) มีทั้งการปลูกแบบเป็นแถวสลับ และปลูกแบบกระจายปะปนกันไป

การวิเคราะห์ค่าความหลากหลายและความหนาแน่นพืช ของกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่างนี้ พบว่า บ้านของนายสุนันท์ คงกระสันต์ มีความหลากหลายด้านชนิดและความหนาแน่นพืชมากที่สุด คือ 82.26 ชนิด/ไร่ และ 369.36 ต้น/ไร่ ตามลำดับ เนื่องจากมีขนาดพื้นที่น้อย แต่มีจำนวนชนิด 51 ชนิด และมีจำนวนต้นทั้งหมด 229 ต้น พืชที่พบมากที่สุดที่บ้านนี้ คือ กฤษณา วานสืทิส และพริกขี้หนู ส่วนบ้านที่มีความหลากหลายด้านชนิด และความหนาแน่นรองลงมา คือ บ้านนายวิลาศ สมัยมั่นคง ซึ่งมีค่า 53.34 ชนิด/ไร่ และ 235.56 ต้น/ไร่ ตามลำดับ ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนชนิด ความหนาแน่น และพืชที่พบมากของกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง

รายชื่อ	พื้นที่ สวนบ้าน (ไร่)	จำนวน ชนิด	จำนวน ต้น	ความ หลากหลาย (ชนิด/ไร่)	ความ หนาแน่น (ต้น/ไร่)	พืชที่พบมาก
นายพู ชัยชม	2.70	53	273	19.63	101.12	ข่า, ถั่วแดง, ถั่วปี
นายวิรัตน์ ทองใส	2.36	74	289	31.36	122.46	กฤษณา, กระชาย, ขบา
นายวิลาศ สมัยมั่นคง	0.90	48	212	53.34	235.56	โสนกินดอก, กะเพรา, กระเจี๊ยบ มอญ
นายสุนันท์ คง กระสันต์	0.62	51	229	82.26	369.36	กฤษณา, วานสืทิส, พริกขี้หนู
นายเลิศรนา ทศราช	0.77	28	121	36.37	157.15	กล้วย, สัก, กะเพรา
นางแดงอ่อน เฟิง ประดิษฐ์	1.00	35	122	35.00	75.00	เทียนหยด, มะขาม, กะเพรา

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รายชื่อ	พื้นที่ สวนบ้าน (ไร่)	จำนวน ชนิด	จำนวน ต้น	ความ หลากหลาย (ชนิด/ไร่)	ความ หนาแน่น (ต้น/ไร่)	พืชที่พบมาก
นายวิชาญ จำปา	0.75	34	75	45.34	162.67	ราชพฤกษ์, กะเพรา , มะเขือพวง
นายสงวน จำปา	2.15	74	264	34.42	122.79	ประดู่บ้าน, กฤษณา, กระถิน

จากการศึกษาความหลากหลายและความหนาแน่นพืชของกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง พบว่า บ้านที่มีจำนวนชนิดมาก คือ 74 ชนิด แต่มีค่าความหลากหลายและค่าความหนาแน่นน้อยกว่าบ้านที่มีจำนวนชนิดน้อยกว่า แสดงให้เห็นว่า บ้านที่มีขนาดพื้นที่น้อยแต่มีจำนวนชนิดและจำนวนต้นมาก จะทำให้มีค่าความหลากหลายและความหนาแน่นของพืชสูง ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 80 ครัวเรือน ที่มีค่าความหลากหลายและความหนาแน่นเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับ 8 ตัวอย่างนี้

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษาภูมิปัญญาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 80 ตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 51.25 ไม่มีความรู้ด้านภูมิปัญญา แต่มีบางส่วนที่ยังคงรักษาความรู้เหล่านี้ไว้ ซึ่งสามารถแสดงถึงภูมิปัญญาในการใช้พืชสมุนไพรในการบำบัดโรคต่างๆ เช่น เมื่อมีอาการไอ เจ็บคอ ใช้เหงือกปลาหมอ หรือ มะเดื่อชุมพร ต้มน้ำดื่มบรรเทาอาการได้ หรือ มีอาการของโรคสตรี เช่น ปวดประจำเดือน ช่วยให้มดลูกเข้าอู่ ใช้น้ำชกมดลูก หรือกำลังกระปือ ผสมสุรา แล้วดื่มรักษาโรคเหล่านี้ได้

พืชสมุนไพรต่างๆ แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยใช้ความรู้ที่ถูกถ่ายทอด บอกต่อกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษถึงลูกหลาน หรือการถ่ายทอดจากการไปอบรมเรื่องแพทย์แผนโบราณ และการบอกต่อจากกลุ่มคนต่างถิ่น เช่น ผู้ขายยาแผนโบราณ พระสงฆ์ เป็นต้น และนอกจากนี้ยังได้ความรู้จากการอ่านหนังสือต่างๆ ด้วย ทั้งสองหมู่บ้านพบพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ เช่น ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) ว่านชักมดลูก (*Curcuma comosa* Roxb.) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera* (L.) Burm.f.) กะเพรา (*Ocimum tenuiflorum* L.) ข่า

(*Languas galanga* Sw.) และสะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss.var.siamensis Valetton) เป็นต้น
วิธีการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรเหล่านี้ สรุปได้ดังนี้

ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) ปลูกในลักษณะเป็นพื้นที่ มีขนาดพื้นที่ปลูกตั้งแต่ 0.5 x 0.5 เมตร
ขึ้นไป มีสรรพคุณทางสมุนไพรหลายด้าน คือ ใช้หัวฝนกับน้ำข้าวข้าวแล้วทาผิวแก้สิว ทาแก้ผด
ผื่นคัน นำหัวฝานบางๆตากแห้ง แล้วนำมาบดเป็นผงละเอียดใช้ทำเครื่องสำอาง และใช้ทำยารักษา
โรคระเคาะอาหาร โดยนำผงขมิ้นมาผสมกับน้ำผึ้ง ปั้นเป็นลูกกลมรับประทานเป็นยา ใช้ดอก
รับประทานแก้ลมขึ้น นอกจากนี้ ใช้หัวขมิ้นฝานบางผสมดินตะไคร้ นำไปต้มน้ำ แล้วประคบไถ่ชน
หรือเผาหัวขมิ้นเอาควันรมควันตัวไก่ ให้ไก่แข็งแรง ซึ่งภูมิปัญญาด้านนี้พบน้อยมาก หรือมีผู้ที่นำ
ภูมิปัญญานี้ไปใช้ประโยชน์น้อย

ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) เป็นพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านในพื้นที่
ศึกษาเรียกว่า ว่านไฟ หรือ พญาว่าน มีลักษณะการปลูกเป็นพื้นที่ตั้งแต่ขนาด 0.5 x 0.5 เมตร ขึ้นไป
มีสรรพคุณทางสมุนไพร คือ ใช้หัวสดรับประทานแก้ปวดท้อง ท้องอืด นำส่วนหัวมาตำให้ละเอียด
ผสมกับสุรา แล้วประคบกล้ามเนื้อแก้ปวดเมื่อย หรือนำหัวสดตำผสมเกลือ ประคบที่เท้าแก้โรคเท้า
และยังนำหัวมาฝานบางตากแห้ง แล้วบดเป็นผงละเอียด ใช้ทำเครื่องสำอาง หรือใช้ผงไพลผสมน้ำ
ทาผิวร่วมกับผงขมิ้น เพื่อให้ผิวพรรณเนียนสวย

ว่านชักมดลูก (*Curcuma comosa* Roxb.) ปลูกในลักษณะเป็นพื้นที่ มีขนาดพื้นที่ปลูกตั้งแต่
0.5 x 0.5 เมตร ขึ้นไป ใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพร โดยมีสรรพคุณทางสมุนไพร คือ ใช้หัวสดฝาน
บางแล้วนำมาต้มน้ำดื่ม หรือใช้หัวสดฝนกับน้ำสุรา ดื่มแก้โรคสตรี เช่น แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ
แก้ปวดประจำเดือน ช่วยให้มดลูกเข้าอู่เร็ว ช่วยดูแลความสะอาดในมดลูก นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติ
ในการบำรุงผิวพรรณให้สดใส

ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera* (L.) Burm.f.) ปลูกเป็นกลุ่มและมีการแตกหน่อกระจายออกไป
เป็นพื้นที่ที่กว้างขึ้น หรือปลูกในกระถาง มีสรรพคุณทางสมุนไพรดังนี้ ใช้ส่วนของใบ ลอกเปลือก
ออกเอาแต่ส่วนที่เป็นวุ้นทาแผลสด แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก หรือทาผิวที่เป็นรอยไหม้ อันเกิดจาก
การเผาไหม้ของแสงแดด และใช้ทาผิวหน้าเพื่อให้ความชุ่มชื้น ลดรอยดำ รอยแผลเป็น นอกจากนี้ยัง
สามารถรับประทานเป็นยาสมุนไพรบำรุงกำลังและบำบัดโรคต่างๆ เช่น ลดความดันโลหิตสูงได้
โดยนำส่วนวุ้นมารับประทานสด หรือคั้นน้ำดื่ม

กะเพรา (*Ocimum tenuiflorum* L.) ต้นกะเพราจะขึ้นรวมกันเป็นกระจุก เนื่องจากมีการกระจายของเมล็ดอยู่เป็นบริเวณแคบ นิยมปลูกเป็นพืชสวนครัวกันมาก เนื่องจากปลูกง่าย เจริญเติบโตเร็ว และดูแลรักษาง่าย ใช้ปรุงอาหารได้หลายชนิด เช่น นามำ ผัด ไส้แกงต่างๆ กะเพรายังใช้เป็นยาสมุนไพรโดยมีสรรพคุณ คือ ใช้ส่วนของใบสดบดให้ละเอียด ผสมกับเกลือและน้ำผึ้ง หรือใช้บดสดหรือใบแห้งต้มน้ำดื่ม เป็นยาขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียดท้อง และมีคุณสมบัติต้านเชื้อโรคต่างๆ

ข่า (*Alpinia galanga* Sw.) ปลูกเป็นพื้นที่ โดยมาขนาดพื้นที่ปลูกตั้งแต่ 1 x 1 เมตร ขึ้นไป และมีการแตกกอเพิ่มขึ้น สรรพคุณทางสมุนไพร มีดังนี้ ใช้หัวสดตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำปูนใส คั้นแก้อืดท้อง ท้องเฟ้อ ขับลม และบรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน นอกจากนี้ยังใช้ส่วนหัวสดตำให้ละเอียดผสมกับสุรา แล้วทาบริเวณผิวหนังที่เป็นโรค เช่น กลาก เกลื้อน ลมพิษ และรักษาโรคผิวหนังอื่นๆ

สะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss. var. *siamensis* Valetton) ปลูกแบบเป็นต้นเดี่ยวบริเวณขอบรั้วบ้าน มีปริมาณ ตั้งแต่ 1 ต้น ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 5 ต้น ต่อครัวเรือน มีสรรพคุณทางสมุนไพร คือ ส่วนใบ ดอก รับประทานสด เป็นยาระบาย ส่วนเปลือกไม้ ใบ ผล ใช้ต้มน้ำดื่ม รักษาอาการไข้ แก้อาการท้องเดิน และขับพยาธิ สะเดายังมีประโยชน์ด้านการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช โดยใช้ส่วนใบ และเมล็ด ประมาณ 1 กิโลกรัม ตำให้ละเอียดแล้วนำไปแช่น้ำ 20 ลิตร ทิ้งไว้ 24 ชั่วโมง กรองเอาแต่น้ำผสมสารจับใบ ฉีดพ่นพืชปลูก เพื่อกำจัดแมลงศัตรูพืชชนิดต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ (ม.ป.ป.) ได้ส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช โดยรวบรวมข้อมูลให้เกษตรกรศึกษาและผลิตเองอย่างถูกวิธี เช่นการใช้ สะเดา และพืชสมุนไพรอื่นๆ ในการผลิตสารกำจัดแมลง ศัตรูพืช

การใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ กำจัดศัตรูพืชเป็นการลดการใช้สารเคมีซึ่งมีราคาสูง และช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการรักษาสุขภาพของเกษตรกร และผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ควรทราบถึงคุณสมบัติของสารสกัดที่ได้จากพืชสมุนไพร ที่อาจมีผลต่อผู้ใช้ และสิ่งมีชีวิตอื่นด้วย

นอกจากพืชที่ยกตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีพืชอีกหลายชนิดที่เป็นพืชสมุนไพร และได้นำมาใช้ประโยชน์โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถูกถ่ายทอดกันมา ทั้งในด้านการรักษาหรือบำบัดโรคต่างๆ รวมไปถึงการใช้ประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม และเวชกรรมความงาม และพบ

พืชหลายชนิดที่เป็นพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นเครื่องสำอาง เช่น ขมิ้น ใพล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นเครื่องสำอาง ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งพบพืชสมุนไพรที่เป็นเครื่องสำอาง 61 ชนิด โดยนำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาผิวหนัง เช่น ขมิ้น เป็นต้น เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน (ยุคล, 2547)

จากการศึกษาภูมิปัญญา พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นนั้น มีประชากรบางส่วนที่ยังคงรักษาความรู้เหล่านี้ไว้ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป สำหรับเยาวชนรุ่นหลัง มีผู้ที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญา เพียงเล็กน้อย ซึ่งได้จากการเรียนในชั้นเรียน จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านี้ โดยให้ความรู้หรืออบรมโดยเฉพาะด้านพืชสมุนไพร

การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้าน

การศึกษาด้านการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านจากกลุ่มตัวอย่าง 80 ตัวอย่าง พบว่า พืชท้องถิ่นของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพแตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือนเพียงอย่างเดียวมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 52.5 ของประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ส่วนที่เหลือปลูกเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและจำหน่าย และจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถแสดงลักษณะการใช้ประโยชน์ของพืชท้องถิ่นดังภาคผนวก ข

จากการศึกษาเชิงลึกการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง พบว่า พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในครัวเรือนมากที่สุด และมีการจำหน่ายพืชบางชนิดเพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว การศึกษาครั้งนี้ พบวิธีการใช้ประโยชน์พืชแตกต่างกันไป เช่น ใช้ประโยชน์เป็นพืชอาหาร พืชสมุนไพร และพืชใช้สอยอื่นๆ

พืชอาหารที่ใช้ประโยชน์เป็นผักรับประทาน เช่น ผักกูด (*Diplazium esculentum* (Retz.) Swartz ปลูกในพื้นที่ชื้นหรือมีน้ำขังเล็กน้อย โดยปลูกเป็นกลุ่มบริเวณเดียวกัน หรือปลูกในร่มไม้ มีวิธีการนำไปปรุงอาหารโดยการนำยอดอ่อนมาผัด หรือลวกจิ้มน้ำพริก

ผักไผ่ (*Polygonum odoratum* Lour.) เป็นไม้ล้มลุก ปลูกเป็นข้อมหรือเป็นพื้นที่เล็กๆ นำส่วนของยอดสดมาจมน้ำพริก หรือทำเป็นผักเครื่องเคียงรับประทานกับแหนมเนือง ซึ่งเป็นอาหารเวียดนาม ผักไผ่นี้มีกลิ่นฉุน

กระเจียว (*Curcuma aeruginosa* Roxb.) ปลูกร่วมกับพืชล้มลุก หรือพืชผักสวนครัวอื่นๆ มีการกระจายพันธุ์ออกไปในบริเวณใกล้เคียง สามารถใช้ส่วนของดอกหลวงจมน้ำพริก รับประทานเป็นอาหาร ดอกกระเจียวมีสีส้มที่สวยงามและยังเป็นพืชเด่นในด้านการท่องเที่ยว คือ พุ่มดอกกระเจียว ที่อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ อีกด้วย

ผักหนาม (*Lasia spinosa* (L.) Thwaites) ปลูกในพื้นที่แฉะ หรือที่มีน้ำขัง บางรายปลูกในที่ร่ม ใช้ยอดอ่อนลวกเป็นเครื่องเคียงรับประทานกับน้ำพริก

กระถิน (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) ส่วนใหญ่ปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน หรือปลูกเป็นต้นเดี่ยวร่วมกับไม้ยืนต้นอื่นๆ ใช้ประโยชน์โดยนำยอดอ่อนและฝักไปเป็นผักเคียงจมน้ำพริก ใช้เป็นผักรับประทานกับขนมจีน ส้มตำ

ตำลึง (*Coccinia grandis* (L.) Voigt) เป็นไม้เลื้อย ปลูกริมรั้วบ้านหรือปลูกร่วมกับต้นไม้ยืนต้นเพื่อเป็นที่ยึดเกาะ นำยอดอ่อนมาลวกจมน้ำพริก ผักใส่ไข่ หรือใส่ต้มจืดหมูสับ

มะรุม (*Moringa oleifera* Lam.) เป็นไม้ยืนต้น ปลูกแบบต้นเดี่ยวร่วมกับพืชยืนต้นต่างๆ บางส่วนปลูกบริเวณริมรั้วบ้าน ใช้ประโยชน์โดย นำฝักไปแกงส้ม หรือนำยอดอ่อนและดอกหลวงจมน้ำพริก

ขอ (*Morinda citrifolia* L.) ปลูกแบบเดี่ยว เป็นไม้ยืนต้น นำใบมาประกอบอาหาร เช่น ทำห่อหมกหรือแกงกะทิ และยังใช้ส่วนผลคั้นน้ำดื่มเป็นยาสมุนไพรรักษาโรคความดันโลหิต และเป็นยาบำรุงกำลัง เป็นต้น

ผักหวานบ้าน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) ปลูกเป็นแนวรั้วบ้าน หรือปลูกเดี่ยว นำยอดอ่อนมาผัด แกงส้ม ต้มจืด หรือลวกจมน้ำพริก

ชะพลู (*Piper aurantiacum* Miq.) ปลูกเป็นกอ ซึ่งจะขยายออกไปบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง บางส่วนปลูกในที่ร่ม หรือใต้ร่มไม้ใหญ่ ใช้ส่วนใบมาประกอบอาหาร เช่น ใส่แกงหอยขม ใช้เป็นส่วนประกอบในการทำข้าวยาปักยี่ได้ หรือนำไปทำเป็นผักรับประทานกับเมี่ยงคำ

พืชอาหารที่ใช้ประโยชน์เป็นเครื่องปรุงหรือเครื่องเทศต่างๆ เช่น พริกขี้หนู (*Capsicum frutescens* L.var.frutescens) เป็น ไม้ล้มลุก ปลูกร่วมกับพืชสวนครัวชนิดอื่นๆ มีการนำไปใช้ประโยชน์โดย นำผลทั้งแก่และผลสุก ซึ่งจะมีสีเขียวและสีแดง ไปทำเป็นเครื่องปรุง ให้รสเผ็ดร้อน เช่นนำไปหั่นใส่ยาต่างๆ ผลแก่สีแดงตากแห้ง ก็สามารถนำไปทำเป็นเครื่องปรุงได้ เช่น นำผลแตกแห้งไปตำเป็นพริกแกง หรือนำไปบดให้ละเอียด ใช้เป็นเครื่องปรุงก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น

พริกไทย (*Piper nigrum* L.) เป็น ไม้เลื้อย ปลูกกับเสาหลัก หรือปลูกกับต้นไม้ใหญ่เพื่อเป็นที่ยึดเกาะ นำส่วนของเมล็ดสดไปใส่แกงหรือผัดพริกแกง เมล็ดตากแห้งนำไปบดให้ละเอียด ใส่ปรุงรสในก๋วยเตี๋ยว ราดหน้า และอาหารอื่นๆ เพื่อให้มีกลิ่นหอมฉุน

พืชอาหารที่ใช้ประโยชน์เป็นผลไม้ เช่น แก้วมังกร (*Hylocercus undatus* (Haw) Brit. & Rose.) เป็นพืชวงศ์เดียวกับกระบองเพชร ปลูกกับเสาหลักเพื่อให้ยึดเกาะ ใช้ส่วนของผลสุกนำมารับประทานเป็นผลไม้ มีรสหวานอมเปรี้ยว เนื้อในมีสีขาว และสีม่วงอมแดง

ทับทิม (*Punica granatum* L.var.granatum) เป็น ไม้ยืนต้น ปลูกแบบต้นเดี่ยว ใช้ส่วนเมล็ดแก่มารับประทาน ซึ่งเมล็ดส่วนใหญ่จะมีสีแดง หรือสีชมพูขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ เมล็ดแก่มีรสหวาน

ยังมีพืชอาหารที่สามารถใช้ประโยชน์ในด้านการนำไปทำเป็นอาหารได้หลายประเภท เช่น ขนุน (*Artocarpus heterophyllus* Lamk.) เป็น ไม้ผลยืนต้น ปลูกเพื่อให้ร่มเงาได้ และนำไปทำเป็นอาหารได้หลายชนิด ได้แก่ นำผลอ่อนมาต้มสุกจิ้มน้ำพริก หรือนำไปทำเป็นลาบขนุนซึ่งเป็นอาหารของภาคเหนือ ผลแก่นำมาแกะเอาแต่เนื้อในซึ่งยังแข็งอยู่ ผานเป็นแผ่นบางแล้วทอด เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ มีรสหวาน ส่วนของเมล็ดขนุนนำมาต้มใส่เกลือเล็กน้อยแล้วรับประทาน หรือเมื่อต้มเมล็ดสุกแล้ว แกะเปลือกออก นำมาบดทำเป็นขนมเมล็ดขนุน ซึ่งเป็นขนมหวานได้

กล้วย (Musa sapientum L.) มีผู้นิยมปลูกมากเนื่องจาก กล้วยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ตั้งแต่การนำเอาปลี ผล และลำต้นส่วนใน (หอยวกกล้วย) มาทำอาหาร เช่น ต้มกะทิหว่าปลี แกงปลาใส่ผลกล้วยอ่อน แกงกะทิหอยวกกล้วย รับประทานกล้วยสุกเป็นผลไม้ และใช้ใบกล้วยหรือใบตองมาห่อขนม / อาหาร นำใบมาทำกระทงหรือบายศรี ตลอดจนการนำต้นกล้วยมาประกอบพิธีแต่งงาน โดยปลูกเป็นกอตามแนวรั้วบ้าน และปลูกร่วมกับพืชอาหารชนิดอื่นๆ

พืชสมุนไพร ยกตัวอย่าง เช่น มะเดื่อชุมพร (*Ficus racemosa* L.) เป็นไม้ยืนต้น ปลูกแบบต้นเดี่ยว หรือปลูกผสมกับไม้ยืนต้น ใช้ผลและรากต้มน้ำ ดื่มแก้ไอ ใช้ทำเป็นยาแก้ท้องร่วง

บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) ปลูกในกระถางเป็นกอ หรือปลูกลงดิน โดยจะแตกกอขยายออกไป บัวบกเป็นได้ทั้งอาหารและสมุนไพร โดยใช้ใบ ลำต้น เป็นเครื่องเคียงรับประทานกับน้ำพริก และใช้ส่วนใบ ลำต้น มาตำเป็นยารักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลฟกช้ำ

รางจืด (*Thunbergia laurifolia* Lindl.) เป็นไม้เลื้อย ปลูกกับเสาหลัก หรือปลูกกับไม้ยืนต้น เพื่อเป็นที่ยึดเกาะ นำส่วนของ ใบ ดอก เถา ราก มาโขลกให้ละเอียด แล้วต้มน้ำดื่ม เพื่อชะล้างสารพิษในร่างกาย ใช้ถอนพิษไข้ แก้ร้อนใน เป็นต้น

พืชใช้สอยอื่นๆ เช่น จำปา (*Michelia champaca* L.) เป็นไม้ยืนต้น ปลูกเพื่อให้ร่มเงา หรือประดับบ้าน โดยส่วนใหญ่จะปลูกใกล้ตัวบ้าน นอกจากนี้ ยังใช้ส่วนของดอกซึ่งมีกลิ่นหอม มาบูชาพระ หรือนำมาร้อยเป็นมาลัย

ต้นหูช้าง (*Fagraea crenulata* Maingay ex C.B. Clarke) เป็นไม้ยืนต้น ปลูกรอบรั้วบ้านเพื่อเป็นแนวเขตบ้าน และใช้ส่วนของลำต้น มาทำเป็นเครื่องเรือน หรือใช้ในการก่อสร้าง เช่น ทำเสาบ้านและโรงเรือน เป็นต้น

สำหรับลักษณะการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นที่ปลูกบริเวณสวนบ้านนั้น ส่วนใหญ่ใช้เป็นอาหาร เช่น กระเจี๊ยบมอญ (*Abelmoschus esculentus* (L.) Moench) โดยนำผลอ่อนไปลวกจิ้ม น้ำพริก หรือใส่แกง ถั่วปี (*Vigna unguiculata* subsp. *sesquipedalis* (L.) Verdc.) ใช้ฝักจิ้ม น้ำพริก และยังสามารถประกอบอาหารต่างๆ ได้อีกมากมาย พืชบางชนิดสามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่า 1 ลักษณะ เช่น ขอ (*Morinda citrifolia* L.) เป็นทั้งอาหารและสมุนไพร โดยใช้ใบมาทำห่อหมก แกง

กะทิรับประทานเป็นอาหาร และนำผลมาสกัดเป็นน้ำลูกยอ ใช้ดื่มบำบัดโรคความดันโลหิต ช่วยเสริมสร้างการทำงานของเซลล์สมอง และช่วยบำรุงร่างกาย ใช้เป็นยาสมุนไพร ไร่รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble) เป็นได้ทั้งอาหารและเป็นพืชใช้เนื้อไม้ โดยที่นำหน่อไม้หรือยอดอ่อนมาประกอบอาหารต่างๆ และใช้ลำต้นมาทำเป็นเครื่องเรือนไม้ ใช้จักสานเป็นของใช้ของตกแต่งต่างๆ เช่น กระบุง ตะกร้า ชะลอม เป็นต้น

พืชอาหารบางชนิดมีสารออกซาเลตสูง เช่น ผักในตระกูลผักโขม ผักพื้นบ้านบางชนิด เช่น ผักไผ่ ชะพลู ซึ่งสารออกซาเลตมีผลในการขัดขวางการดูดซึมแคลเซียม ทำให้ร่างกายได้รับแคลเซียมน้อยลง และยังทำให้เกิดโรคนิ่วได้ (สำนักพัฒนาวิชาการแพทย์, 2548) ดังนั้น การบริโภคพืชอาหารเหล่านี้ ต้องบริโภคในปริมาณที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตามมีพืชบางชนิดที่ปลูกไว้เพื่อจำหน่ายเพียงอย่างเดียว เช่น กฤษณา (*Aquilaria cassia* Pirre ex Lec.) โดยที่หมู่บ้านทั้งสองหมู่บ้านมีการปลูกกฤษณากันมาก เนื่องจากเป็นพืชท้องถิ่นของบริเวณเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของทั้งสองหมู่บ้าน และกฤษณาเป็นพืชที่มีราคาสูง ประกอบกับมีการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชน ดังนั้นชาวบ้านจึงนิยมปลูกกฤษณาไว้ในบริเวณบ้าน การใช้ประโยชน์จากต้นกฤษณา สามารถนำเนื้อไม้ไปกลั่นเอาน้ำมัน เพื่อเป็นหัวเชื้อในการผลิตน้ำหอม หรือนำไปเป็นส่วนประกอบในการปรุงยาต่างๆ และยังพบการเพาะกล้าไม้กฤษณาในบริเวณสวนบ้าน เพื่อส่งจำหน่าย หรือมีผู้มารับซื้อ โดยนำเมล็ดกฤษณามาเพาะลงในถุงพลาสติก และสร้างโรงเรือนสำหรับอนุบาลต้นกล้า นอกจากนี้ยังมีพืชท้องถิ่นที่สำคัญที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอีกหลายชนิด เช่น ขมิ้น ไพล มะขาม กล้าย เป็นต้น

คุณค่าทางเศรษฐกิจของพืชท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่าง 80 ตัวอย่างของบ้านคลองทรายและบ้านวังคีลามิผู้ที่มีรายได้ส่วนนี้ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 33.93 และ 33.34 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านตามลำดับ รวมทั้งสองหมู่บ้าน พบผู้ที่มีรายได้จากการจำหน่ายพืชท้องถิ่นที่ปลูกในบริเวณสวนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 33.75 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รายได้จากการจำหน่ายพืชท้องถิ่นรวมทั้งสองหมู่บ้าน คิดเป็นเงินเฉลี่ย 3,132.59 บาท/ครัวเรือน/ปี ผู้ที่มีรายได้สูงสุด คือ 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ได้มาจากการจำหน่าย ข่า ขมิ้น กระชาย มะขาม และตะไคร้ ซึ่งมีการจำหน่ายพืชท้องถิ่นในปริมาณมาก เนื่องจากเป็นพืชที่ใช้พื้นที่ปลูกต่อดันหรือต่อกลุ่มน้อย จึงปลูกได้ปริมาณมาก และเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อการ

จำหน่ายบ่อยครั้ง โดยเฉพาะ ข่า ขมิ้น กระชาย จะเก็บผลผลิตเพื่อจำหน่าย 3 ครั้ง/ปี ส่วนผู้ที่มีรายได้ส่วนนี้ต่ำสุด คือ 200 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งมีรายได้จากการจำหน่าย พริกไทย มะขาม ข่า และ กระชาย แต่จำหน่ายในปริมาณที่น้อย และจำหน่ายเพียงหนึ่งครั้งเท่านั้น

การจำหน่ายผลผลิตพืชท้องถิ่นที่ได้จากสวนบ้านนั้น ส่วนใหญ่จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง ซึ่งมารับซื้อที่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 64.3 ของผู้ที่จำหน่ายพืชท้องถิ่นทั้งหมด พืชที่จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง ได้แก่ กระชาย กระเทียม ขมิ้น ไพล มะขาม มะไฟ มะม่วง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังจำหน่ายให้เพื่อนบ้าน และนำไปจำหน่ายเองที่ตลาดนัดของหมู่บ้าน หรือตลาดใกล้เคียงหมู่บ้าน เช่น หนองไม้ไผ่รวก กล้วย ชะอม และบางรายจำหน่ายมากกว่าหนึ่งแหล่งขึ้นไป

ราคาของพืชแต่ละชนิดมีความไม่แน่นอน ซึ่งจะแปรผันไปตามฤดูกาลและคุณภาพของผลผลิต เช่น มะม่วง ถ้าจำหน่ายในฤดูกาลจะมีราคาค่อนข้างต่ำ คือ 3 บาท/กิโลกรัม แต่ถ้าจำหน่ายก่อนหรือหลังช่วงฤดูกาลเล็กน้อย จะมีราคาสูงถึง 15 บาท/กิโลกรัม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพด้วย คือ ถ้าเป็นมะม่วงมันจะมีราคาสูงกว่ามะม่วงที่มีรสเปรี้ยว นอกจากนี้ราคาผลผลิตยังขึ้นอยู่กับแหล่งจำหน่าย เช่น การจำหน่ายมะไฟ ถ้าจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง จะได้ราคา กิโลกรัมละ 2 บาท ซึ่งต่ำกว่านำไปจำหน่ายเอง โดยการจำหน่ายเองจะจำหน่ายได้ในราคา กิโลกรัมละ 8 – 10 บาท เป็นต้น

พืชท้องถิ่นที่สร้างรายได้แก่ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านมีหลายชนิด (ตารางที่ 4) เช่น กล้า กล้วยที่ปลูกใส่ถุงเพาะชำเป็นต้นกล้า และจำหน่ายต้นกล้า ในราคาต้นละ 10 บาท โดยจำหน่ายให้กับผู้ที่มารับซื้อที่บ้าน ตะไคร้ ปลูกเป็นกอ และตัดลำต้นที่สมบูรณ์ จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง ที่มารับซื้อในราคา กิโลกรัมละ 2 บาท ชะอม ใช้ส่วนยอดอ่อนจำหน่ายโดยมัดเป็นกำ นำไปจำหน่ายเองที่ตลาดนัดหมู่บ้าน ในราคากำละ 5 บาท มะพร้าว ใช้ผลแก่เพื่อนำไปคั้นกะทิ โดยส่วนใหญ่จำหน่ายให้แก่เพื่อนบ้าน ราคาผลละ 5 – 7 บาท มะขาม ฝักแก่ที่มีรสเปรี้ยวแกะเปลือกแล้วซึ่งนำไปใช้ประโยชน์ในการปรุงอาหารให้มีรสเปรี้ยว จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางในราคา กิโลกรัมละ 15 – 25 บาท ฝักมะขามอ่อนใช้ในการทำอาหารเช่น นำไปคั่วน้ำพริกมะขาม จำหน่ายราคา กิโลกรัมละ 2 บาท โดยส่วนใหญ่จะนำไปจำหน่ายเองที่ตลาดนัด ฝักมะขามแก่ที่มีรสหวาน จำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 50 บาท โดยนำไปจำหน่ายเองตามแหล่งการค้าต่างๆ ที่ใกล้เคียง มะกอก ใช้ส่วนของผลแก่นำมาแปรรูปก่อน โดยการนำไปดอง แล้วจึงนำมาจำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 30 บาท ขมิ้นและ ไพล จำหน่ายในราคา กิโลกรัมละ 4 – 10 บาท โดยมีพ่อค้ามารับซื้อ เป็นต้น

การจำหน่ายพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของทั้งสองหมู่บ้านนี้ มีรายได้ใกล้เคียงกับชุมชนเผ่ามูเซอ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (วรรณธิภา, 2549) ซึ่งมีรายได้จากการจำหน่ายพืชพื้นบ้านเป็นเงินเฉลี่ย 3,764 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่ง พืชที่ชุมชนนี้จำหน่ายได้แก่ ผักกูด มะกอก เปล้าใหญ่ และเห็ด ซึ่งมีชนิดพืชที่จำหน่ายน้อยกว่า แต่สามารถจำหน่ายได้รายได้ใกล้เคียงกับทั้งสองหมู่บ้าน เนื่องจากชุมชนเผ่ามูเซอ มีการเก็บเกี่ยวพืชที่จำหน่ายแต่ละชนิดได้ในปริมาณที่มาก จึงทำให้มีรายได้ใกล้เคียงกัน

จากการสัมภาษณ์ถึงปริมาณการใช้ประโยชน์ในการบริโภคพืชอาหาร 20 อันดับแรกที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุด จากกลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง พบว่ามีมูลค่า 1,655 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งหมายถึง สามารถลดค่าใช้จ่ายที่จะต้องซื้ออาหารเพื่อบริโภคได้น้อย 1,655 บาท/ครัวเรือน/ปี เนื่องมูลค่านี้ได้จากการประเมินค่าขึ้นค่าจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้สัมภาษณ์ พืชอาหารเหล่านี้ ได้แก่ กล้าย กะเพรา ข่า ตะไคร้ มะพร้าว ขมิ้น แสบ้าน ชะอม เป็นต้น (ตารางที่ 5)

นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายในการซื้อผักต่างๆ มาเพื่อบริโภค เฉลี่ย 19.41 บาท/ครัวเรือน/วัน ผักเหล่านี้ได้แก่ แดงกวา ผักกาดขาวปลี กระบี่ ผักกาดเขียวหวานดั่ง กระหล่ำปลี ถั่วฝักยาว ฟักทอง ผักบุ้ง ผักชี มะเขือเทศ เป็นต้น ซึ่งถ้ามีการปลูกพืชผักเหล่านี้ในบริเวณสวนบ้านจะสามารถลดรายจ่ายในระดับหนึ่งได้ นับว่าเป็นการพึ่งพิงตนเอง และเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4 พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านที่สร้างรายได้แก่ชาวบ้าน

ชื่อพืช	ส่วนที่นำมาจำหน่าย	ราคา
กระชาย	ราก	10 บาท / กิโลกรัม
กระท้อน	ผลสุก	1 บาท / กิโลกรัม
กฤษณา	ต้นกล้า	10 บาท / ต้น
กล้วย	ผลสุก	5 – 15 บาท / หวี
ขนุน	ผลแก่	2 – 5 บาท / กิโลกรัม
ขมิ้น	เหง้า	4 – 10 บาท / กิโลกรัม
ข่า	เหง้า	5 – 16 บาท / กิโลกรัม
ชะอม	ยอดอ่อน	5 บาท / กำ
ตะไคร้	ลำต้น	2 บาท / กิโลกรัม
บุก	หัว	10 บาท / กิโลกรัม
ไผ่รวก	หน่ออ่อน	5 บาท / กิโลกรัม
ฝรั่ง	ผลแก่	10 บาท / กิโลกรัม
พริกไทย	เมล็ดแก่	100 บาท / กิโลกรัม
ไพล	เหง้า	4 – 8 บาท / กิโลกรัม
มะไฟ	ผลสุก	2 – 15 บาท / กิโลกรัม
มะกอก	ผลแก่ดอง	30 บาท / กิโลกรัม
	ฝักแก่ (เปรี้ยว)	15 – 25 บาท / กิโลกรัม
มะขาม	ฝักแก่ (หวาน)	50 บาท / กิโลกรัม
	ฝักอ่อน	2 บาท / กิโลกรัม
มะพร้าว	ผลแก่	5 – 7 บาท / กิโลกรัม
มะม่วง	ผลแก่	3 – 15 บาท / กิโลกรัม
มะละกอ	ผลสุก	5 บาท / กิโลกรัม
ลำไย	ผลสุก	20 บาท / กิโลกรัม

หมายเหตุ ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2549 – เดือนมิถุนายน 2550

ตารางที่ 5 ปริมาณการใช้ และมูลค่าพืชอาหาร 20 อันดับแรกจากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง

ชื่อพืช	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	ปริมาณการใช้เฉลี่ย	มูลค่ารวม (บาท/ครัวเรือน/ปี)
กระชาย	ราก	7 กก./ครัวเรือน/ปี	70
กล้วย	ลำต้น	8 กก./ครัวเรือน/ปี	16
	ดอก	15 กก./ครัวเรือน/ปี	45
	ผล	21 หวี/ครัวเรือน/ปี	210
กะเพรา	ใบ	9 กก./ครัวเรือน/ปี	90
ขมิ้น	เหง้า	3 กก./ครัวเรือน/ปี	12
ข่า	เหง้า	10 กก./ครัวเรือน/ปี	50
แคบ้าน	ดอก	5 กก./ครัวเรือน/ปี	75
ชะอม	ยอดอ่อน	7 กก./ครัวเรือน/ปี	35
ตะไคร้	ลำต้น	19 กก./ครัวเรือน/ปี	38
บุก	ต้น	3 กก./ครัวเรือน/ปี	15
	หัว	5 กก./ครัวเรือน/ปี	50
ผักหวานบ้าน	ยอดอ่อน	5 กก./ครัวเรือน/ปี	150
พริกขี้หนู	ผล	4 กก./ครัวเรือน/ปี	120
เพกา	ฝัก	4 กก./ครัวเรือน/ปี	40
ไพล	เหง้า	2 กก./ครัวเรือน/ปี	8
มะขาม	ฝัก	9 กก./ครัวเรือน/ปี	305
มะเขือเปราะ	ผล	6 กก./ครัวเรือน/ปี	60
มะเขือพวง	ผล	4 กก./ครัวเรือน/ปี	60
มะพร้าว	ผล	27 ผล/ครัวเรือน/ปี	135
มะม่วง	ผล	19 กก./ครัวเรือน/ปี	57
มะยม	ผล	1 กก./ครัวเรือน/ปี	2
ขอ	ใบ	4 กก./ครัวเรือน/ปี	12
รวม			1,655

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

1. หมู่บ้านคลองทรายและหมู่บ้านวังศิลา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนครัวเรือน 112 และ 48 ครัวเรือน ตามลำดับ และจากการสุ่มตัวอย่างเพื่อการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีรายได้เฉลี่ย 99,804.11 และ 149,445.80 บาท/ครัวเรือน/ปี ตามลำดับ และมีรายจ่ายเฉลี่ย 78,920.89 และ 84,140.83 บาท/ครัวเรือน/ปี ตามลำดับ ทั้งสองหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร โดยมีอาชีพรับจ้างมากที่สุด ส่วนด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จะทำการเกษตรแบบผสมผสานมากที่สุด ประชากรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมีหนี้สิน มีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มฌาปนกิจจะมีผู้เข้าร่วมกลุ่มมากที่สุด

2. หมู่บ้านคลองทราย พบพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านจำนวน 165 ชนิด หมู่บ้านวังศิลาพบ 130 ชนิด โดยมีพืชที่เหมือนกัน 97 ชนิด ทั้งสองหมู่บ้านนี้พบจำนวนพืชท้องถิ่นในบริเวณสวนบ้านรวมทั้งสิ้น จำนวน 74 วงศ์ 169 สกุล 198 ชนิด แบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ได้ 5 ประเภท คือ พืชอาหาร 126 ชนิด พืชสมุนไพร 32 ชนิด พืชประดับตกแต่ง 45 ชนิด พืชใช้เนื้อไม้ 10 ชนิด และพืชใช้ประโยชน์อื่นๆ 24 ชนิด และส่วนใหญ่ปลูกพืชในท้องถิ่นเพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 52.5 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด มีวิธีการใช้ประโยชน์ต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นอาหาร และยังมีพืชหลายชนิดที่สามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่าหนึ่งลักษณะ เช่น ใช้เป็นพืชอาหารและสมุนไพร

3. การปลูกพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านนี้ มีรูปแบบการปลูกแบบผสมผสานโดยปลูกไม้ยืนต้นผสมกับไม้ล้มลุกและพืชผักสวนครัว หรือเป็นการปลูกแบบวนเกษตร มีทั้งการปลูกแบบเป็นแถวสลับ และปลูกแบบกระจาย

4. ทั้งสองหมู่บ้านมีเพียงร้อยละ 48.75 มีความรู้ด้านภูมิปัญญา โดยผู้ที่ยังรักษาภูมิปัญญาเหล่านี้ส่วนใหญ่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และเยาวชนรุ่นหลังได้รับความรู้ด้านภูมิปัญญาในชั้นเรียนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

5. การใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านของทั้งสองหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และมีบางส่วนที่ปลูกเพื่อจำหน่าย โดยส่วนใหญ่มีพ่อค้ามารับซื้อ มีการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นเป็นอาหาร สมุนไพร และใช้สอยอื่นๆ พืชบางชนิดสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ใช้เป็นอาหารและสมุนไพร หรือใช้เป็นอาหารและใช้เนื้อไม้ เป็นต้น

6. พืชในท้องถิ่นสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ที่ปลูกเพื่อจำหน่าย โดยมีรายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายพืชท้องถิ่น 3,132.59 บาท/ครัวเรือน/ปี และมีรายได้สูงสุดถึง 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี และช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้โดยช่วยลดค่าอาหารบริโภค 1,655 บาท/ครัวเรือน/ปี และยังสามารถช่วยเพิ่มการเกื้อกูลกันระหว่างเพื่อนบ้าน โดยมีการแลกเปลี่ยน หรือขอพืชท้องถิ่นจากเพื่อนบ้านไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชอาหาร

ข้อเสนอแนะ

จากประสบการณ์การศึกษาครั้งนี้ ทำให้ได้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ดังนี้

1. หมู่บ้านคลองทรายและหมู่บ้านวังศิลา ทุกครัวเรือนมีพื้นที่บริเวณสวนบ้าน จึงควรส่งเสริมให้มีการปลูกพืชภายในบริเวณสวนบ้านเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด และช่วยเสริมสภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนให้ดีขึ้น

2. ครัวเรือนบางรายที่ไม่สามารถปลูกพืชท้องถิ่นไว้ใช้ในบริเวณสวนบ้านได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีข้อจำกัดต่างๆ เช่น มีขนาดพื้นที่น้อย ไม่เพียงพอต่อการปลูกพืชหลายชนิด ขาดเมล็ดพันธุ์พืชที่ต้องการปลูก เป็นต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาการจัดระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการแจกเมล็ดพันธุ์ตามความต้องการของครัวเรือน

3. จากการศึกษานี้ ชาวบ้านมีรายจ่ายในการซื้อพืชผักบริโภค 19.41 บาท/ครัวเรือน/วัน พืชผักเหล่านี้ เช่น แตงกวา กะหล่ำปลี กระบี่ เป็นต้น ถ้ามีการปลูกพืชเหล่านี้ไว้บริเวณสวนบ้านเพื่อบริโภคเอง จะสามารถลดรายจ่ายในส่วนนี้ได้

4. ควรมีการให้ความรู้ หรือจัดอบรมด้านพืชสมุนไพร หรือการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีความสำคัญ หรือพืชที่ใช้ประโยชน์บ่อยครั้ง แก่ชาวบ้าน เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้ไปพัฒนา หรือประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป

5. การปลูกพืชท้องถิ่นบริเวณสวนบ้านนั้น ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารบริโภค นอกจากนี้ การปลูกพืชท้องถิ่นยังสามารถสร้างรายได้เสริมอีกด้วย ดังนั้น จึงควรที่จะปลูกพืชไว้ใช้เองอย่างยิ่ง

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- เกศศิณี ตระกูลทิวากร และจันทร์เพ็ญ สักดิ์สิทธิพิทักษ์. 2543. ศักยภาพในการต้านสารอนุมูลอิสระจิงสารสกัดจากผักพื้นบ้านไทย. แหล่งที่มา: <http://research.ifrpd.ku.ac.th/images/cc/cc232.pdf>, 24 ตุลาคม 2551.
- กรมวิชาการเกษตร. 2548. ผักพื้นเมืองเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 50 พรรษา 2 เมษายน 2548. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.
- กัลยาณี พรหมสุภา. 2547. ผลการศึกษาห่าประเด็นหลักการประชุมวิชาการประจำปีการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์ทางเลือก, น. 45-47. การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องต่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น. สำนักพัฒนาเกษตรกร, กรุงเทพฯ.
- จินนา เพื่อกนาง และดวงใจ สุขเฉลิม. 2550. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของราษฎรท้องถิ่นที่ป่าบ้านช่องแคบสามัคคี ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี, ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 45. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ฉัตรชัย เงินแสงสรวย. 2549. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชดอกในระบบนิเวศพื้นที่แห้งแล้งและกึ่งชื้น, ใน รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เต็ม สมิตินันท์. 2544. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. บริษัทประชาชน จำกัด, กรุงเทพฯ.
- ถาวร บุญราศรี. 2550. พฤกษศาสตร์พื้นบ้านและความหลากหลายของพรรณพืชบริเวณป่าชุมชนบ้านซับพลูตำบลอุดมทรัพย์ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิพนธ์ พัวพงศกร, พรรณทิพย์ เพชรมาก, สุวรรณา ตูลยวสินพงศ์, นิภา ศรีอนันต์, ศรชัย เตรียมวรกุล, ณรงค์ คงมาก, เมธิณี พงษ์ประภาพันท์ และกัมปนาท วิจิตรศรีกมล. 2545. เฝ้าดูความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์, ใน การสัมมนาวิชาการการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ประจำปี 2545. มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงพาณิชย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ชลบุรี.

นิวัติ เขาวนศิลป์. 2545. ปลุกผักพื้นบ้านอาหารสมุนไพรด้วยระบบวนเกษตรแบบสวนรอบบ้าน, เอกสารประกอบการฝึกอบรม เรื่องการผลิตผักไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ และวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2549. วิเคราะห์ข้อเรียกร้องของสหรัฐในการเจรจา FTA เรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรพืชและสัตว์, เอกสารประกอบการแถลงข่าวสิทธิบัตรในเอฟทีเอที่สหรัฐยื่นต่อไทยเมื่อการเจรจาจบ 6. ม.ป.ท..

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2539. ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งนรศวร. สำนักพิมพ์โลกดูยภาพ, กรุงเทพฯ.

ภัทรพร ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. 2545. การศึกษาความหลากหลายของพืชและพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในป่าบุ่งชีหลง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภานุมาศ ลาตปาละ, คาราวรรณ นามไพร และ นงคราญ วงศ์ตะวัน. 2548. พันธุ์ไม้จากป่าที่ปลูกในบริเวณบ้านของชุมชนปกากะญอ กรณีศึกษาบ้านแม่ป่าเส้า ต.เมืองคอง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่. กลุ่มงานนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

ยศ สันตสมบัติ. 2542. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. นพบุรีการพิมพ์, เชียงใหม่.

ยิ่งยง ไพสุขสานติวัฒนา, วิทยา แก้วศรี, เบญญา มะโนชัย, บดินทร สอนสุภาพ และ
 สุภาวดี บุรพันธ์. 2548. **ทรัพยากรพืชสวน : พืชพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น.**
 แหล่งที่มา: [http://www.rdi.ku.ac.th/exhibition/Year2548/01-](http://www.rdi.ku.ac.th/exhibition/Year2548/01-KasetNational/Project/index_05.htm)
 KasetNational/Project/index_05.htm, 4 สิงหาคม 2551.

ยุคล ละม้ายจีน. 2547. **ความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นเครื่องสำอาง ตามภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น ในจังหวัดอุบลราชธานี.** วิทยานิพนธ์วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 อุบลราชธานี.

เรืองไกร โตกฤษณะ, โสภิต ทองปาน, ปิติ กันตังกุล และ ทิพรรัตน์ พงศ์ธนาพาณิชย์. 2545.
 สภาวะเศรษฐกิจ, น. 103-125. ใน เรืองไกร โตกฤษณะ, บรรณาธิการ. **สภาวะการใช้ที่ดิน
 และเศรษฐกิจสังคมในเขตป่าเขาภูหลวง-วังน้ำเขียว:กรณีศึกษาบ้านคลองสะท้อนฉบับ
 บูรณาการ.** หจก. เอ พลัส ทรี มิเดีย, นนทบุรี.

วรรณธิกา จันทร์กลม. 2549. **พฤกษศาสตร์พื้นบ้านกับความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนเผ่ามูเซอ
 บ้านใหม่พัฒนา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศูนย์สารสนเทศสิ่งแวดล้อม. 2548. **โครงการจัดทำสารสนเทศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 เชิงพื้นที่ระดับชุมชน ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.** โรงพิมพ์
 ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ.

_____. 2548. **โครงการจัดทำสารสนเทศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ระดับชุมชน
 ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.** โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
 แห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ.

สถาบันการแพทย์แผนไทย. 2542. **ผักพื้นบ้าน : ความหมายและภูมิปัญญาของสามัญชนไทย.**
 สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพฯ.

สนั่น กันเงิน, ประสิทธิ์ โนรี, ปราโมช ศิระโกเศศ และอนันต์ ปินตารักษ์. 2550. การรวบรวม และฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับพืชผักท้องถิ่น: กรณีศึกษาบ้านนอแล ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่, บทคัดย่อการประชุมทางวิชาการประจำปี 2550. สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สมคิด จิรัตน์. 2544. ระบบวนเกษตรกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : กรณีสวนหลังบ้านในเขตอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมบัติ ประภาวิชา, ถวิล ชนะบุญ และคมกริช วงศ์คำ. 2543. การศึกษาสถานภาพสมุนไพรในภาคอีสาน. สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. ม.ป.ป.. พฤษศาสตร์พื้นบ้านพืชอาหารชาวลีซอ. กลุ่มงานนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

สุวัฒน์ สุขเจริญ. 2543. การจัดการความหลากหลายของพืชผักพื้นบ้านเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน : กรณีศึกษา อำเภอด่านปาดอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ. ม.ป.ป.. การเตรียมและการใช้พืชสมุนไพรในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (เล่ม 2). องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ, นครปฐม.

อรชร พรประเสริฐ. 2537. ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรณีพืชผักท้องถิ่นและกลวิธีการปรุงอาหารของชาวอีสาน. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.

อรรณพ ประสานสันติกุล. 2543. กฎหมายให้ต้นไม้. จุลสารกรมทรัพย์สินทางปัญญา 2 (7): 6.

อรุณรักษ์ พ่วงผล. 2542. เกษตรเศรษฐกิจในครัวเรือน. โรงพิมพ์อักษรไทย, กรุงเทพฯ.

อำเภอวังน้ำเขียว. 2549. สภาพโดยทั่วไปอำเภอวังน้ำเขียว. แหล่งที่มา: <http://tambon.khonthai.com/region3/Nakhonratchasima/3025/#01C>, 15 ธันวาคม 2549.

อุทิศ กุญอินทร์. 2541. นิเวศวิทยา : พื้นฐานเพื่อการป่าไม้, เอกสารประกอบการเรียนการสอน ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อุษา กลิ่นหอม. 2550. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพ : ความหลากหลายทางชีวภาพกับความรู้พื้นบ้าน, ใน รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

Larsen K. and S. Larsen. 2006. **Ginger of Thailand**. Queen Sirikit Botanic Garden, The Botanical Garden Organization, Ministry of Natural Resources and Environment, Thailand.

Picheansoonthon C. and A. Virapongse. 2006. **Proposal for the 10th International Congress of Ethnobotany in 2006 : Chiang Rai, Thailand**. Department of Pharmaceutical Botany and Pharmacognosy, Faculty of Pharmaceutical Sciences, Khon Kaen University, Khon Kaen.

Santisuk T. and K. Larsen. 1999. **Flora of Thailand**. Diamond Printing Co.Ltd., Thailand.

Shiva V. 2007. **Globalization and Poverty**. Available Source: <http://midnightuniv.org/middata/newpage8.html>, September 6, 2007.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางแสดงความหลากหลายของพืชท้องถิ่นของบ้านคลองทรายและบ้านวังศิลา

ตารางผนวกที่ ก1 แสดงความหลากหลายของพืชท้องถิ่นของบ้านคลองทรายและบ้านวังศิลา

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
1	กระเจี๊ยบมอญ	<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench	Abelmoschus	MALVACEAE	1				
2	กระเจี๊ยว	<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	Curcuma	ZINGIBERACEAE	1				
3	กระเฉด	<i>Neptunia oleracea</i> Lour.	Neptunia	LEGUMINOSAE- MIMOSOIDEAE	1				
4	กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	Boesenbergia	ZINGIBERACEAE	1	1			
5	กระชายดำ	<i>Kaempferia parviflora</i> Wall. ex Baker	Kaempferia	ZINGIBERACEAE		1			
6	กระดังงา	<i>Cananga odorata</i> (Lam.) Hook.f & Thomson var.odorata	Cananga	ANNONACEAE			1		1
7	กระถิน	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	Leucaena	LEGUMINOSAE- MIMOSOIDEAE	1				
8	กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr.	Sandoricum	MELIACEAE	1				
9	กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Sm.	Zingiber	ZINGIBERACEAE	1				
10	กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	Allium	ALLIACEAE	1				
11	กระบองเพชร	<i>Cereus hexagonus</i> Mill.	Cereus	CACTACEAE			1		

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
12	กฤษณา	<i>Aquilaria cassia</i> Pirre ex Lec.	Aquilaria	THYMELAEACEAE				1	
13	กล้วย	<i>Musa sapientum</i> L.	Musa	MUSACEAE	1				1
14	กล้วยไม้	<i>Dendrobium</i> sp.	Dendrobium	ORCHIDACEAE			1		1
15	กลอย	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst. Var. hispida	Dioscorea	DIOSCOREACEAE	1				
16	กวนอิม	<i>Dracaena sanderiana</i> Sander ex Mast	Dracaena	AGAVACEAE			1		
17	กะเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	Ocimum	LABIATAE	1	1			
18	กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M. Perry	Syzygium	MYRTACEAE	1	1			
19	กำลั๋งกระป้อม	<i>Excoecaria cochinchinensis</i> Lour.var.cochinchinensis	Excoecaria	EUPHORBIACEAE		1			
20	กุยช่าย	<i>Allium tuberosum</i> Roxb.	Allium	ALLIACEAE	1				
21	กุหลาบ	<i>Rosa</i> sp.	Rosa	ROSACEAE			1		1
22	เกี๋ยงปลาหมอ	<i>Phyllodium elegans</i> (Lour.) Desv.	Phyllodium	LEGUMINOSAE- PAPILIONOIDEAE		1			
23	แก้ว	<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack	Murraya	RUTACEAE			1		

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
24	แก้วมังกร	<i>Hylocercus undatus</i> (Haw) Brit. & Rose.	Hylocercus	CACTACEAE	1				
25	โกสน	<i>Codiaeum variegatum</i> Blume	Codiaeum	EUPHORBIACEAE			1		
26	ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lamk.	Artocarpus	MORACEAE	1				
27	ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	Curcuma	ZINGIBERACEAE	1	1			1
28	ข่า	<i>Languas galanga</i> Sw.	Languas	ZINGIBERACEAE	1	1			
29	ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	Zingiber	ZINGIBERACEAE	1	1			
30	ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	Senna	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE	1				1
31	เข็มแดง	<i>Ixora lobbii</i> King & Gamble	Ixora	RUBIACEAE			1		1
32	คะน้า	<i>Brassica alboglabra</i> L.H.Bailey	Brassica	CRUCIFERAE	1				
33	เครือทุ้งเช่า	<i>Toddalia asiatica</i> (L.) Lam.	Toddalia	RUTACEAE	1				
34	แคบ้าน	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.	Sesbania	LEGUMINOSAE- PAPILIONOIDEAE	1				
35	จี่ง	<i>Bombax ceiba</i> L.	Bombax	BOMBACACEAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
36	เงาะ	<i>Nephelium lappaceum</i> L.	Nephelium	SAPINDACEAE	1				
37	จันทน์ผา	<i>Dracaena loureiri</i> Gagnep.	Dracaena	DRACAENACEAE			1		
38	จำปา	<i>Michelia champaca</i> L.	Michelia	MAGNOLIACEAE			1		1
39	จำปี	<i>Michelia alba</i> DC.	Michelia	MAGNOLIACEAE			1		1
40	จิกนา	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	Barringtonia	LECYTHIDACEAE	1				
41	ชงโค	<i>Bauhinia glauca</i> (Wall. ex Benth.) Benth.subsp.glauca	Bauhinia	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE			1		
42	ชบา	<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> L.	Hibiscus	MALVACEAE			1		
43	ชมพู่	<i>Eugenia javanica</i> Lamk.	Eugenia	MYRTACEAE	1				
44	ชมพู่มาเลเซีย	<i>Syzygium malaccense</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	Syzygium	MYRTACEAE	1				
45	ชวนชม	<i>Adenium obesum</i> (Forssk.) Roem. & Schult.	Adenium	APOCYNACEAE			1		
46	ชะพลู	<i>Piper aurantiacum</i> Miq.	Piper	PIPERACEAE	1				
47	ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex DC.	Garcinia	GUTTIFERAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
48	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.subsp. Insuavis (Lace) I.C.Nielsen	Acacia	LEGUMINOSAE-MIMOSOIDEAE	1				
49	ดาวเรือง	<i>Tagetes erecta</i> L.	Tagetes	COMPOSITAE			1		1
50	ดาหลา	<i>Etlingera elatior</i> (Jack) R.M.Sm.	Etlingera	ZINGIBERACEAE			1		1
51	ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	Piper	PIPERACEAE	1	1			
52	ตะขบ	<i>Muntingia calabura</i> L.	Muntingia	TILIACEAE			1		
53	ตะครอง	<i>Ziziphus cambodiana</i> Pierre	Ziziphus	RHAMNACEAE			1		1
54	ตะเคียนทอง	<i>Hopea odorata</i> Roxb.	Hopea	DIPTEROCARPACEAE				1	
55	ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapt	Cymbopogon	GRAMINEAE	1	1			
56	ตาว	<i>Arenga pinnata</i> (Wurmb) Merr.	Arenga	PALMAE	1				
57	ตำลึง	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	Coccinia	CUCURBITACEAE	1				
58	ตีนเป็ด	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	Alstonia	APOCYNACEAE			1		
59	เตย	<i>Pandanus kaidus</i> Kurz	Pandanus	PANIDANACEAE	1	1			
60	แตงกวา	<i>Cucumis sativus</i> L.	Cucumis	CUCURBITACEAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
61	แต้ว	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack) Dyer subsp. Pruniflorum (Kurz) Gogel.	Cratoxylum	GUTTIFERAE	1				
62	ถั่วแดง	<i>Vigna umbellata</i> (Thunb.) Ohwi & Ohashi	Vigna	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE	1				
63	ถั่วปี	<i>Vigna unguiculata</i> subsp.sesquipedalis (L.) Verdc.	Vigna	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE	1				
64	ถั่วฝักยาว	<i>Vigna unguiculata</i> (L.) Walp.subsp.unguiculata	Vigna	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE	1				
65	ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	Psophocarpus	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE	1				
66	ถั่วมะแฮะ	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp.	Cajanus	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE	1				
67	เถาข่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	Tiliacora	MENISPERMACEAE	1				
68	เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	Cryptolepis	ASCLEPIADACEAE		1			
69	ท้อ	<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch	Prunus	ROSACEAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
70	ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	Rhinacanthus	ACANTHACEAE		1			
71	ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L.var.granatum	Punica	PUNICACEAE	1				
72	ทานตะวัน	<i>Helianthus annuus</i> L.	Helianthus	COMPOSITAE	1		1		
73	เพี้ยายม่อม	<i>Clerodendrum petasite</i> (Lour.) S.Moore	Clerodendrum	LABIATAE		1			
74	เทียนหยด	<i>Durata repens</i> L.	Durata	VERBENACEAE			1		
75	ไทรย้อยใบแหลม	<i>Ficus benjamina</i> L.	Ficus	MORACEAE			1		
76	น้อยหน่า	<i>Annona squamosa</i> L.	Annona	ANNONACEAE	1				
77	นุ่น	<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn.	Ceiba	BOMBACACEAE	1				1
78	บวบหอม	<i>Luffa cylindrica</i> (L.) M.Roem.	Luffa	CUCURBITACEAE	1				
79	บวบเหลี่ยม	<i>Luffa acutangula</i> (L.) Roxb.	Luffa	CUCURBITACEAE	1				
80	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	Tinospora	MENISPERMACEAE		1			
81	บันไดสวรรค์	<i>Heliconia rostrata</i> Ruiz & Pavon	Heliconia	HELICONIA			1		
82	บัวตอง	<i>Tithonia diversifolia</i> (Hemsl.) A.Gray	Tithonia	COMPOSITAE			1		
83	บัวบก	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	Centella	UMBELLIFERAE	1	1			

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
84	บานบุรีเหลือง	<i>Allamanda cathartica</i> L.	Allamanda	APOCYNACEAE			1		
85	บุก	<i>Amorphophallus brevispathus</i> Gagnep.	Amorphophallus	ARACEAE	1				
86	ประดู่บ้าน	<i>Pterocarpus indicus</i> Willd.	Pterocarpus	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE				1	
87	ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	Eurycoma	SIMAROUBACEAE		1			
88	ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	Millingtonia	BIGNONIACEAE			1		
89	โป๊ยเซียน	<i>Euphorbia milii</i> Des Moul.	Euphorbia	EUPHORBIACEAE			1		
90	ผักกาดขาวปลี	<i>Brassica pekinensis</i> Rupr.var.cylindrica Tsen & Lee	Brassica	CRUCIFERAE	1				
91	ผักกาดเขียว กวาดุ้ง	<i>Brassica chinensis</i> L.var.parachinensis Tsen & Lee	Brassica	CRUCIFERAE	1				
92	ผักกูด	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Swartz	Diplazium	ATHYRIACEAE	1				
93	ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	Coriandrum	UMBELLIFERAE	1				
94	ผักชีฝรั่ง	<i>Eryngium foetidum</i> L.	Eryngium	UMBELLIFERAE	1				
95	ผักชีลาว	<i>Anethum graveolens</i> L.	Anethum	UMBELLIFERAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
96	ผักนึ่ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	Ipomoea	CONVOLVULACEAE	1				
97	ผักปลัง	<i>Basella rubra</i> L.	Basella	BASELLACEAE	1				
98	ผักไผ่	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	Polygonum	POLYGONACEAE	1				
99	ผักหนาม	<i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites	Lasia	ARACEAE	1				
100	ผักหวานบ้าน	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	Sauropus	EUPHORBIACEAE	1				
101	เผือก	<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	Colocasia	ARACEAE	1				
102	ไผ่ตง	<i>Dendrocalamus asper</i> (Roem. & Schult.) Backer ex Heyne	Dendrocalamus	GRAMINEAE	1			1	
103	ไผ่รวก	<i>Thyrsostachys siamensis</i> Gamble	Thyrsostachys	GRAMINEAE	1			1	
104	ไผ่สีสุก	<i>Bambusa blumeana</i> Schult.f.	Bambusa	GRAMINEAE	1			1	
105	ฝรั่ง	<i>Psidium guajava</i> L.	Psidium	MYRTACEAE	1				
106	ฝ้าย	<i>Gossypium herbaceum</i> L.	Gossypium	MYRTACEAE					1
107	พง	<i>Neyraudia reynaudiana</i> (Kunth) H.Keng ex Hitchc.	Neyraudia	GRAMINEAE					1
108	พริกขี้หนู	<i>Capsicum frutescens</i> L.var.frutescens	Capsicum	SOLANACEAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
109	พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	Piper	PIPERACEAE	1				
110	พลู	<i>Piper betle</i> L.	Piper	PIPERACEAE	1				
111	พวงโกเมน	<i>Mucana warburgii</i> K.Schum. & Lauterb.	Mucana	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE			1		
112	พุดซ้อน	<i>Gardenia augusta</i> (L.) Merr.	Gardenia	RUBIACEAE			1		
113	พุดฝรั่ง	<i>Tabernaemontana pandacaqui</i> Poir.	Tabernaemontana	APOCYNACEAE			1		1
114	พุทธรักษา	<i>Canna indica</i> L.	Canna	CANNACEAE			1		
115	พุทรา	<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.	Ziziphus	RHAMNACEAE	1				
116	เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	Oroxylum	BIGNONIACEAE	1				
117	ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	Zingiber	ZINGIBERACEAE	1	1			1
118	ฟัก	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	Benincasa	CUCURBITACEAE	1				
119	ฟักทอง	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	Cucurbita	CUCURBITACEAE	1				
120	เฟื่องฟ้า	<i>Bougainvillea spectabilis</i> Willd.	Bougainvillea	NYCTAGINACEAE			1		
121	มหาหงส์	<i>Hedychium coronarium</i> J.Konig	Hedychium	ZINGIBERACEAE			1		
122	มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	Citrus	RUTACEAE	1				1

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
123	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	Spondias	ANACARDIACEAE	1				
124	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	Tamarindus	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE	1				
125	มะขามเทศ	<i>Pithecellobium dulce</i> (Roxb.) Benth.	Pithecellobium	LEGUMINOSAE- MIMOSOIDEAE	1				
126	มะเขือเทศ	<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	Lycopersicon	SOLANACEAE	1				
127	มะเขือเปราะ	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.	Solanum	SOLANACEAE	1				
128	มะเขือพวง	<i>Solanum torvum</i> Sw.	Solanum	SOLANACEAE	1				
129	มะค่าโมง	<i>Azelia xylocarpa</i> (Kurz) Craib	Azelia	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE				1	
130	มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	Ficus	MORACEAE		1			
131	มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa ex Roxb.	Aegle	RUTACEAE	1				
132	มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	Citrus	RUTACEAE	1	1			
133	มะปราง	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	Bouea	ANACARDIACEAE	1				
134	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L. var. <i>nucifera</i>	Cocos	PALMAE	1				1

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
135	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	Averrhoa	OXALIDACEAE	1				
136	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	Baccaurea	EUPHORBIACEAE	1				
137	มะม่วง	<i>Mangifera indica</i> L.	Mangifera	ANACARDIACEAE	1				
138	มะม่วงหิมพานต์	<i>Anacardium occidentale</i> L.	Anacardium	ANACARDIACEAE	1				
139	มะขม	<i>Phyllanthus acidus</i> (L.) Skeels	Phyllanthus	EUPHORBIACEAE	1				
140	มะระจีนก	<i>Momordica charantia</i> L.	Momordica	CUCURBITACEAE	1				
141	มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	Moringa	MORINGACEAE	1				
142	มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.	Carica	CARICACEAE	1				
143	มะลิลา	<i>Jasminum sabac</i> (L.) Aiton	Jasminum	OLEACEAE			1		1
144	มะแว้ง	<i>Solanum incanum</i> L.	Solanum	SOLANACEAE	1				
145	มะสัง	<i>Feroniella lucida</i> (Scheff.) Swingle	Feroniella	RUTACEAE	1				
146	มะฮึก	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	Solanum	SOLANACEAE	1				
147	มังคุด	<i>Garcinia mangostana</i> L.	Garcinia	GUTTIFERAE	1				
148	มันเทศ	<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam.	Ipomoea	CONVOLVULACEAE	1				
149	มันเลื้อย	<i>Dioscorea pentaphylla</i> L.	Dioscorea	DIOSCOREACEAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
150	มันสำปะหลัง	<i>Manihot esculenta</i> Crantz	Manihot	EUPHORBIACEAE	1				
151	เม่าหลวง	<i>Antidesma thwaitesianum</i> Mull.Arg.	Antidesma	EUPHORBIACEAE	1				
152	แมงลัก	<i>Ocimum americanum</i> L.	Ocimum	LABIATAE	1				
153	โมกบ้าน	<i>Wrightia religiosa</i> Benth. ex Kurz	Wrightia	APOCYNACEAE			1		
154	ขอ	<i>Morinda citrifolia</i> L.	Morinda	RUBIACEAE	1	1			
155	ขี้หว่า	<i>Ocimum gratissimum</i> L.	Ocimum	LABIATAE	1				
156	รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl.	Thunbergia	ACANTHACEAE		1			
157	ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	Cassia	LEGUMINOSAE- CAESALPINIOIDEAE			1		
158	ลองกอง	<i>Lansium domesticum</i> Correa	Lansium	MELIACEAE	1				
159	ละมุด	<i>Manilkara kauki</i> (L.) Dubard	Manilkara	SAPOTACEAE	1				
160	ละไม	<i>Baccaurea motleyana</i> (Mull.Arg.) Mull.Arg	Baccaurea	EUPHORBIACEAE	1				
161	ละหุ่ง	<i>Ricinus communis</i> L.	Ricinus	EUPHORBIACEAE					1
162	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	Melodorum	ANNONACEAE			1		

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
163	ลำไย	<i>Dimocarpus longan</i> Lour.subsp.longan var.longan	Dimocarpus	SAPINDACEAE	1				
164	ลิ้นจี่	<i>Litchi chinensis</i> Sonn.	Litchi	SAPINDACEAE	1				
165	ลีลาวดี	<i>Plumeria rubra</i> L.	Plumeria	APOCYNACEAE			1		
166	เล็บมือนาง	<i>Quisqualis indica</i> L.	Quisqualis	COMBRETACEAE			1		
167	ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma comosa</i> Roxb.	Curcuma	ZINGIBERACEAE		1			
168	ว่านนางกวัก	<i>Alocasia cucullata</i> (Lour.) G.Don	Alocasia	ARACEAE			1		
169	ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	Acorus	ARACEAE		1			
170	ว่านสีทศ	<i>Hippeastrum johnsonii</i> Bury	Hippeastrum	AMARYLLIDACEAE			1		
171	ว่านหอมแดง	<i>Eleutherine americana</i> (Aubl.) Merr.	Eleutherine	IRIDACEAE		1			
172	ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	Aloe	ASPHODELACEAE		1			
173	วาสนา	<i>Dracaena fragrans</i> (L.) Ker Gawl.	Dracaena	DRACAENACEAE			1		
174	สนฉัตร	<i>Araucaria cookii</i> R.Br. ex D.Don	Araucaria	ARAUCARIACEAE			1		
175	สบู่ดำ	<i>Jatropha curcas</i> L.	Jatropha	EUPHORBIACEAE					1
176	ส้มเขียวหวาน	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	Citrus	RUTACEAE	1				

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
177	ส้มโอ	<i>Citrus maxima</i> (Burm.f.) Merr.	Citrus	RUTACEAE	1				
178	สลิด	<i>Tolosa minor</i> Craib	Tolosa	ASCLEPIADACEAE	1				
179	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.var.siamensis Valeton	Azadirachta	MELIACEAE	1	1			1
180	สะตอ	<i>Parkia speciosa</i> Hassk.	Parkia	LEGUMINOSAE- MIMOSOIDEAE	1				
181	สะระแหน่	<i>Mentha cordifolia</i> Opiz ex Fresen	Mentha	LABIATAE	1				
182	สัก	<i>Tectona grandis</i> L.f.	Tectona	LABIATAE				1	
183	สับปะรด	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	Ananas	BROMELIACEAE	1				
184	สาธู	<i>Maranta arundinacea</i> L. var.arundinacea	Maranta	MARANTACEAE	1				
185	สุรามะริด	<i>Cinnamomum subavenium</i> Miq.	Cinnamomum	LAURACEAE		1			
186	เสม็ด	<i>Melaleuca quinquenervia</i> (Cav.) S.T.Blake	Melaleuca	MYRTACEAE	1				
187	โสนกินดอก	<i>Sesbania javanica</i> Miq	Sesbania	LEGUMINOSAE- PAPILIONOIDEAE	1				
188	หงอนไก่	<i>Celosia argentea</i> L.	Celosia	AMARANTHACEAE			1		

ตารางผนวกที่ ก1 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ชื่อวิทยาศาสตร์	Genus	Family	การแบ่งประเภท				
					พืชอาหาร	พืชสมุนไพร	พืชประดับตกแต่ง	พืชใช้เนื้อไม้	พืชใช้ประโยชน์อื่นๆ
189	หนุมานประสาธน์ กาย	<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.	Schefflera	ARALIACEAE		1			
190	หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	Areca	PALMAE	1		1		
191	หว่า	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	Syzygium	MYRTACEAE	1				
192	หวาย	<i>Calamus siamensis</i> L.	Calamus	PALMACEAE				1	
193	หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	Allium	ALLIACEAE	1				
194	หูช้าง	<i>Fagraea crenulata</i> Maingay ex C.B.Clarke	Fagraea	GENTIANACEAE				1	
195	เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	Acanthus	ACANTHACEAE		1			
196	โหระพา	<i>Ocimum basilicum</i> L.	Ocimum	LABIATAE	1	1			
197	อ้อย	<i>Saccharum officinarum</i> L.	Saccharum	GRAMINEAE	1				1
198	อินทนิลน้ำ	<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	Lagerstroemia	LYTHRACEAE			1		
รวม		198	169	74	126	32	46	10	24

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงจำนวนบ้านที่พบพืชแต่ละชนิดและลักษณะการใช้ประโยชน์

ตารางผนวกที่ ข1 แสดงจำนวนบ้านที่พบพืชแต่ละชนิดและลักษณะการใช้ประโยชน์

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน	บ้าน		
	คลองทราย	วังศิลา		
พืชอาหาร				
มะม่วง	41	18	73.75	รับประทานผลสุก และผลดิบ ยอดอ่อนใช้เป็นผักเครื่องเคียง
ตะไคร้	39	17	70.00	ลำต้นโขลกทำเครื่องแกง และเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร เช่น ต้มยำ
ข่า	40	15	68.75	ดอกหลวงจิ้มน้ำพริก นำหัวมาทำเครื่องแกงใส่ในต้มยำ
กะเพรา	32	22	67.50	นำใบมาประกอบอาหาร เช่น ผัดกะเพรา หรือใส่แกง
มะพร้าว	33	17	62.50	นำผลมาคั้นกะทิประกอบอาหาร น้ำมะพร้าวดื่มได้
กล้วย	22	24	57.50	ผลรับประทานสุก หยวกและปลีใช้เป็นอาหาร
มะขาม	28	18	57.50	ยอดอ่อน และฝักใช้ประกอบอาหารให้รสเปรี้ยว และรับประทานฝักสุกในกรณีที่เป็นมะขามหวาน
แคบ้าน	23	15	47.50	ดอกนำมาแกง และหลวงจิ้มน้ำพริก
ชะอม	21	15	45.00	ใช้ยอดอ่อนปรุงอาหารต่างๆ เช่น ไข่ทอดใส่ชะอมหรือหลวงจิ้มน้ำพริก
มะละกอ	19	14	41.25	ผลดิบนำมาประกอบอาหาร เช่น ส้มตำ ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้
ขนุน	19	13	40.00	ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ ผลแก่แปรรูปเป็นขนุนทอด ผลอ่อนต้มจิ้มน้ำพริก
ขมิ้น	18	10	35.00	นำหัวมาโขลกทำเครื่องแกง
ขมิ้น	13	15	35.00	ใบอ่อนนำมาประกอบอาหาร เช่น ทำห่อหมก
พริกชี้ฟ้า	10	16	32.50	นำผลมาปรุงอาหาร ให้รสเผ็ดร้อน
มะกรูด	25	1	32.50	ใบและผลนำมาเป็นส่วนประกอบของอาหารเพื่อให้มีกลิ่นหอม
มะนาว	22	4	32.50	นำผลมาคั้นน้ำปรุงอาหาร ให้รสเปรี้ยว
บุก	21	4	31.25	นำต้น ไปประกอบอาหาร เช่น แกง ส่วนหัวนำไปต้มน้ำตาลเป็นของหวาน

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
กระชาย	21	3	30.00	ส่วนของรากนำมาเป็นส่วนประกอบของอาหาร เช่น แกง น้ำยาขนมจีน
มะเขือเปราะ	12	11	28.75	นำผลอ่อนมาประกอบอาหาร หรือทำเป็นผักเครื่องเคียง
ไพล	12	8	25.00	หั่นมาโขลกทำพริกแกง
มะเขือพวง	8	12	25.00	นำผลมาประกอบอาหาร เช่น แกง
มะขม	10	10	25.00	ขูดอ่อนรับประทานเป็นผักสดจิ้ม น้ำพริก ผลนำมารับประทานให้รสเปรี้ยว
กระท้อน	11	5	20.00	รับประทานผลสุก
เพกา	2	14	20.00	นำผักสดมาโขลกรับประทานเป็นผักเครื่องเคียง
โหระพา	8	8	20.00	ใบรับประทานสดเป็นผักเครื่องเคียงหรือ ใส่ผัดใส่แกง
น้อยหน่า	5	9	17.50	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ลิ้นจี่	10	4	17.50	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
มะไฟ	10	3	16.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ลำไย	7	6	16.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
หมาก	6	7	16.25	รับประทานผลดิบ
กระถิน	5	7	15.00	ขูดอ่อน ผักอ่อนรับประทานสดเป็นผักเคียง
สะเดา	5	7	15.00	ขูดอ่อนนำมารับประทานกับน้ำพริก
จี๊เหล็ก	1	9	12.50	ขูดและดอกนำไปแกง ส่วนใบแก่นำไปต้มมะม่วง
ผักหวานบ้าน	7	3	12.50	นำขูดอ่อนมาประกอบอาหาร เช่น ผัด ลวกจิ้ม น้ำพริก
สะตอ	10	0	12.50	รับประทานผักแก่กับน้ำพริก หรือนำเมล็ดมาประกอบอาหาร เช่น ผัดพริกแกง
ชมพู่	4	5	11.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
เผือก	7	2	11.25	นำหัวมาต้มน้ำตาล หรือต้มใส่เกลือรับประทาน
ฝรั่ง	3	6	11.25	รับประทานผลแก่เป็นผลไม้
พริกไทย	6	3	11.25	นำเมล็ดมาตากแห้งเป็นเครื่องเทศ เมล็ดสดนำมาใส่แกงเผ็ด

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
เสมีด	4	5	11.25	รับประทานขูดอ่อนเป็นผักเครื่องเคียง
แต้ว	2	6	10.00	ขูดอ่อนรับประทานเป็นผักสดจิ้มน้ำพริก
บวบหอม	5	3	10.00	ผลนำไปลวกหรือ รับประทานสดจิ้มน้ำพริก หรือนำไปผัด
ไผ่ตง	5	3	10.00	หน่ออ่อนนำมาประกอบอาหาร เช่น แกง ต้มจืด
ฟัก	6	2	10.00	นำผลมาประกอบอาหาร เช่น ต้มจืด
มะรุม	3	5	10.00	ผัก และขูดนำไปแกงส้ม
อ้อย	5	3	10.00	รับประทานลำต้น ให้รสหวาน
แก้วมังกร	5	2	8.75	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ชิง	4	3	8.75	รับประทานหัวอ่อนจิ้มน้ำพริก หัวแก่ตากแดดทำน้ำ ชิง
ผักชีฝรั่ง	3	4	8.75	ใช้ใบประกอบอาหาร มีกลิ่นหอมฉุน หรือใช้ แต่งหน้าอาหาร
ยี่หระ	4	3	8.75	นำใบมาใส่แกง มีกลิ่นฉุน
เตย	2	4	7.50	ใช้ใบประกอบอาหารให้กลิ่นหอม และใช้เป็นสีผสม ในอาหาร
ไผ่รวก	3	3	7.50	หน่ออ่อนนำมาประกอบอาหาร เช่น แกง ผัด
มะขามเทศ	3	3	7.50	รับประทานผักแก่
มะปราง	0	6	7.50	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ละมุด	6	0	7.50	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ส้มโอ	2	4	7.50	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
มะกอก	5	0	6.25	ขูดอ่อนเป็นผักสดจิ้มน้ำพริก ผลนำมารับประทาน เป็นผลไม้
มะตูม	1	4	6.25	รับประทานขูดอ่อนจิ้มน้ำพริก ผลนำมาตากแห้งต้ม น้ำดื่ม
ละไม	3	2	6.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ชะพลู	1	3	5.00	ใบ และขูดอ่อนรับประทานสดจิ้มน้ำพริก หรือใส่ แกง
คึปลี	1	3	5.00	ใช้เป็นเครื่องเทศในการประกอบอาหาร

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
ตำลึง	3	1	5.00	นำยอดอ่อนมาลวกจิ้ม น้ำพริกหรือใส่แกงจืด
เถาข่านาง	1	3	5.00	นำไปมาคั้นน้ำใส่แกง หรือใส่ชุบหน่อไม้
บวบเหลี่ยม	4	0	5.00	ผลนำไปลวกหรือ รับประทานสดจิ้ม น้ำพริก หรือ นำไปผัด
ผักกูด	0	4	5.00	ยอดอ่อนลวกจิ้ม น้ำพริก หรือผัด
ผักบุ้ง	3	1	5.00	ใช้ยอดอ่อนปรุงอาหารต่างๆ เช่น ผัด แกง หรือจิ้ม น้ำพริก
ผักหนาม	1	3	5.00	ยอดอ่อนลวกจิ้ม น้ำพริก
พลู	3	1	5.00	ใช้ใบสดรับประทานกับปูนแดงและหมาก
แมงลัก	3	1	5.00	นำไปมาใส่แกง หรือรับประทานเป็นผักสดร่วมกับ ขนมจีน
สับปะรด	2	2	5.00	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
หอม	3	1	5.00	ใช้ประกอบอาหาร มีกลิ่นหอมฉุน เช่น ใช้ใส่ยำ ต่างๆ
กลอย	1	2	3.75	นำหัวไปนึ่งจิ้ม น้ำตาลหรือนำไปทำเป็นของหวาน
งิ้ว	1	2	3.75	ดอกใช้ลวกจิ้ม น้ำพริก ชุบแป้งทอด หรือนำมาแกง ส้ม
จิกนา	0	3	3.75	รับประทานยอดอ่อน รับประทานสดเป็นผักเคียง
ถั่วฝักยาว	3	0	3.75	รับประทานฝัก เป็นผักสำหรับประกอบอาหารต่างๆ
ทับทิม	1	2	3.75	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
นุ่น	1	2	3.75	ผลอ่อนนำไปรับประทาน ลวกจิ้ม น้ำพริก
ผักปลัง	2	1	3.75	ใช้ใบประกอบอาหาร เช่น แกง
ไผ่สีสุก	2	1	3.75	หน่ออ่อนนำมาประกอบอาหาร เช่น แกง ผัด
มะเฟือง	3	0	3.75	รับประทานผลสดเป็นผลไม้
มันเลือด	3	0	3.75	นำหัวมาต้ม น้ำตาล หรือต้มใส่เกลือรับประทาน
มันสำปะหลัง	1	2	3.75	ยอดอ่อนลวกจิ้ม น้ำพริก และนำหัวมาต้ม น้ำตาล หรือต้มใส่เกลือรับประทาน
สระแหน่	3	0	3.75	ใช้ใบประกอบอาหาร มีกลิ่นหอมฉุน หรือใช้ แต่งหน้าอาหาร

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
หว่า	1	2	3.75	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
กระเจด	2	0	2.25	นำยอดอ่อนผัด ใส่แกง รับประทานสดหรือลวกจิ้ม น้ำพริก
กะทือ	0	2	2.25	รับประทานหั่วลวก หรือรับประทานสดเป็นผักเคียง
กระเทียม	1	1	2.25	หว่าใช้เป็นเครื่องเทศให้กลิ่น และรสเผ็ดร้อน
กานพลู	0	2	2.25	ผลใช้เป็นเครื่องเทศ
เครื่องูเห่า	2	0	2.25	รับประทานยอดอ่อนเป็นผักเคียง
แตงกวา	2	0	2.25	นำผลมาประกอบอาหารต่างๆ และรับประทานเป็น ผักเคียง
ถั่วแดง	2	0	2.25	เมล็ดนำมาต้มน้ำตาลเป็นของหวาน
ถั่วพู	2	0	2.25	รับประทานฝัก เป็นผักสำหรับประกอบอาหารต่างๆ
ผักกาดเขียว	2	0	2.25	ใช้เป็นผักประกอบอาหาร เช่น ผัด แกง
กวาวตุ้ง				
ผักไผ่	2	0	2.25	ใบรับประทานสดเป็นเครื่องเคียง
พุทรา	1	1	2.25	รับประทานผลแก่เป็นผลไม้
ฟักทอง	1	1	2.25	นำผล ดอก และยอดอ่อน มาประกอบอาหาร เช่น ผัด แกง
มะเขือเทศ	2	0	2.25	รับประทานผลสุก หรือนำมาประกอบอาหารต่างๆ เช่น ใส่ในยำ
มะแว้ง	0	2	2.25	ผลใช้เป็นผักรับประทานกับน้ำพริก
มะอึ๊ก	2	0	2.25	ผลสุกนำมาปรุงอาหาร เช่น น้ำพริก ให้รสเปรี้ยว
ลองกอง	2	0	2.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
สลิด	2	0	2.25	ดอกนำมาแกง และลวกจิ้มน้ำพริก
กระเจี๊ยบมอญ	1	0	1.25	นำผลอ่อนไปลวกจิ้มน้ำพริกหรือนำไปแกง
กระเจียว	1	0	1.25	รับประทานดอก ลวกจิ้มน้ำพริก
กุ่มข่า	1	0	1.25	ใบนำมาปรุงอาหาร เช่น ทำผัดไท ทำขนมกุ่มข่า
คะน้า	0	1	1.25	ใช้เป็นผักประกอบอาหาร เช่น ผัด
เงาะ	1	0	1.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ชมพู่มะเหมี่ยว	1	0	1.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
ชะมวง	1	0	1.25	ใบนำมาปรุงอาหาร เช่น แกงส้ม ให้รสเปรี้ยว
ดาว	1	0	1.25	ใช้ผลอ่อนมาทำขนมหวาน ส่วนยอดอ่อนนำมาประกอบอาหาร เช่น ผัด แกง
ถั่วปี	1	0	1.25	รับประทานฝัก เป็นผักสำหรับประกอบอาหารต่างๆ
ถั่วมะแฮะ	1	0	1.25	ใช้ฝักต้มจิ้มน้ำพริก
ท้อ	1	0	1.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
ทานตะวัน	1	0	1.25	รับประทานเมล็ด
บัวบก	1	0	1.25	รับประทานใบสดเป็นผักเคียง
ผักกาดขาวปลี	1	0	1.25	ใช้เป็นผักประกอบอาหาร เช่น ผัด แกง
ผักชี	1	0	1.25	ใช้ลำต้นและใบประกอบอาหาร มีกลิ่นหอมฉุน หรือใช้แต่งหน้าอาหาร
ผักชีลาว	1	0	1.25	ใช้ลำต้นและใบประกอบอาหาร มีกลิ่นหอมฉุน หรือใช้แต่งหน้าอาหาร
มะม่วงหิมพานต์	0	1	1.25	ยอดอ่อนรับประทานเป็นผักสดจิ้ม น้ำพริก เมล็ดนำมาคั่วรับประทาน
มะระขี้นก	1	0	1.25	ยอดอ่อน และผลดิบนำมารับประทานเป็นผักสดจิ้ม น้ำพริก
มะถั่ง	1	0	1.25	ยอดอ่อนรับประทานเป็นผักจิ้ม น้ำพริก ผลมีรสเปรี้ยวใช้ปรุงน้ำพริกหรือใส่แกง
มังคุด	1	0	1.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
มันเทศ	0	1	1.25	นำหัวมาต้ม น้ำตาล หรือต้มใส่เกลือรับประทาน
เม่าหลวง	1	0	1.25	รับประทานผลสุก ทำเป็นน้ำผลไม้
ส้มเขียวหวาน	1	0	1.25	รับประทานผลสุกเป็นผลไม้
สาอุ	1	0	1.25	นำหัวมาต้มทำเป็นอาหาร หรือนำมาไม่แป้นทำขนม
โสนกินดอก	1	0	1.25	นำดอกมาประกอบอาหารต่างๆ หรือลวกจิ้ม น้ำพริก

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน	บ้าน		
	คลองทราย	วังศิลา		
พืชสมุนไพร				
ตะไคร้	39	17	70.00	ลำต้นมาทุบให้แตกคั้นน้ำดื่มเป็นยาสมุนไพรบำบัดโรคท้องอืดท้องเฟ้อ
ข่า	40	15	68.75	เหง้าสด หรือตากแห้งใช้ทำเป็นยาแก้ท้องอืด
กะเพรา	32	22	67.50	ใช้บดสดหรือใบแห้งคั้นน้ำดื่ม เป็นยาขับลม แก้ท้องอืด จุกเสียดท้อง และมีคุณสมบัติด้านเชื้อโรคต่างๆ
ขมิ้น	18	10	35.00	เหง้าเป็นสมุนไพรรักษาโรคทางเดินอาหาร
ขมิ้น	13	15	35.00	ผลสดคั้นเป็นน้ำลูกขมิ้น คั้นน้ำดื่มรักษาโรคความดัน บำรุงร่างกาย
มะนาว	24	4	32.50	ใช้น้ำมะนาวผสมกับเกลือคั้นแก้อาการไอ เจ็บคอ หรือใช้ทาผิวหนังรักษาผิว
กระชาย	21	3	30.00	นำรากมาโขลกละเอียดคั้นน้ำดื่ม รักษาโรคทางเดินอาหาร บำรุงหัวใจ
ไพล	12	8	25.00	เหง้านำมาคองกับสุราเป็นยาบำรุงกำลัง แก้ท้องอืด
โหระพา	8	8	20.00	ใบใช้บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ รักษาโรคทางเดินอาหาร
สะเดา	5	7	15.00	ใบ ดอก ผล รับประทาน หรือคั้นน้ำดื่มเป็นยาสมุนไพรบำรุงหัวใจ เป็นยาระบาย
ขิง	4	3	8.75	ใช้เหง้าฝานรับประทานสด หรือคั้นน้ำดื่ม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ช่วยในการหมุนเวียนโลหิต
เตย	2	4	7.50	ใช้ใบคั้นน้ำดื่ม แก้ร้อนใน
สุรามะริด	2	4	7.50	เปลือกลำต้น รากและใบคั้นน้ำดื่ม แก้โรคบิด แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ขับลม ขับพิษสุรา
ดีปลี	1	3	5.00	ดอก ผลแก่ เถา ใช้แก้อาการท้องอืด ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ขับเสมหะ
บอระเพ็ด	2	2	5.00	ใช้เถามาคั้นน้ำดื่มแก้ร้อนในกระหายน้ำ บำรุงหัวใจ ถ่ายพยาธิ หรือตำแล้วพอกฝี แก้ฟกช้ำ

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
ว่านชักมดลูก	4	0	5.00	ใช้เหง้าตำผสมสุรา หรือคั้นน้ำดื่มเป็นยาแก้ ประจำเดือนมาไม่ปกติ ช่วยให้มดลูกเข้าอู่ และ บรรเทาอาการอาหารไม่ย่อย
ว่านหางจระเข้	2	2	5.00	ใช้วุ้นทาแผลต่างๆ เช่น แผลพุพอง น้ำร้อนลวก แก้ โรคผิวหนังอื่นๆ
กระชายดำ	3	0	3.75	หัวนำมาคองกับสุราเป็นยาบำรุงกำลัง
กำลังกระบือ	1	2	3.75	นำใบมาคดใส่สุราเป็นยาขับน้ำคาวปลา หรือนำมา คองสุราเป็นยาชูกำลัง
รางจืด	1	2	3.75	สามารถนำทุกส่วนมาทำเป็นยาสมุนไพรแก้ร้อนใน ถอนพิษไข้และพิษต่างๆ แก้อาการเมาสุรา
เหงือกปลาหมอ	0	3	3.75	ใบ ตำคั้น และราก คั้นน้ำดื่มเป็นยาแก้ไอ หอบหืด น้ำเหลืองเสีย และเป็นยาบำรุง
กานพลู	0	2	2.25	ดอกเป็นยาสมุนไพรใช้ขับลม แก้ท้องอืด น้ำมัน กานพลูใช้รักษาโรคทันตกรรม
เกล็ดปลาหมอ	0	2	2.25	ใช้รากคั้นน้ำดื่มรักษาโรคตับ
เถาเอ็นอ่อน	0	2	2.25	นำเถามาคั้นน้ำกินเป็นยารักษาอาการปวดเมื่อย เมล็ด ใช้บรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง
เท้าขาม่อม	0	2	2.25	ใช้รากคั้นน้ำดื่มเพื่อถอนพิษไข้ ร้อนใน หรือนำมาตำ ผสมกับสุราแล้วพอกแก้ พิษงู
ปลาไหลเผือก	0	2	2.25	ใช้รากคั้นน้ำดื่มเป็นยาถ่ายพยาธิในท้อง ถอนพิษต่างๆ หรือแก้ไข้
มะเดื่อชุมพร	0	2	2.25	ผลและราก นำมาทำเป็นยาแก้ไอ ท้องร่วง
ว่านน้ำ	0	2	2.25	เหง้าใช้แก้ปวดท้อง ขับลม ขับเสมหะ ลดอาการใจ สั่น
ว่านหอมแดง	0	2	2.25	ใช้หัวทุบคั้นน้ำแล้วสูดไอน้ำแก้หวัด หรือผสมกับ สุราทาแก้โรคผิวหนัง
หนุมานประสาน กาย	0	2	2.25	ใช้ใบสดตำผสมสุรา คั้นแก้ช้ำใน และใบสดตำให้ ละเอียดพอกแผล ห้ามเลือด

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
ทองพันชั่ง	1	0	1.25	นำไปมาดัดน้ำดื่มใช้ดับพิษไข้ ไอ ริดสีดวงทวาร หรือใช้ใบตำผสมสุรา พอกบริเวณที่เป็นกลาก เกลื้อน
บัวบก	1	0	1.25	ใช้ใบสดตำพอกบริเวณที่เป็นแผล และแก้ฟกช้ำ
พืชประดับตกแต่ง				
หมาก	6	7	16.25	ปลูกประดับบ้าน
ราชพฤกษ์	4	6	12.50	ปลูกประดับ ดอกมีสีเหลืองสวยงาม
โป๊ยเซียน	5	4	11.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
ชบา	7	0	8.75	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
เฟื่องฟ้า	3	4	8.75	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
จันทน์ผา	1	5	7.50	ประดับตกแต่ง
ดาวเรือง	2	4	7.5	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
เทียนหยด	2	4	7.50	ประดับตกแต่ง
ตะขบ	0	5	6.25	ประดับตกแต่ง ให้ร่มเงา
พุดฝรั่ง	3	2	6.25	ประดับตกแต่ง
กวนอิม	0	4	5.00	ประดับตกแต่ง
กุหลาบ	4	0	5.00	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
ชวนชม	0	4	5.00	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
ตีนเป็ด	1	3	5.00	ประดับตกแต่ง
ลีลาวดี	2	2	5.00	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
กระดังงา	1	2	3.75	ปลูกประดับ ให้ร่มเงา ดอกมีกลิ่นหอม
ชงโค	0	3	3.75	ปลูกประดับ ดอกมีสีสวยงาม
มหาหงส์	1	2	3.75	ประดับตกแต่งและมีกลิ่นหอม
มะลิลา	1	2	3.75	ปลูกประดับ ดอกมีกลิ่นหอม
ว่านสี่ทิศ	3	0	3.75	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
วาสนา	3	0	3.75	ปลูกเป็นไม้ประดับ
แก้ว	0	2	2.25	ปลูกประดับ ดอกมีกลิ่นหอม
โกสน	2	0	2.25	ประดับตกแต่งสวยงาม
ดาหลา	0	2	2.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
ตะครอง	0	2	2.25	ปลูกประดับ ให้ร่มเงา
ไทรช้อยใบแหลม	0	2	2.25	ปลูกประดับ ให้ร่มเงา
บันไดสวรรค์	2	0	2.25	ประดับตกแต่ง
ปีบ	2	0	2.25	ปลูกประดับ ให้ร่มเงา
พุดซ้อน	0	2	2.25	ประดับตกแต่ง
เล็บมือนาง	0	2	2.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
หงอนไก่	2	0	2.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
อินทนิลน้ำ	0	2	2.25	ปลูกประดับ ให้ร่มเงา
กระบองเพชร	1	0	1.25	ประดับตกแต่งสวยงาม
กล้วยไม้	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
เข็มแดง	1	0	1.25	ปลูกประดับ ดอกมีสีสวยงาม
จำปา	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีกลิ่นหอม
จำปี	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีกลิ่นหอม
ทานตะวัน	1	0	1.25	ปลูกเป็นพืชประดับสวยงาม
บัวตอง	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
บานบุรีเหลือง	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
พวงโกเมน	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
พุทธรักษา	1	0	1.25	ประดับตกแต่ง ดอกมีสีสวยงาม
โมกบ้าน	1	0	1.25	ปลูกเป็นไม้ประดับ
ลำควน	1	0	1.25	ปลูกประดับ ให้ร่มเงา
ว่านนางกวัก	1	0	1.25	ปลูกเป็นไม้ประดับ
สนฉัตร	0	1	1.25	ปลูกเป็นไม้ประดับ
พืชใช้เนื้อไม้				
กฤษณา	26	6	40.00	นำเนื้อไม้ที่มีสารกฤษณาไปกลั่นเอาน้ำมัน
ไผ่ตง	5	3	10.00	ใช้เนื้อไม้ในการทำเครื่องเรือน จักรสานต่างๆ
สัก	0	7	8.75	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องเรือนไม้ต่างๆ
ประดู่บ้าน	2	4	7.50	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องเรือนไม้ต่างๆ
ไผ่รวก	3	3	7.50	ใช้เนื้อไม้ในการทำเครื่องเรือน จักรสานต่างๆ
มะค่าโมง	1	3	5.00	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องเรือนไม้ต่างๆ

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
หวาย	2	2	5.00	ใส่ในลำต้น นำมาจักสาน
ไผ่สีสุก	2	1	3.75	ใช้เนื้อไม้ในการทำเครื่องเรือน จักสานต่างๆ
ตะเคียนทอง	0	2	2.25	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องเรือนไม้ต่างๆ
หูช้าง	1	0	1.25	ใช้เนื้อไม้ทำเครื่องเรือนไม้ต่างๆ
พืชใช้ประโยชน์ อื่นๆ				
มะพร้าว	33	17	62.50	กะล่านำมาทำเป็นเครื่องใช้ต่างๆ เช่น กระบวยตักน้ำ
กล้วย	22	24	57.50	ใบใช้ห่ออาหาร หรือสิ่งของต่างๆ และนำต้นกล้วย มาประกอบพิธีแต่งงาน
ขมิ้น	18	10	35.00	เหง้านำมาตากแห้งแล้วคเป็นผง ใช้ทาผิว
มะกรูด	25	1	32.50	น้ำมะกรูดนำมาสระผม
ไพล	12	8	25.00	เหง้าตากแห้งบดละเอียดทำเป็นผงทาผิว
สะเดา	5	7	15.00	ส่วนต่างๆของสะเดา ใช้สกัดเป็นยากำจัดแมลง ศัตรูพืช
ขี้เหล็ก	1	9	12.50	ใบใช้บ่มผลไม้ให้สุก
อ้อย	5	3	10.00	ลำต้นนำมาประกอบพิธีแต่งงาน
ดาวเรือง	2	4	7.50	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ร้อยมาลัยบูชา พระ
พุดฝรั่ง	3	2	6.25	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ร้อยมาลัยบูชา พระ
กุหลาบ	4	0	5.00	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บูชาพระ
กระดังงา	1	2	3.75	ดอกใช้แต่งกลิ่นอาหาร หรือกลิ่นเครื่องหอมต่างๆ
นุ่น	1	2	3.75	ผลแก่นำไยนุ่นไปยัดหมอน
มะลิลา	1	2	3.75	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ร้อยมาลัยบูชา พระ
ดาหลา	0	2	2.25	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บูชาพระ
ตะครอง	0	2	2.25	ปลูกเพื่อคุ้มครองบ้าน เป็นความเชื่อทางศาสนา
ฝ้าย	0	2	2.25	ใช้เส้นใยพืชจากปืฝ้ายทอเป็นผ้าผืน
กล้วยไม้	1	0	1.25	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บูชาพระ

ตารางผนวกที่ ข1 (ต่อ)

ชนิดพืช	จำนวนบ้านที่พบ		ความถี่ %	ลักษณะการใช้ประโยชน์
	บ้าน คลองทราย	บ้าน วังศิลา		
เข็มแดง	1	0	1.25	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น บูชาพระ
จำปา	1	0	1.25	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ร้อยมาลัยบูชา พระ
จำปี	1	0	1.25	ดอกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ร้อยมาลัยบูชา พระ
พวง	1	0	1.25	นำดอกมาทำไม้กวาด
ละหุ่ง	1	0	1.25	นำเมล็ดมาสกัดน้ำมัน
สบู่ดำ	1	0	1.25	นำเมล็ดไปสกัดน้ำมัน

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์การประเมินผลสภาพเศรษฐกิจ สังคม และศึกษาความหลากหลาย
และการใช้ประโยชน์ของพืชท้องถิ่น

แบบสัมภาษณ์

การประเมินผลสภาพเศรษฐกิจ สังคม และศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชท้องถิ่น

ผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย/นาง/นางสาว).....

บ้านเลขที่..... หมู่..... ☐ บ้านคลองทราย ☐ บ้านวังศิลา

ผู้สัมภาษณ์วันที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ

☐ 1. ชาย

☐ 2. หญิง

2. อายุปี

3. การศึกษา

☐ 1. ไม่เคยเรียนหนังสือ

☐ 5. อนุปริญญา หรือเทียบเท่า

☐ 2. ประถมศึกษา

☐ 6. ปริญญาตรี

☐ 3. มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ 7. สูงกว่าปริญญาตรี

☐ 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.

4. สถานภาพในครัวเรือน

☐ 1. หัวหน้าครัวเรือน

☐ 3. บุตร

☐ 2. คู่สมรส

☐ 4. อื่น ๆ (ระบุ)

5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนคน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และสังคม

1. อาชีพหลักของครัวเรือนในปัจจุบัน (อาชีพที่สร้างรายมากที่สุดโดยพิจารณาจากหัวหน้าครอบครัวเป็นหลัก)

☐ 1. ภาคเกษตร

ระบบเกษตรของครัวเรือน

☐ ปลุกพืชเชิงเดี่ยว

☐ ข้าวโพด

☐ มันสำปะหลัง

☐ อื่นๆ.....

☐ เกษตรผสมผสาน

☐ 2. นอกภาคเกษตร

O 21 รับจ้าง (ระบุ)

O 22 ค้าขาย

O 23 รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

O 24 พนักงานร้านค้า / บริษัท / โรงงาน

O 25 อื่น ๆ ระบุ

2. อาชีพครองของครัวเรือน

☐ 1. ภาคเกษตร

ระบบเกษตรของครัวเรือน

☐ ปลุกพืชเชิงเดี่ยว

☐ ข้าวโพด

☐ มันสำปะหลัง

☐ อ้อย

☐ อื่นๆ.....

☐ เกษตรผสมผสาน

☐ 2. นอกภาคเกษตร

O 21 รับจ้าง (ระบุ)

O 22 ค้าขาย

O 23 รับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

O 24 พนักงานร้านค้า / บริษัท / โรงงาน

O 25 อื่น ๆ ระบุ

3. รายได้ของครัวเรือนในรอบปี (ในปีล่าสุด)

แหล่งรายได้	จำนวนเงิน(บาท)	หมายเหตุ
1. ภาคการเกษตร		
พืชเกษตร ได้แก่		
สัตว์เลี้ยง		
พืชท้องถิ่น ระบุชนิด		
อื่น ๆ ระบุ		
2. นอกภาคการเกษตร		
รับจ้าง		
ค้าขาย		
ลูก ๆ ส่งมาให้		
อื่น ๆ (ระบุ)		

4. รายจ่ายของครอบครัว

4.1 กรุณาให้รายละเอียดดังต่อไปนี้

รายจ่าย	จำนวนเงิน (บาท/)	หมายเหตุ
1. ลงทุนในการประกอบอาชีพ		
2. ค่าอาหาร		
3. ค่าเล่าเรียนลูก หลาน		
4. ค่ารักษาพยาบาล		
5. ค่าใช้จ่ายอื่น		

4.2 ท่านใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าอาหารประมาณวันละ บาท

และในจำนวนนี้ได้จ่ายเพื่อเป็นค่าผักต่าง ๆ ประมาณวันละ บาท

ส่วนใหญ่เป็นผัก

โดยส่วนใหญ่ท่านซื้อผักเหล่านี้จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อโดยให้เรียงลำดับความสำคัญ)

- ☐ 1 จากร้านค้าในหมู่บ้าน
- ☐ 2 รถขายกับข้าว
- ☐ 3 ตลาดนัดในท้องถิ่น
- ☐ 4 ตลาดที่ กม 79
- ☐ 5 อื่น ๆ ระบุ

5. ภาวะหนี้สิน

5.1 ครอบครัวท่านมีหนี้สินหรือไม่ ☐ 1 ไม่มี (ข้ามไปตอบข้อ 6) ☐ 2 มี (ถ้ามีให้ตอบข้อ 5.2)

5.2 จำนวนหนี้สินที่กู้มา บาท ปัจจุบันเหลือ บาท อัตราดอกเบี้ย

5.3 วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1 ลงทุนประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม
- ☐ 2 ลงทุนประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม
- ☐ 3 การศึกษาของบุตร
- ☐ 4 ซื้อหลักทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน รถ
- ☐ 5 ค่ารักษาพยาบาลสมาชิกในครัวเรือน
- ☐ 6 ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน
- ☐ 7 อื่น ๆ ระบุ

5.4 แหล่งที่กู้ยืม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1 ธกส ☐ 2 ธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ ☐ 3 สหกรณ์การเกษตร ☐ 4 กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท
- ☐ 5 นายทุน ☐ 6ญาติ หรือเพื่อนบ้าน ☐ 7 อื่น ๆ (ระบุ)

6. ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรใดบ้างในชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1. กลุ่มแม่บ้าน.....
- ☐ 2. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
- ☐ 3. กลุ่มออมทรัพย์ / สหกรณ์
- ☐ 4. กลุ่มฌาปนกิจ
- ☐ 5. กลุ่มผู้สูงอายุ
- ☐ 6. กลุ่มเกี่ยวกับพืชท้องถิ่น หรือ สมุนไพร
- ☐ 7. อื่น ๆ ระบุ
- ☐ 8. ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด

7. ถ้าท่านหรือคนในครอบครัวเจ็บป่วยส่วนใหญ่รักษาด้วยวิธีการใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1 ปล่อยให้หายเอง
- ☐ 2 ซื้อยามากิน หรือรักษาเอง
- ☐ 3 ใช้ยาสมุนไพร หรือการรักษาพื้นบ้าน
- ☐ 4 รักษาที่สถานีนอนมัย
- ☐ 5 รักษาที่โรงพยาบาล
- ☐ 6 อื่น ๆ (ระบุ)

ส่วนที่ 3 การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน

1. ที่ดินที่ตั้งบ้านเรือนของท่านในปัจจุบัน

☐ 1 เป็นของท่านเอง

☐ 3 อาศัย ในที่ดินของพ่อ แม่หรือญาติไม่ใช่

☐ 2 เช่า

☐ 4 อื่น ๆ ระบุ

2. จำนวนพื้นที่ทั้งหมดของที่ดินที่ตั้งบ้านเรือนของท่านงาน/ตารางวา/ไร่

จำนวนที่ดินที่เป็นตัวบ้านงาน/ตารางวา/ไร่

จำนวนที่ดินรอบ ๆ บ้านที่ว่างอยู่ หรือที่ท่านใช้ปลูกต้นไม้หรือพืชผักต่าง ๆงาน/ตารางวา/ไร่

3. ท่านมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือไม่

☐ 1 ไม่มี

☐ ไม่เช่าหรือใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชเกษตร

☐ เช่าที่ดินปลูกพืช จำนวนไร่ ราคาเช่า บาท/ไร่/ปี

☐ อื่น ๆ ระบุ.....

☐ 2 มี จำนวน ไร่ ☐ เช่าเพิ่มจำนวน ไร่ ราคาเช่า บาท/ไร่/ปี

ถ้ามีการใช้ที่ดินเพื่อปลูกพืชกรรณาให้รายละเอียดดังต่อไปนี้

แปลงที่	พื้นที่(ไร่)	การถือครอง	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	การปลูกพืชท้องถิ่น
1		☐ เช่า ☐ ตนเอง		
2		☐ เช่า ☐ ตนเอง		
3		☐ เช่า ☐ ตนเอง		
4		☐ เช่า ☐ ตนเอง		
5		☐ เช่า ☐ ตนเอง		

ส่วนที่ 4 การปลูกพืชท้องถิ่น ในพื้นที่สวนหลังบ้านและพื้นที่เกษตรกรรม

กรณีในพื้นที่สวนบ้าน (Home garden)

1. ท่านมีการปลูกหรือมีพืชท้องถิ่นในพื้นที่สวนบ้านอย่างไรบ้าง (ยกมา 10 ชนิดที่ใช้ประโยชน์มากที่สุด)

ชนิดพืชท้องถิ่น ที่ปลูก	จำนวนต้นหรือ พื้นที่ที่ปลูก	วัตถุประสงค์ในการปลูกเพื่อใช้ประโยชน์			ลักษณะการใช้ประโยชน์
		ครัวเรือน	จำหน่าย	ราคา (บ./....).	
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					

ในกรณีที่มีการจำหน่ายผลผลิตพืชท้องถิ่น

4. ท่านการจำหน่ายผลผลิตพืชท้องถิ่น (กรณีจำหน่าย) ให้ใครหรือที่ไหน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1. ขายให้เพื่อนบ้าน
- ☐ 2. ขายที่ตลาด / ตลาดนัด
- ☐ 3. มีพ่อค้ามารับซื้อ
- ☐ 4. นำไปขายเองที่โรงงาน
- ☐ 5. อื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นอื่น ๆ

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น โดยเฉพาะพืชอาหารและสมุนไพรของชุมชนท่านในปัจจุบัน

.....

2. ท่านมีความต้องการปลูกพืชท้องถิ่นเพื่อเป็นอาหารหรือสมุนไพรในพื้นที่บ้านของท่านหรือไม่อย่างไร

2.1 กรณีที่ต้องการ

- ชนิดพืชที่ต้องการปลูก
- วัตถุประสงค์
- อุปสรรค ปัญหาในการปลูก
- ในความคิดเห็นอื่น ๆ

2.2 กรณีที่ไม่ต้องการ

กรุณาให้เหตุผล

3. ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีความรู้ หรือภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์ หรือจัดการพืชท้องถิ่นบ้างหรือไม่

- ☐ ไม่มี เนื่องจาก
- ☐ มี เป็นอย่างไร.....

.....

และได้รับการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้จากไหน.....

4. ความคิดเห็นอื่น ๆ

.....

ภาคผนวก ง

พืชสมุนไพรที่พบในบริเวณสวนบ้านของกลุ่มตัวอย่างบ้านคลองทรายและบ้านวังศิลา

ภาพผนวกที่ ๑1 กระชาย (*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.)

ภาพผนวกที่ ๑2 กระชายดำ (*Kaempferia parviflora* Wall. ex Baker)

ภาพผนวกที่ ๑3 กระเพรา (*Ocimum tenuiflorum* L.)

ภาพผนวกที่ ๓4 กานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L.M. Perry)

ภาพผนวกที่ ๓5 กำลั้งกระปือ (*Excoecaria cochinchinensis* Lour.var.cochinchinensis)

ภาพผนวกที่ ๓6 เกล็ดปลาหมอ (*Phyllodium elegans* (Lour.) Desv.)

ภาพผนวกที่ ๗ ขมิ้น (*Curcuma longa* L.)

ภาพผนวกที่ ๘ ข่า (*Languas galanga* Sw.)

ภาพผนวกที่ ๙ จิง (*Zingiber officinale* Roscoe)

ภาพผนวกที่ ง10 ดีปลิ (*Piper chaba* Hunt)

ภาพผนวกที่ ง11 ตะไคร้ (*Cymbopogon citratus* Stapf)

ภาพผนวกที่ ง12 เตย (*Pandanus kaidus* Kurz)

ภาพผนวกที่ ๑13 เถาเอ็นอ่อน (*Cryptolepis buchanani* Roem. & Schult.)

ภาพผนวกที่ ๑14 ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz)

ภาพผนวกที่ ๑15 เถ้ายายม่อม (*Clerodendrum petasite* (Lour.) S.Moore)

ภาพผนวกที่ ๑16 บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson)

ภาพผนวกที่ ๑17 บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.)

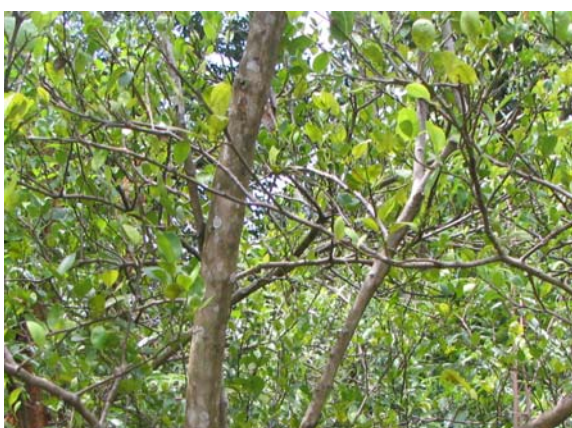
ภาพผนวกที่ ๑18 ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack)

ภาพผนวกที่ ง19 ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.)

ภาพผนวกที่ ง20 มะเดื่อชุมพร (*Ficus racemosa* L.)

ภาพผนวกที่ ง21 มะนาว (*Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle)

ภาพผนวกที่ ๑๒๒ ขอ (*Morinda citrifolia* L.)

ภาพผนวกที่ ๑๒๓ ร้างจีด (*Thunbergia laurifolia* Lindl.)

ภาพผนวกที่ ๑๒๔ ว่านชักมดลูก (*Curcuma comosa* Roxb.)

ภาพผนวกที่ ๓25 ว่านน้ำ (*Acorus calamus* L.)

ภาพผนวกที่ ๓26 ว่านหอมแดง (*Eleutherine americana* (Aubl.) Merr.)

ภาพผนวกที่ ๓27 ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera* (L.) Burm.f.)

ภาพผนวกที่ ๓28 สะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss.var.siamensis Valetton)

ภาพผนวกที่ ๓29 สُرรมะริด (*Cinnamomum subavenium* Miq.)

ภาพผนวกที่ ๓30 หนุมานประสาธกาย (*Schefflera leucantha* R.Vig.)

ภาพผนวกที่ ๓31 เหงือกปลาหมอ (*Acanthus ebracteatus* Vahl)

ภาพผนวกที่ ๓32 โหระพา (*Ocimum basilicum* L.)

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นางสาวพริษา อุ่นเดช
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 3 พฤษภาคม 2526
สถานที่เกิด	จังหวัดจันทบุรี
ประวัติการศึกษา	ระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการผลิตพืช มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิชาการอุตสาหกรรม
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน กรมส่งเสริม อุตสาหกรรม